

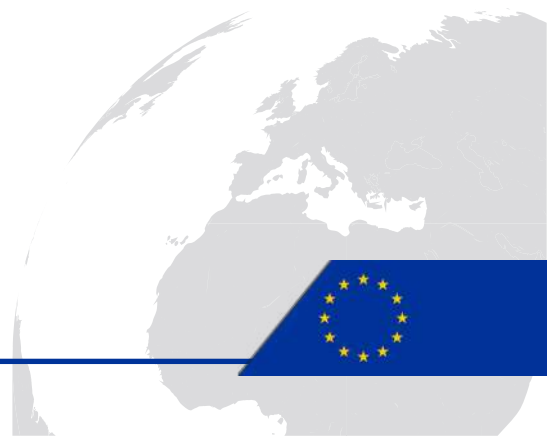
**ІНДЕКС
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО
ЕКОНОМІЧНОГО
ПОСТУПУ РЕГІОНІВ
УКРАЇНИ
2014 - 2019**

Kingdom of the Netherlands

Публікацію підготовлено Поліським фондом міжнародних та регіональних досліджень (<https://pfirs.org/>) та Асоціацією регіональних аналітичних центрів (<https://pfirs.org/arttnet.html>) в рамках проєкту «Індекс євроінтеграційного економічного поступу: посилення підтримки громадянського суспільства у здійсненні проєвропейських економічних реформ у регіонах України» за фінансової підтримки програми «MATRA», що виконується в Україні Посольством Королівства Нідерландів.

ЗМІСТ

Перелік скорочень	4
Резюме	5
Вступ	6
Методика дослідження	7
Розділ I. Загальні тенденції перебігу процесів європейської економічної інтеграції у 2014 – 2019 рр.	10
1.1. Загальні результати.....	10
1.2. Глибина торговельно-економічних зв'язків.....	11
1.3. Інституційна підтримка.....	12
Ілюстраційний матеріал до розділу I	14
Розділ II. Обласні профілі євроінтеграційного економічного поступу у 2014 – 2019 рр.	20
Вінницька область.....	20
Волинська область.....	23
Дніпропетровська область.....	26
Донецька область.....	30
Житомирська область.....	33
Закарпатська область.....	36
Запорізька область.....	41
Івано-Франківська область.....	45
Київська область.....	48
Кіровоградська область.....	50
Луганська область.....	54
Львівська область.....	57
Миколаївська область.....	60
Одеська область.....	63
Полтавська область.....	69
Рівненська область.....	73
Сумська область.....	77
Тернопільська область.....	81
Харківська область.....	85
Херсонська область.....	87
Хмельницька область.....	90
Черкаська область.....	93
Чернівецька область.....	97
Чернігівська область.....	100
COVID-19 та євроінтеграційний поступ областей України	105
Висновки і рекомендації	106
Додаток 1. Обґрунтування вибору показників Індексу євроінтеграційного економічного поступу регіону	108

Перелік скорочень

ЄС – Європейський Союз

УА – Угода про асоціацію між Україною та ЄС

ПВЗВТ – Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі

ОДА – обласна державна адміністрація

ОР – обласна рада

ІЄЕП – Індекс євроінтеграційного економічного поступу регіонів

СТЕЗ, СТЕЗ – Субіндекс торговельно-економічних зв'язків

СІП, СІПЕР – Субіндекс інституційної підтримки

ЗЕД – зовнішньоекономічна діяльність

АРАЦ – Асоціація регіональних аналітичних центрів

НАССР – Міжнародна система аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках

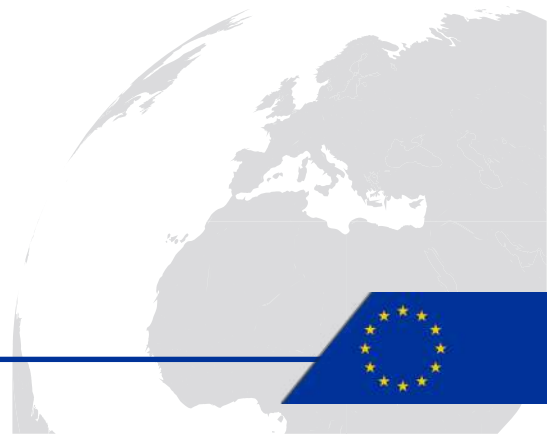

Резюме

Цей аналітичний продукт є третім у циклі досліджень, спрямованих на виявлення особливостей та порівняння перебігу процесів європейської інтеграції України на рівні її областей протягом 2016-2019 рр. Незмінним інструментом оцінювання виступав Індекс євроінтеграційного економічного поступу регіону, адаптований до наявного інформаційного забезпечення, а також останніх змін, що відбулися на регіональному рівні інституційної підтримки євроінтеграційних економічних зрушень. До складу Індексу увійшли 15 індикаторів глибини торговельно-економічних зв'язків регіону з ЄС та 6 індикаторів рівня інституційної підтримки, яку обласні державні адміністрації забезпечували для зближення економіки області з ЄС. Регіональними експертами було зібрано 72 історії успіху, що демонструють реальний вплив проєвропейських реформ на нарощування експортного та інвестиційного потенціалу регіону.

Дослідження показало наявність як негативних, неоднозначних явищ та процесів, так і позитивних євроінтеграційних зрушень в економіці областей України. Торговельно-економічні індикатори не тільки відобразили вплив УА/ПВЗВТ та пов'язаних з ними загальнонаціональних реформ на зближення регіональних економік з ЄС, але й специфічний профіль включення областей у ці процеси. Внутрішній імпульс євроінтеграційним зрушенням на рівні ОДА був слабшим через наявність системних проблем у стратегічному та оперативному плануванні, а також управлінні відповідними процесами на регіональному рівні. Через розгортання кризових явищ, зумовлених впливом COVID-19 та складної геополітичної ситуації, інституційна підтримка з боку ОДА буде багато в чому визначати здатність регіону зберегти п'ятирічні досягнення та продовжити курс на європейську інтеграцію.

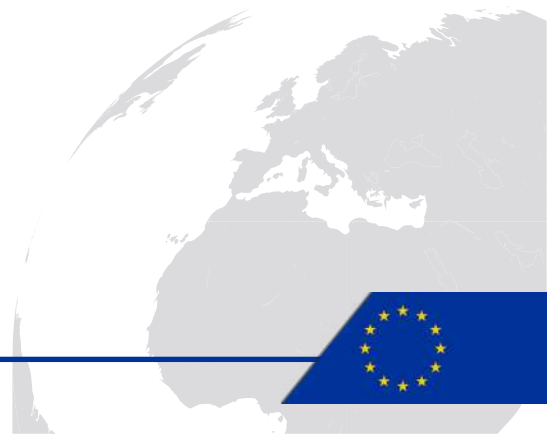
Вступ

Від початку дії Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі в рамках Угоди про асоціацію України з ЄС минуло п'ять років, а з моменту початку преференційного торговельного режиму для українських виробників – цілих вісім. Наразі торговельно-економічні відносини України та ЄС переживають переламний момент. Серед найгостріших питань порядку денного: промисловий безвіз, перегляд тарифних та нетарифних обмежень для української харчової продукції, негативний вплив COVID-19 на торговельно-економічні та інвестиційні зв'язки з ЄС. Але не менш важливо підбити підсумки євроінтеграційних прагнень України, підкріплених сприятливим торговельним режимом та іншими видами підтримки з боку ЄС.

Уповноваженими органами влади здійснюються системні економічні реформи, визначені Порядком денним асоціації, з дотриманням Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У 2019 р. Кабінет Міністрів України відкрив для громадськості доступ до «Пульсу Угоди» – онлайн-системи моніторингу реалізації Плану заходів виконання Угоди про асоціацію з ЄС. «Пульс Угоди» відображає поточний прогрес виконання заходів у межах кожного року та загальний прогрес виконання, починаючи з тимчасового застосування окремих положень Угоди у 2014 році і до 2024 року. Реальна успішність реалізації зазначених заходів має відображатися у покращенні відповідних показників – індикаторів цілей економічної інтеграції.

Загальнодержавна статистика свідчить: протягом 2014-2019 рр. (не рахуючи “коронакризового” 2020 р.) експорт української продукції до ЄС збільшився майже на 4 млрд дол. США (з 17 млрд дол. США до 20,8 млрд дол. США), імпорт товарів з ЄС до України зріс на 4,5 млрд дол. США (з 21 млрд дол. США до 25,5 млрд дол. США). Про переорієнтацію українських експортерів на ринок Євросоюзу свідчить зростання частки експорту товарів з 31,5% у 2014 р. до 41,4% у 2019 р. З 2015 по 2019 рр. з країн ЄС до України надійшло 11,4 млрд дол. США прямих інвестицій. Нині Євросоюз є найбільшим регіоном – партнером по торгівлі, інвестором та джерелом фінансування програм технічної допомоги для України. Втім, наведені цифри формують дуже загальне уявлення щодо впливу проєвропейських реформ на економіку України.

Процеси, що протікають на рівні областей є надто “строкатими”, щоб сформулювати належне враження про них на основі загальнонаціональної статистики. Саме з метою вивчення специфіки розвитку економічних зв'язків між областями України та Європейським Союзом командою Поліського фонду міжнародних та регіональних досліджень було розроблено Індекс євроінтеграційного економічного поступу, який став першим в Україні інструментом оцінювання прогресу областей у поглибленні економічної інтеграції з ЄС та моніторингу якості обласного інституційного середовища для розгортання євроінтеграційних процесів у торговельно-економічній сфері. Окремою частиною дослідження та важливим якісним доповненням до індикаторів ІСЄП, СТЕЗ та СІП стали історії успіху, пов'язані з впливом європейської інтеграції на економіку областей протягом 2014-2019 рр.

Індекс євроінтеграційного поступу (ІЄП) відображає перебіг двох відносно відокремлених та водночас взаємопов'язаних процесів:

1. Поглиблення торговельно-економічних зв'язків регіонів України з ЄС розраховується на основі агрегування одиничних показників, котрі відображають досягнення першочергових завдань торговельно-економічної інтеграції з ЄС.

2. Покращення інституційного середовища для імплементації реформ, передбачених Розділом IV Угоди про асоціацію "Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею", у регіонах України.

Торговельно-економічним відносинам як ключовій складовій економічної інтеграції присвячена основна частина Угоди про асоціацію у форматі ПВЗВТ. Її зміст формують положення, спрямовані на вирішення питань, критично важливих для розвитку економічного співробітництва України та країн ЄС, включаючи лібералізацію торговельно-економічних відносин та сприяння удосконаленню відповідної інституційної структури. Свідченням успішного впровадження положень УА/ПВЗВТ у національній економіці є не лише відкриття доступу до ринку ЄС, але і його освоєння вітчизняними підприємствами за рахунок стимулювання глибоких зрушень у вітчизняному бізнес-середовищі, підвищення конкурентоспроможності та ефективності українських суб'єктів підприємницької діяльності, якості та безпечності їх продукції, зростання обсягу іноземних інвестицій, передусім з ЄС.

Саме для вимірювання цих процесів у складі ІЄП використовується **Субіндекс глибини торговельно-економічних зв'язків** (СТЕЗ) регіону з ЄС. Він обчислюється як середньоарифметичне зважене з показників, що характеризують різні аспекти стану й динаміки торговельних та фінансово-інвестиційних взаємозв'язків між регіонами України та ЄС під впливом інтеграційних процесів (1). Окрім базових показників оцінювання масштабів торгівлі між регіонами України та ЄС (наприклад, питомої ваги експорту/імпорту до/з країн ЄС у загальному обсязі експорту/імпорту регіону, відношення обсягу експорту з регіону до ЄС до ВРП та ін.), до складу СТЕЗ було включено ряд додаткових індексів, що є модифікаціями показників взаємної торгівлі регіонів з ЄС, що дозволяють прослідкувати якісний вимір торговельно-економічної інтеграції. Серед них: індекс проникнення імпорту, індекс внутрішньогалузевої торгівлі та ін. Повний перелік показників у складі СТЕЗ у дод. 1.

$$\text{СТЕЗ} = \sum_{i=1}^m F_i^{TE3} \cdot w_i \quad (1)$$

де F_i^{TE3} – нормалізовані показники, що характеризують глибину торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС;

w_i – вага показника.

Тоді як перша складова ІЄП відображає зростання торговельно-економічної взаємозалежності між регіонами України та ЄС, друга покликана оцінити ступінь інституційної підтримки, яку забезпечено в кожній з областей для підтримання євроінтеграційного поступу шляхом реалізації відповідної регіональної політики. Остання має забезпечувати функціональну повноту та збалансованість нормативно-правової, адміністративно-структурної, ресурсної, консультативної та інформаційної компонент, що мають відношення до економічної інтеграції з ЄС. ІЄП передбачає, що розширення торговельно-економічних зв'язків та сприятливе інституційне середовище взаємно підсилюють один одного.

Для оцінювання такої підтримки було запропоновано **Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу** (СІП), що обчислюється як середньоарифметичне зважене з показників, що характеризують якість інституційного середовища для реалізації проєвропейських реформ в торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні (2).

$$\text{СІП} = \sum_{i=1}^m F_i^{IP} \cdot w_i \quad (2)$$

де F_i^{IP} – нормалізовані показники, що характеризують інституційну підтримку євроінтеграційного поступу;

w_i – вага показника.

Третя версія ІЄП ґрунтується на суттєво зміненому наборі показників у складі СІП. Справа в тім, що наразі ані УА, ані чинний План заходів з її виконання не містять конкретних вимог щодо того, яким саме чином органи місцевої влади мають забезпечувати підтримку проєвропейських реформ економічного спрямування. Єдиним документом, який принаймні опосередковано визначає доцільність

включення компонент інституційної підтримки економічних процесів європейської інтеграції до стратегічних документів регіонального рівня є Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року¹ (далі Стратегія – 2020). Сама Стратегія – 2020 безпосередньо враховує тільки ресурсну компоненту інституційної підтримки. Зокрема, у рамках Цілі 1 “Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів”, одним із завдань визначено підвищення ефективності використання зовнішньої допомоги ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм”. Крім того, Ціль 3 “Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку” включає, серед, іншого завдання щодо забезпечення фінансової підтримки регіонального розвитку в рамках програм міжнародної співпраці, зокрема за рахунок коштів ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства. Виходячи з цього, до складу Субіндексу інституційної підтримки було введено показники, що характеризують проєкти, реалізовані на регіональному рівні у рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм (дод. 1).

Для виявлення інших компонент інституційної підтримки на рівні областей було вирішено проаналізувати на предмет наявності в них елементів, що стосуються економічних процесів євроінтеграційного змісту, наступних документів:

- 1) стратегій регіонального розвитку як планових документів найвищого рівня в регіонах;
- 2) планів заходів з їх реалізації як документів, що розкривають інформацію щодо перетворення поставлених стратегічних цілей в програми і проєкти з визначеними засобами реалізації, відповідальністю і часовими рамками впровадження;
- 3) річних звітів щодо виконання планів заходів та стратегій регіонального розвитку як документів, що відображають фактичні результати виконання програм та проєктів регіонального розвитку;
- 4) обласних цільових планових документів (стратегій та програм соціального-економічного розвитку, підтримки малого та середнього підприємництва, розвитку інвестиційної, зовнішньоекономічної та виставково-ярмаркової діяльності тощо) як спеціальних документів регіонального планування в економічній сфері;
- 5) річних звітів щодо виконання заходів цільових планових документів.

На основі аналізу вищезгаданих документів експертами проєкту було визначено два комплексних показники:

- 1) рівень стратегічної підтримки економічних процесів євроінтеграції;
- 2) рівень цільової підтримки економічних процесів євроінтеграції (детальне пояснення методики розрахунку наведено у дод. 1).

Для нормалізації показників у складі СТЕЗ та СІП було обрано метод Min-Max, котрий дозволяє уникнути спотворюючого впливу екстремально великих значень і приводить всі дані до одного діапазону в межах від 0 до 1.

Таким чином ІЄП – це інтегральний показник, що розраховується методом середнього арифметичного зваженого з двох субіндексів: СТЕЗ та СІП.

$$ІЄП = 0,65СТЕЗ + 0,35СІП \quad (3)$$

Інформаційною базою дослідження слугували дані Державної служби статистики України, обласних управлінь статистики, Національного банку України, стратегії регіонального розвитку, плани заходів з їх реалізації та річні звіти щодо виконання планів заходів, цільові планові документи ОДА та звіти щодо їх виконання, відповіді на запити на публічну інформацію ОДА та Державної митної служби України.

Для адекватного відображення економічних процесів євроінтеграції “зсередини” до реалізації дослідження було залучено експертів Асоціації регіональних аналітичних центрів з відповідних областей, які добре розуміються на специфіці своїх регіонів. Зважаючи на ґрунтовність розрахунків, що базуються на суттєвому наборі ретельно підібраних показників, ІЄП слугує доступним, комплексним, практичним інструментом, котрий дозволяє сформулювати уявлення щодо динаміки торговельно-економічної інтеграції областей України з ЄС у 2014-2019 рр. та порівняти їх позиції за всіма досліджуваними індикаторами. Практичне значення ІЄП полягає у формуванні аналітичного продукту для місцевих та державних органів влади, міжнародних інституцій, представників громадського сектору, академічних кіл, ЗМІ та інших зацікавлених осіб, котрий слугуватиме одночасно стимулом та дороговказом до конструктивних зрушень за рахунок виявлення сильних та слабких сторін регіону в

¹ Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова КМУ від 6 серпня 2014 р. № 385[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>

процесі європейської інтеграції та можливості управління ними з урахуванням позитивного досвіду інших областей.

Регіональні історії успіху, що містять деталі реальних подій та інформацію з вуст конкретних особистостей, є важливим інструментом інформування стейкхолдерів щодо прогресу у сфері європейської інтеграції. Вони доводять, що реформи, передбачені УА, формують сприятливий контекст для підприємницької діяльності в напрямку успішного освоєння європейського ринку, нарощування експортного та інвестиційного потенціалу регіону, а ініціативи органів влади посилюють його шляхом забезпечення підтримки у сферах, специфічно важливих для кожного регіону. Ознайомлення з історіями успіху є ефективним каналом обміном досвіду між регіонами, оскільки вказує на реформи, програми та заходи з найбільшим впливом на євроінтеграційний економічний поступ областей. Джерелами даних для історій успіху слугували відкриті джерела: публікації ЗМІ, прес-релізи підприємств, аналітичні публікації НГО, інформація з офіційних веб-сайтів обласних державних адміністрацій.

Розділ I. Загальні тенденції перебігу процесів європейської економічної інтеграції у 2014 – 2019 рр.

1.1. Загальні результати

Протягом 2014–2019 р. у динаміці середнього значення ІЄП у регіонах України можна виділити три періоди:

1) період застою у 2014-2015 рр., коли значення ІЄП залишалися майже незмінними і коливалися на рівні 0,3. Така ситуація склалася через негативну динаміку “інституційної” складової інтегрального показника. До 2017 році його значення щороку знижувалося на 18%. Натомість Субіндекс торговельно-економічних зв'язків стабільно зростав кожного року у середньому на 5%.

2) період позитивної динаміки 2016-2018 рр. Попри незначний спад у 2017 р. торговельно-економічного субіндексу, його стрімке зростання у 2018 р. на фоні стабільного поліпшення інституційної складової (у середньому 20% щорічно) дозволило досягнути найвищого за досліджуваний період рівня ІЄП (0,353) у 2018 р.

3) повернення на негативний вектор динаміки. У 2019 р. порівняно з 2018 р. середнє значення ІЄП скоротилося на 7% і становило 0,331. Зміни на гірше відбулися за обома субіндексами, але якщо для торговельно-економічної складової зниження сягнуло тільки 3%, то для складової інституційної підтримки цілих 14%.

Загалом торговельно-економічна складова ІЄП відзначалася кращою динамікою, більшою стабільністю та вищими значеннями узагальнюючих показників. Середнє значення СТЕЗ у досліджуваних роках становило 0,361, тоді як СІП – 0,246.

Зважаючи на істотні відмінності в обласних профілях євроінтеграційного економічного поступу, середні значення ІЄП та субіндексів дають змогу сформулювати тільки дуже узагальнену картину зрушень. Натомість краще розуміння динаміки у регіональному зрізі дають карти (рис. 1-6 ілюстраційного матеріалу в кінці розділу I). У 2018-2019 рр. карта євроінтеграційного економічного поступу набула більш рівномірного вигляду (рис. 1). Якщо у 2015 р. осередком найбільш успішних економічних практик євроінтеграції виступали 5 областей західної України (рис. 2), то у 2019 р. (рис. 6) вже 14 регіонів України мали значення ІЄП вище середнього. Найтісніше пов'язаними з ЄС виявилися економічні системи західних, північних та південних регіонів. У центрі та на сході України євроінтеграційні процеси в економіці розгорталися менш інтенсивно.

За характером динаміки ІЄП області можна поділити на три групи:

1) регіони, що демонстрували збільшення Індексу та істотно зміцнили свої позиції у загальнодержавному рейтингу: Волинська, Житомирська, Запорізька, Сумська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська;

2) регіони, чий Індекс зростав / знижувався, але загальні позиції залишилися майже незмінними на фоні інших, успішніших / менш успішних областей: Вінницька, Донецька, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Черкаська;

3) регіони, в яких зниження значення ІЄП призвело до помітної втрати позицій у рейтингу: Дніпропетровська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Харківська.

У 2014 р. п'ятірку лідерів утворили західні регіони, а саме Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська та Чернівецька області (рис. 1). ІЄП вищі за середні значення по Україні мали Київська, Вінницька, Чернігівська, Одеська, Рівненська та Запорізька області. Останні п'ять сходинок рейтингу розподілилися таким чином: Миколаївська область – 20-те місце, Житомирська – 21-ше місце, Хмельницька – 22-ге місце, Херсонська область – 23-тє місце, Сумська – 24-те місце. У 2019 р. до п'ятірки лідерів долучилася Чернігівська область, натомість Тернопільська область не тільки вибула з цього складу, але й потрапила до другої половини рейтингу (рис. 6). Вище середнього сягнули значення ІЄП у Волинській, Сумській, Херсонській та Житомирській областях. Найістотнішу позитивну динаміку продемонстрували Чернігівська (з 8 на 4 місце), Житомирська (з 21 на 10 місце), Херсонська (з 23 на 6 місце), Сумська (з 24 на 11 місце). На останніх позиціях, окрім Миколаївської області, опинилися Донецька, Луганська, Харківська, Кіровоградська та Полтавська області. Найбільші втрати у рейтингу мали Тернопільська (з 4 на 12 місце), Київська (з 6 на 17 місце), Луганська (з 14 на 21 місце), Харківська (з 15 на 22 місце), Полтавська (з 17 на 24 місце), Кіровоградська (з 18 на 23 місце). Детальніше про причини таких зрушень можна прочитати у розділі II.

1.2. Глибина торговельно-економічних зв'язків

Лібералізація торгівлі з ЄС на фоні одночасного обмеження доступу до ринку Російської Федерації послужили чинниками зростання індикаторів взаємної торгівлі товарами та послугами з ЄС у більшості регіонів. У 2019 р. порівняно з 2014 р. кількість областей, для яких ринок ЄС став основним ринком збуту товарів зросла удвічі (з 5 до 10). При цьому побоювання, що дешеві товари з ЄС витіснять вітчизняні аналоги, не знайшли підтвердження: частка імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону в середньому майже не змінилася і становила 45%. Навпаки, спостерігалось зростання залежності основної маси регіональних економік від збуту товарів на ринку ЄС. Пожвавилася і динаміка торгівлі регіонів з країнами ЄС: якщо у 2012-2014 рр. обсяги товарного експорту зростали в середньому на 4% щороку, то у 2017-2019 рр. – вже на 10%; негативна динаміка обсягів імпорту (-4% щороку), змінилася позитивним трендом приросту (+11% щороку).

У 2019 р. порівняно з 2014 р. регіональні економічні системи стали більш відкритими для торгівлі з ЄС, але стрімкого зростання ролі ЄС у задоволенні внутрішнього попиту на товари та послуги в регіонах не відбулося. У середньому відношення зовнішньоторговельного обороту з ЄС до ВРП у цінах попереднього року збільшилося на чверть (з 0,27 до 0,34). Однак виділяються регіони, чия економіка демонструвала більшу закритість до ЄС після 3 років дії ПВЗВТ, аніж до початку дії автономних торговельних преференцій, зокрема, це: Донецька, Луганська, Київська, Одеська та Полтавська області. У 2019 р. європейські товари та послуги задовольняли близько 15% внутрішнього попиту регіону, що майже не відрізняється від рівня 2014 р. Тільки в 3 областях (Закарпатська, Волинська, Львівська) імпорт з ЄС покрити більше чверті вартості спожитої продукції. У лівовій частині областей показник проникнення імпорту з ЄС не перевищує 15%.

Заради експорту на ринки ЄС та світу все більше підприємств харчової промисловості у регіонах активізували свої зусилля на підтвердження відповідності якості продукції вимогам ЄС. Хоча дотримання вимог з боку ЄС до продуктів харчування, особливо тваринного походження, є складною та витратною справою, за останні три роки кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, у регіонах істотно збільшилася. Якщо у 2014 р. такі підприємства були в 10 регіонах України, то в 2019 р. – таких підприємств не було лише у Луганській, Кіровоградській та Тернопільській областях. Вочевидь вигоди від подібних технологічних трансформацій (можливості продавати сертифіковані товари майже в усьому світі, не кажучи вже про важливий соціальний ефект – насичення внутрішнього ринку безпечною продукцією) переважили невпевненість виробників у віддачі від таких капіталовкладень. Привабливість ринку ЄС для українських виробників підтверджується і зростанням кількості уповноважених експортерів в регіонах. Якщо у 2015 р. такий статус мали підприємства тільки в трьох областях, у 2018 р. вони вже функціонували в усіх регіонах, у 2019 р. – в 15 областях (в середньому на кожну 1000 експортерів припадало 3 зі статусом уповноважених).

Щодо “якості” інтеграції регіональних економічних систем України з ЄС помітних позитивних зрушень не відбулося. Середнє значення базового індикатора виробничої кооперації – індексу внутрішньогалузевої торгівлі – в регіонах протягом 2014-2019 рр. коливалося на рівні 0,36-0,38. Переважна частка в товарному експорті областей була незмінно представлена сировинними та низькотехнологічними групами. Судячи зі значень індексів внутрішньогалузевої торгівлі, найкращі умови для реалізації потенціалу виробничої співпраці з підприємствами з ЄС склалися у Тернопільській, Львівській, Івано-Франківській та Житомирській областях. У них частка внутрішньогалузевої торгівлі становила близько 50% від загального обсягу торгівлі. Але найголовніше, що індекси внутрішньогалузевої торгівлі за товарною групою “Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання” у них мали високе, близьке до 1 значення. Це свідчить про формування між вказаними областями та ЄС більш перспективних форм промислового співробітництва. Окремо слід відзначити стрибок Луганської області, чий Індекс збільшився з 0,13 у 2014 р. до 0,6 у 2019 р. Високий рівень взаємних торговельних потоків в цій області спостерігався як за товарними групами (передусім продукцією хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, текстильними матеріалами та виробами), так і діловими послугами.

Кошти з ЄС домінували в структурі накопичених іноземних інвестицій в більшості українських регіонів, однак явища відтоку європейських інвестицій не були рідкістю для багатьох областей. У плані позитивної інвестиційної динаміки 2019 р. був найбільш вдалим – відтік прямих інвестицій з ЄС спостерігався тільки в 5 регіонах, тоді як у 2018 р. – у 15, у 2014 р. – у всіх областях, окрім Івано-Франківської. Найвищий ступінь інвестиційної відкритості мали Львівська, Дніпропетровська та Вінницька області. Велику частку прямих іноземних інвестицій було зосереджено у промисловості, зокрема переробній, фінансовій та страховій діяльності, оптовій та роздрібній торгівлі, діяльності з ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів.

Зростання частки грошових переказів відносно до ВРП є свідченням посилення інтегрованості трудових ресурсів регіонів в економіку ЄС. Якщо у 2014 р. середній показник переказів коштів фізичних осіб з ЄС становив 0,47%, у 2015 р. його значення зросло до 2,76% та зберігалося на рівні вище 2% протягом наступних років. У 2019 р. найвищі значення даного індикатора мали Одеська (11,1%), Херсонська (7,9%) та Чернівецька області (5,5%). У більшості областей він не перевищував 2%. Варто відзначити, що початок безвізового режиму з ЄС не справив впливу на показники частки грошових переказів в регіонах відносно їх валового продукту. Навпаки, починаючи з 2017 р. спостерігалось їх незначне, але зниження майже в усіх областях України.

1.3. Інституційна підтримка

Інституційне середовище для реалізації проєвропейських реформ у торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні було якісно різномірним.

Починаючи з 2015 р., коли в регіонах почалося застосування нових підходів до стратегічного планування розвитку, вектор європейської інтеграції було в тій чи іншій мірі враховано при складанні стратегій регіонального розвитку, плануванні заходів щодо їх реалізації, включаючи фінансове забезпечення. Протягом 2015-2017 рр. у стратегічних документах усіх областей, окрім Кіровоградської, підтримка економічних процесів європейської інтеграції була прописана у потенційно можливих сферах реалізації проєктів. Втім, відсутність компонент європейської інтеграції у цілях, заходах, результатах економічних проєктів у межах планів заходів з реалізації стратегій регіонального розвитку, а також відсутність запланованого їх фінансування негативно вплинули на підсумкові рівні стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. У більшості областей їх значення не перевищувало позначку 0,1. Єдиним винятком була Закарпатська область, де заплановані проєкти були профінансовані в обсягах значно вищих за планові. У новому плановому періоді, що почався з 2018 р., посилення значення євроінтеграційного вектору у системі стратегічного планування розвитку регіону не спостерігалось. У стратегіях регіонального розвитку та планах заходів з їх реалізації Івано-Франківської та Луганської областей згадки про євроінтеграційні ініціативи економічного спрямування були взагалі відсутні. Для решти областей залишалась актуальною проблема недоведення до логічного завершення запланованих у стратегіях проєктів.

У більшості регіонів України рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції мав тенденцію до зростання. Якщо у 2014 р. на євроінтеграційний вектор припадало у середньому 4% заходів цільових програм, то у 2019 р. – вже 10%. Підвищилось й число регіонів, що почали включати відповідні заходи до програм соціально-економічного розвитку та галузевих програм: з 18 у 2014 р. до 22 у 2019 р. Найбільше значення у 2019 р. мала євроінтеграційна компонента у системі цільових орієнтирів економічного розвитку Закарпатської (40% від всіх заходів), Чернівецької (20%) та Вінницької (18%) областей. Єдиною областю, де економічна складова європейської інтеграції не знайшла відображення в жодній з цільових програм протягом 2014-2019 рр., була Харківська.

Інформаційна підтримка економічного вектору європейської інтеграції залишається слабкою стороною для багатьох українських областей. Попри зростання значущості торговельно-економічних та інвестиційних відносин з ЄС, а також продовження реформ, передбачених Угодою про асоціацію, на офіційних сайтах ОДА відповідна інформація подається недостатньо систематично, часто не охоплює важливі для експортерів та інвесторів аспекти. У ряді областей сайти ОДА не містять посилань на нові закони, ухвалені у сфері євроінтеграції, а також рішення та постанови місцевих органів влади. На фоні решти регіонів вигідно вирізняється сайт Чернігівської ОДА, де кількість релевантних публікацій в десятки разів перевищувала середні значення по Україні. Натомість вкрай мало інформації з питань європейської інтеграції представлено на сайтах Рівненської, Кіровоградської, Херсонської, Київської, Луганської, Херсонської ОДА.

Протягом 2014–2019 рр. розподіл проєктів ЄС став більш рівномірним у регіональному вимірі. При цьому середнє значення показника “Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону” залишилось майже незмінним порівняно з 2014 р. і становило близько 0,1 проєктів на 100 тис. населення. На фоні зниження значення кількості проєктів ЄС у західних областях, відбулося зростання цього індикатора у північних, центральних та східних регіонах. Відсутня інформація про проєкти ЄС у Дніпропетровській, Луганській, Полтавській, Тернопільській та Хмельницькій областях. Концентрація проєктів змінювалася з року в рік, змінюючи лідерів та аутсайдерів у рейтингу. Якщо порівнювати середні за 6 років значення, найвищі позиції належали Рівненській, Чернівецькій та Волинській областям.

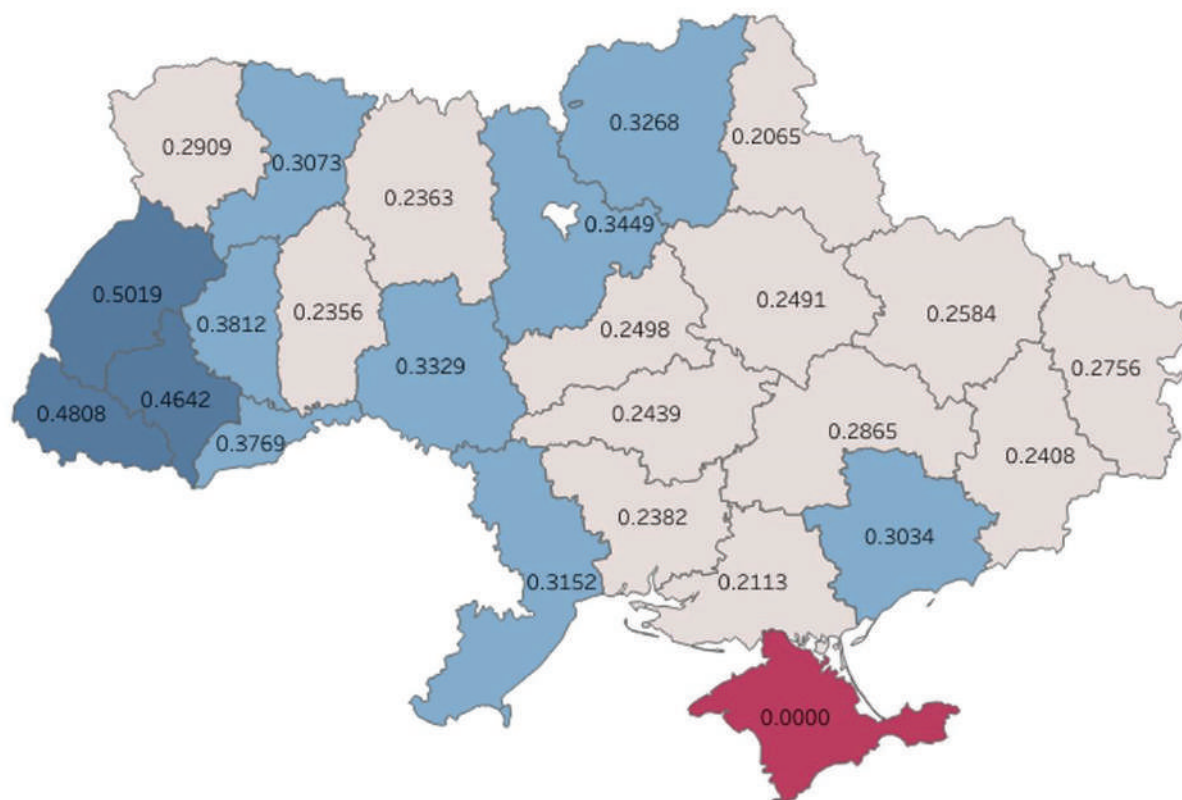
Недоступність систематизованої інформації щодо обсягів фінансування проєктів ЄС в регіонах у розрізі років суттєво ускладнила порівняння рівнів фінансової підтримки регіонального розвитку за рахунок коштів ЄС. Виходячи з даних, якими володіють ОДА, а також з багатьма припущеннями, середнє значення фінансування розвитку регіону коштом ЄС знизилося з 20 тис. євро до 13 тис. євро на 100 тис. населення. Відсутність інформації щодо обсягів фінансових надходжень з ЄС у проєктні ініціативи у 9 ОДА ускладнює формування реальної картини розподілу таких коштів у регіональному вимірі. За наданими відповідями ОДА, найвищі обсяги фінансування регіонального розвитку з ЄС мали Донецька, Чернівецька, Житомирська, Львівська та Вінницька області, що продемонстрували показники мінімум удвічі вищі за середній рівень по Україні.

Попри відсутність негативних трендів, показник кількості звернень на митну тему, що надійшли на антикорупційний сервіс “Пульс” від фізичних та юридичних осіб, суттєво різнився між регіонами. За досліджуваний період найчастіше фігурували з високими показниками звернень Волинська, Львівська, Одеська, Сумська, Закарпатська і Чернігівська області. Якщо припустити, що більшість підприємств здійснювали митні операції у своїй області, а також враховуючи, що реформування митної сфери здійснюється на базі нової редакції Митного кодексу України, який розроблено з урахуванням положень Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, Конвенції про тимчасове ввезення, Митного кодексу ЄС, основним чинником, що вплинув на високі значення цього показника-дестимулятора в зазначених областях, залишається людський. Це підтверджують і дані громадського моніторингу роботи митних органів. Серед загальних проблем роботи митних та суміжних органів залишаються недовіра працівників митниць до суб'єктів ЗЕД та непрозора процедура опрацювання скарг суб'єктів ЗЕД, які розглядаються у тих же структурних підрозділах, на дії або бездіяльність яких було подано скаргу.

Ілюстраційний матеріал до розділу I

ІЄЕП - 2014

Рейтинг

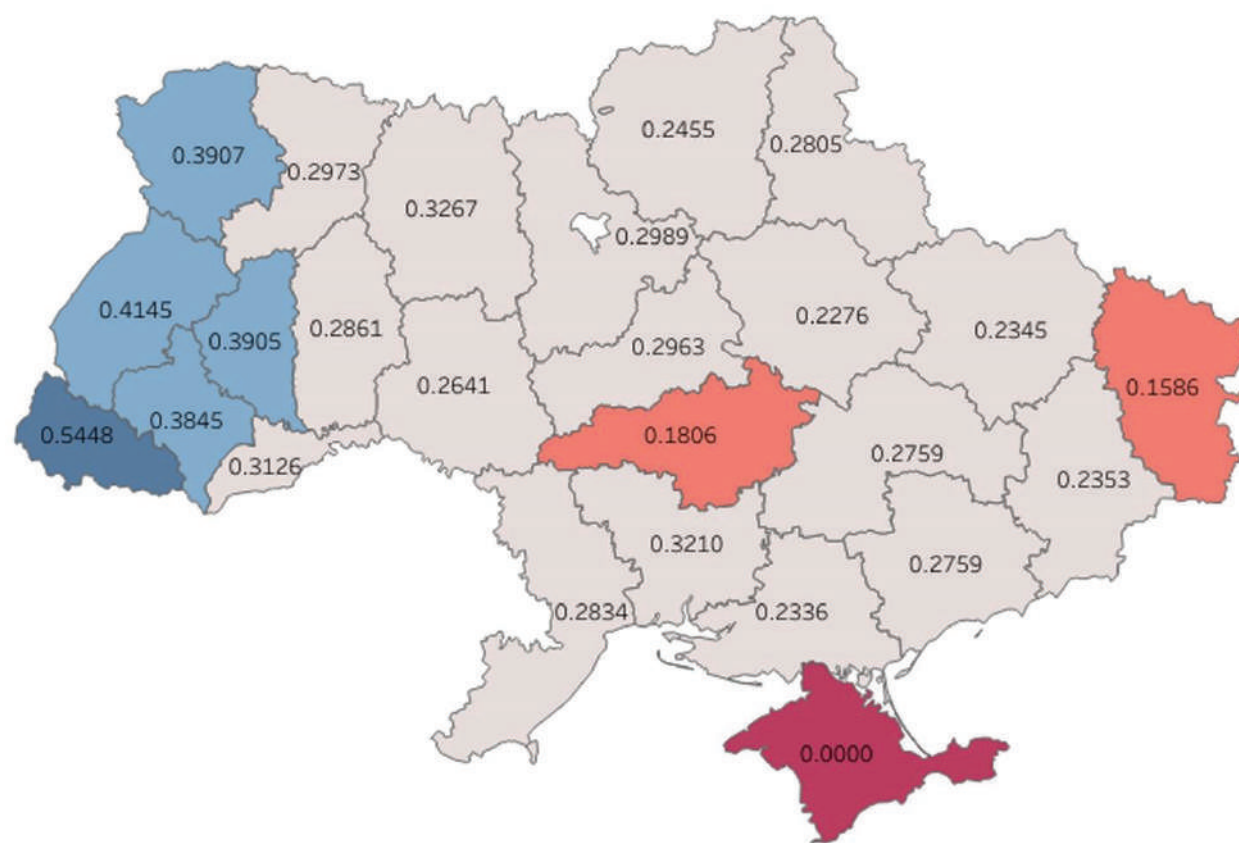
Показник індексу
0.0000 0.5019

1	Львівська	0.5019
2	Закарпатська	0.4808
3	Івано-Франківська	0.4642
4	Тернопільська	0.3812
5	Чернівецька	0.3769
6	Київська	0.3449
7	Вінницька	0.3329
8	Чернігівська	0.3268
9	Одеська	0.3152
10	Рівненська	0.3073
11	Запорізька	0.3034
12	Волинська	0.2909
13	Дніпропетровська	0.2865
14	Луганська	0.2756
15	Харківська	0.2584
16	Черкаська	0.2498
17	Полтавська	0.2491
18	Кіровоградська	0.2439
19	Донецька	0.2408
20	Миколаївська	0.2382
21	Житомирська	0.2363
22	Хмельницька	0.2356
23	Херсонська	0.2113
24	Сумська	0.2065

Рис. 1. Карта та рейтинг євроінтеграційного економічного поступу областей України у 2014 р.

ІЄЕП - 2015

Рейтинг

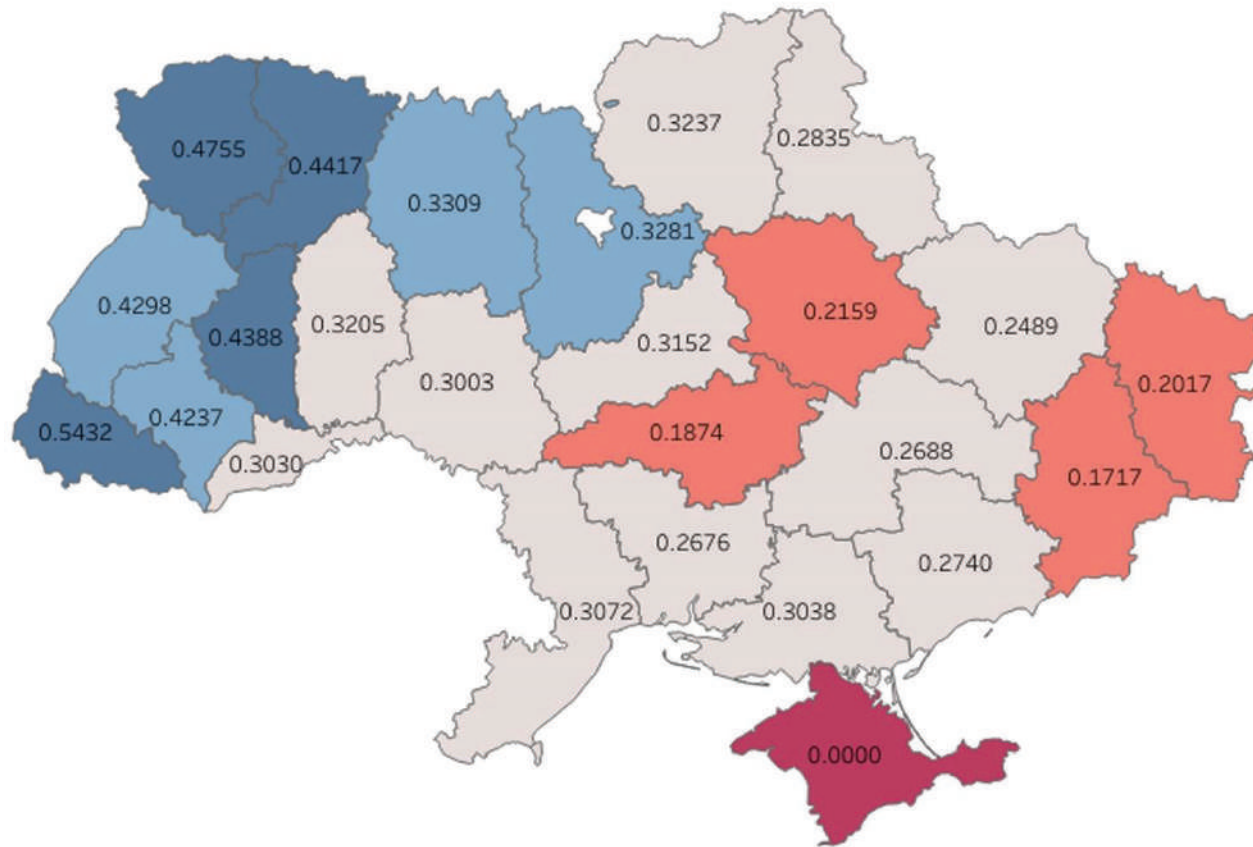
1	Закарпатська	0.5448
2	Львівська	0.4145
3	Волинська	0.3907
4	Тернопільська	0.3905
5	Івано-Франківська	0.3845
6	Житомирська	0.3267
7	Миколаївська	0.3210
8	Чернівецька	0.3126
9	Київська	0.2989
10	Рівненська	0.2973
11	Черкаська	0.2963
12	Хмельницька	0.2861
13	Одеська	0.2834
14	Сумська	0.2805
15	Запорізька	0.2759
16	Дніпропетровська	0.2759
17	Вінницька	0.2641
18	Чернігівська	0.2455
19	Донецька	0.2353
20	Харківська	0.2345
21	Херсонська	0.2336
22	Полтавська	0.2276
23	Кіровоградська	0.1806
24	Луганська	0.1586

Показник індексу
0.0000 0.5448

Рис. 2. Карта та рейтинг євроінтеграційного економічного поступу областей України у 2015 р.

ІЄЕП - 2016

Рейтинг

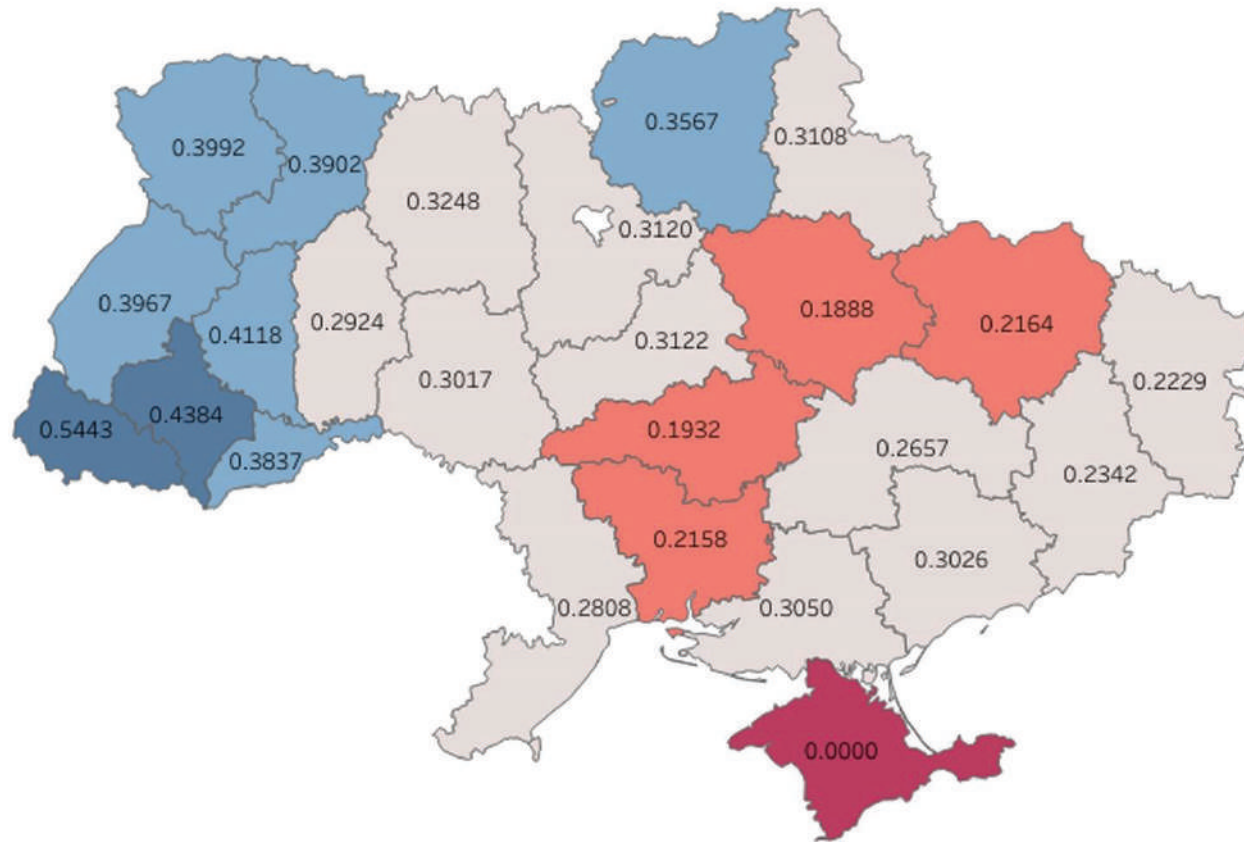
1	Закарпатська	0.5432
2	Волинська	0.4755
3	Рівненська	0.4417
4	Тернопільська	0.4388
5	Львівська	0.4298
6	Івано-Франківська	0.4237
7	Житомирська	0.3309
8	Київська	0.3281
9	Чернігівська	0.3237
10	Хмельницька	0.3205
11	Черкаська	0.3152
12	Одеська	0.3072
13	Херсонська	0.3038
14	Чернівецька	0.3030
15	Вінницька	0.3003
16	Сумська	0.2835
17	Запорізька	0.2740
18	Дніпропетровська	0.2688
19	Миколаївська	0.2676
20	Харківська	0.2489
21	Полтавська	0.2159
22	Луганська	0.2017
23	Кіровоградська	0.1874
24	Донецька	0.1717

Показник індексу
0.0000 0.5432

Рис. 3. Карта та рейтинг євроінтеграційного економічного поступу областей України у 2016 р.

ІЄЕП - 2017

Рейтинг

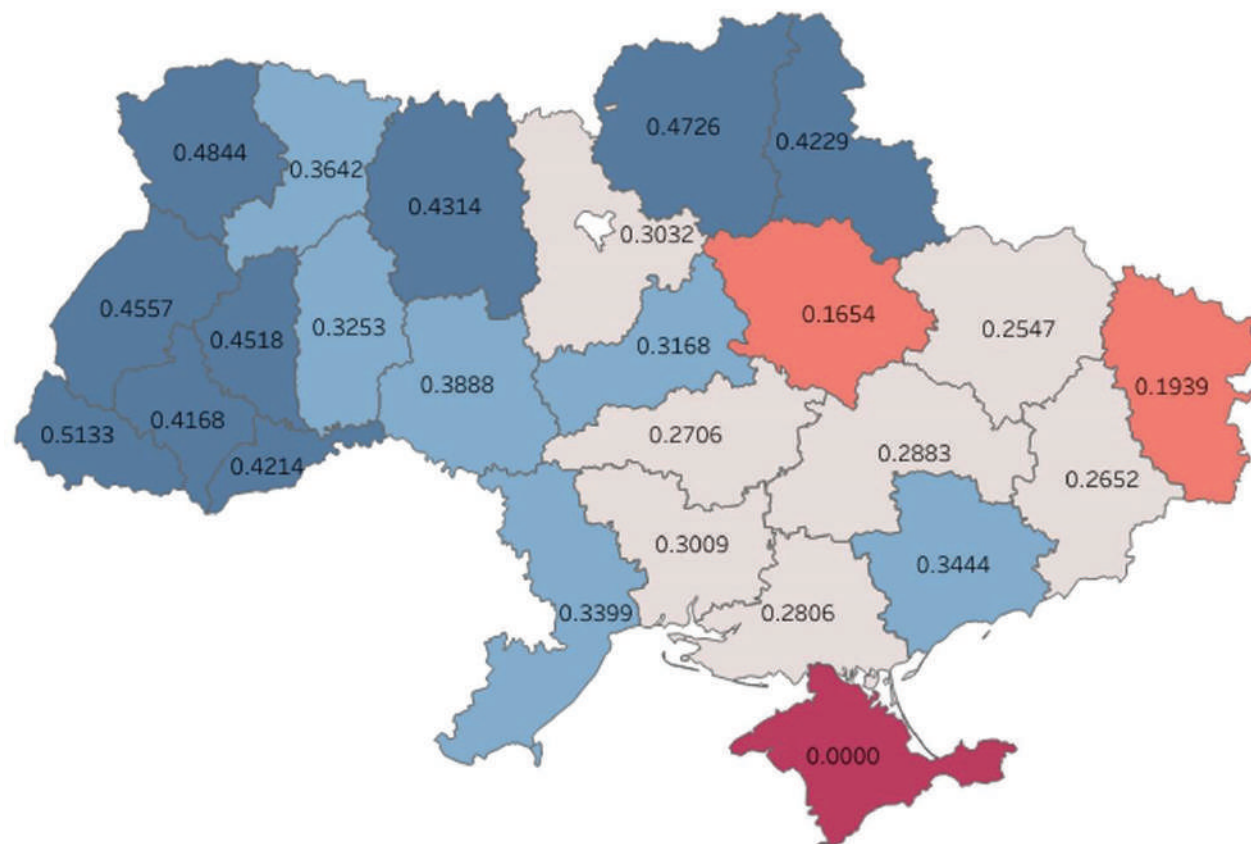

1	Закарпатська	0.5443
2	Івано-Франківська	0.4384
3	Тернопільська	0.4118
4	Волинська	0.3992
5	Львівська	0.3967
6	Рівненська	0.3902
7	Чернівецька	0.3837
8	Чернігівська	0.3567
9	Житомирська	0.3248
10	Черкаська	0.3122
11	Київська	0.3120
12	Сумська	0.3108
13	Херсонська	0.3050
14	Запорізька	0.3026
15	Вінницька	0.3017
16	Хмельницька	0.2924
17	Одеська	0.2808
18	Дніпропетровська	0.2657
19	Донецька	0.2342
20	Луганська	0.2229
21	Харківська	0.2164
22	Миколаївська	0.2158
23	Кіровоградська	0.1932
24	Полтавська	0.1888

Рис. 4. Карта та рейтинг євроінтеграційного економічного поступу областей України у 2017 р.

ІЄЕП - 2018

Рейтинг

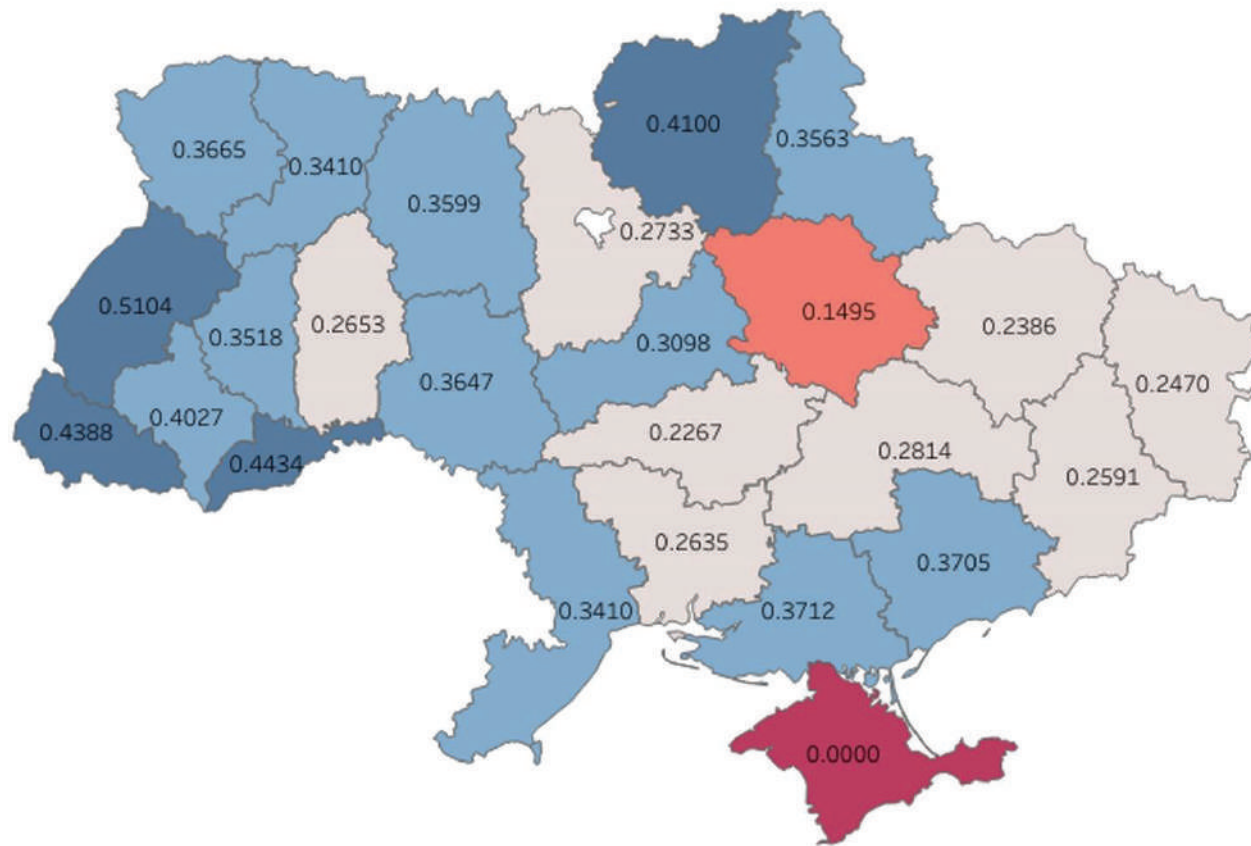
Показник індексу
0.0000 0.5133

1	Закарпатська	0.5133
2	Волинська	0.4844
3	Чернігівська	0.4726
4	Львівська	0.4557
5	Тернопільська	0.4518
6	Житомирська	0.4314
7	Сумська	0.4229
8	Чернівецька	0.4214
9	Івано-Франківська	0.4168
10	Вінницька	0.3888
11	Рівненська	0.3642
12	Запорізька	0.3444
13	Одеська	0.3399
14	Хмельницька	0.3253
15	Черкаська	0.3168
16	Київська	0.3032
17	Миколаївська	0.3009
18	Дніпропетровська	0.2883
19	Херсонська	0.2806
20	Кіровоградська	0.2706
21	Донецька	0.2652
22	Харківська	0.2547
23	Луганська	0.1939
24	Полтавська	0.1654

Рис. 5. Карта та рейтинг євроінтеграційного економічного поступу областей України у 2018 р.

ІЄП - 2019

Рейтинг

Показник індексу
0.0000 0.5104

1	Львівська	0.5104
2	Чернівецька	0.4434
3	Закарпатська	0.4388
4	Чернігівська	0.4100
5	Івано-Франківська	0.4027
6	Херсонська	0.3712
7	Запорізька	0.3705
8	Волинська	0.3665
9	Вінницька	0.3647
10	Житомирська	0.3599
11	Сумська	0.3563
12	Тернопільська	0.3518
13	Одеська	0.3410
14	Рівненська	0.3410
15	Черкаська	0.3098
16	Дніпропетровська	0.2814
17	Київська	0.2733
18	Хмельницька	0.2653
19	Миколаївська	0.2635
20	Донецька	0.2591
21	Луганська	0.2470
22	Харківська	0.2386
23	Кіровоградська	0.2267
24	Полтавська	0.1495

Рис. 6. Карта та рейтинг євроінтеграційного економічного поступу областей України у 2019 р.

Розділ II. Обласні профілі євроінтеграційного економічного поступу у 2014 – 2019 рр.

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Загалом динаміку Індексу євроінтеграційного економічного поступу Вінницької області можна охарактеризувати як нерівномірну.

У 2014 р. регіон посів 7 місце в рейтингу із значенням $ІЄП_{2014}=0,3329$. Проте вже наступного року падіння Індексу на 21% перемістило регіон на 17 позицію. При цьому рейтингові оцінки обох субіндексів не зазнали кардинальних змін: за глибиною торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС Вінницька область у 2015 році, як і у попередньому, залишилася на 19 місці, хоча за показником інституційної підтримки євроінтеграційного поступу поступилася 5-ма позиціями, посівши 8 місце.

Індекс євроінтеграційного економічного поступу Вінницької області протягом п'яти років нерівномірно зростає в середньому на 1,8% щороку. За підсумками 2019 р. регіон посів 9 місце в рейтингу областей за ІЄП.

Протягом трьох наступних років ІЄП області мав позитивну динаміку, однак перевищити рівень 2014 р. вдалося лише у 2018 р. За 2015-2018 рр. Індекс євроінтеграційного економічного поступу Вінницької області збільшився майже у півтора рази (+47%). Це дало можливість Вінниччині за підсумками 2018 р. досягти 10 місця у рейтингу ІЄП. За відсутності у цей період прогресу у рейтингуванні області за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (19 місце у 2015 р. та 18 у 2018 р.) приріст ІЄП забезпечувався переважно зростанням Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. Так, з 2015 р. по 2018 р. цей показник збільшився в 1,89 рази, досягнувши за підсумками 2018 р. першої позиції серед областей України.

У 2019 р. порівняно із 2018 р. Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС зріс на 20%, додавши 6 позицій у рейтингу (13 місце у 2019 р.), а Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу навпаки втратив більше третини свого значення (-38%) та опинився на 6 місці. У підсумку зростання першого субіндексу дозволило Вінницькій області у 2019 р. піднятися на одну сходинку у рейтингу регіонів, посівши 9 місце із значенням $ІЄП_{2019}=0,3647$.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду найбільший позитивний вплив на ІЄП Вінницької області здійснювали (1) показники інституційної підтримки євроінтеграційного поступу та (2) показники, що відображають динаміку торгівлі з ЄС.

Так, за показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом всього періоду дослідження Вінницька область входила в десятку кращих, посідаючи останні три роки 3 місце. Високі рейтингові позиції регіон мав і за показниками, що характеризують проекти, реалізовані на регіональному рівні у рамках програм технічної допомоги, секторальної бюджетної підтримки, фінансової допомоги ЄС: «2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні» (2018 р. – 1 місце, 2019 р. – 5 місце) та «2.4. Кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону» (2018 р. – 4 місце, 2019 р. – 8 місце).

Друга група показників, яка сприяла високим рейтинговим оцінкам області за ІЄП, об'єднує індикатори оцінки динаміки експорту та імпорту регіону до ЄС. Але їх вплив різнився по роках. Так,

протягом 2015-2017 рр. за показником «1.5. Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» Вінниччина займала 1-4 місця, а у 2019 р. рейтинг області за даним показником впав до 12 позиції. За показником «1.6. Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС» ситуація була протилежною: у 2016 р. та 2017 р. його рейтинг мав менші значення (10 і 14 місця відповідно), а у 2019 р. суттєво підвищився (3 місце). Ще одним показником, що позитивно впливав на ІЄП області, також є індикатор, що пов'язаний із експортним потенціалом регіону – «1.12. Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів». Область стабільно посідала 2-6 місця за цим показником, виключенням став лише 2018 р. (16 місце).

На противагу позитивному впливу на ІЄП Вінницької області показників динаміки експортно-імпортних операцій з країнами ЄС, питомі показники торговельної взаємодії регіону з ЄС обмежували рейтингові оцінки Індексу. Так, стабільно низькі рейтинги протягом всього періоду дослідження Вінниччина займала за показниками «1.3. Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту послуг з регіону, %» (19-22 місця) та «1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» (17-21 місця). Ще два показники зі згаданої групи протягом 2014-2019 рр. хоч і дещо поліпшили свої рейтинги, однак продовжували стримувати рейтинг ІЄП регіону: «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС» (2014 р. – 23 місце, 2019 р. – 16 місце); «1.7. Частка експорту з регіону до ЄС у ВРП» (2014 р. – 21 місце, 2019 р. – 15 місце).

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в Житомирській області змінювався по роках нерівномірно. Протягом 2014-2015 рр. за цим показником Вінниччина посідала 4-5 місця в рейтингу областей, у 2016-2017 рр. – 16 місце та у 2018-2019 рр. – 11. На зміцнення позицій регіону в останні роки суттєво вплинуло відображення в стратегічних документах різних аспектів діяльності та розвитку Єврорегіону «Дністер».

Показник «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом досліджуваного періоду залишався одним з ключових чинників, що сприяли підвищенню значення ІЄП Вінниччини. Останні три роки рейтинг області за цим показником незмінний (3 місце). Високі значення показника пояснюються як достатньою кількістю економічних заходів євроінтеграційного характеру в щорічних програмах економічного і соціального розвитку Вінницької області, так і наявністю в регіоні додаткових цільових програм, що містять завдання за тематикою економічної інтеграції з ЄС. Це, зокрема, «Програма розвитку міжнародного та транскордонного співробітництва Вінницької області на 2016-2020 роки», «Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва Вінницької області на період до 2020 року» та «Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2017-2020 роки».

Рекомендації

Проведений аналіз показує, що ключовим джерелом підвищення Індексу євроінтеграційного економічного поступу Вінницької області залишається поглиблення торговельної співпраці регіону з країнами Європейського Союзу. Позитивна динаміка експорту в ЄС та імпорту європейських товарів та послуг, крім безпосереднього позитивного впливу на зростання ІЄП, сприятиме вищим рейтинговим оцінкам за низкою питомих показників торговельно-економічного співробітництва, що додатково підвищуватиме рейтинг області. Аналогічний кумулятивний ефект матиме і збереження позитивних тенденцій 2019 р. щодо інвестиційної співпраці з ЄС.

Важливе значення має подальше нарощування проєктної співпраці області з ЄС у рамках програм технічної допомоги, секторальної бюджетної підтримки, фінансової допомоги ЄС.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Вінницькій обласній державній адміністрації та Вінницькій обласній раді:

- продовжити практику широкого включення в стратегічні документи та цільові програми області питань розвитку економічних євроінтеграційних процесів в регіоні;
- розробити на обласному рівні механізми фінансування пріоритетних євроінтеграційних проєктів з урахуванням можливостей залучення коштів програм технічної допомоги, секторальної бюджетної підтримки, фінансової допомоги ЄС, а також можливостей співфінансування проєктів в рамках Єврорегіону «Дністер».

Департаменту міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької ОДА:

- при розробці планів реалізації регіональної стратегії збільшувати кількість економічних проєктів євроінтеграційного характеру;
- при розробці цільових програм та планів їх реалізації активно включати компоненти, спрямовані на зміцнення експортного потенціалу регіону, зокрема, щодо виходу регіонального бізнесу на європейські ринки, а також залучення в область європейських інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату;

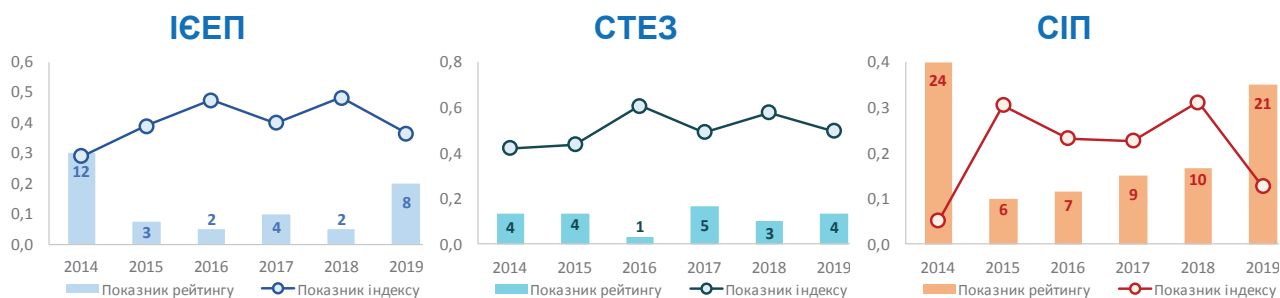

– розширювати діяльність Єврорегіону «Дністер» за рахунок збільшення кількості транскордонних проєктів економічного спрямування.

З урахуванням викладеного, доцільним вважається розробка, інтеграція у регіональну систему планування та реалізація цільової програми підтримки експортерів Вінницької області. Цей документ має містити практичні та інформаційні заходи, спрямовані на посилення спроможності регіонального бізнесу виходити на європейські ринки та нарощувати обсяги торгівлі завдяки використанню переваг ПВЗВТ. Результатом має стати зростання кількості експортерів Вінниччини, збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, в т.ч. з країнами ЄС, поліпшення торговельного балансу регіону, широке впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції.

ВОЛИНЬСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Динаміка була нестабільною та декілька разів змінювала свій характер з позитивного на негативний. Зокрема, у 2014-2016 роках значення ІЄП зросло з 0,2909 до 0,4755. У 2017-му показник Індексу зменшився, у порівнянні з попереднім роком, і становив – 0,3992. У 2018 ІЄП знову зріс до 0,4844. Це був максимальний показник за досліджуваний період. У 2019-му значення Індексу пішло на спад та становило – 0,3665.

Відповідно до динаміки ІЄП Волині протягом 2014-2019 років мінялися й позиції області у рейтингу регіонів. Зокрема, 2014 р. – дванадцяте місце; 2015 р. – третє місце. Таке різке підвищення у рейтингу було зумовлене покращенням Субіндексу інституційної підтримки. Його значення зросло з 0,0514 (2014 р.) до 0,3048 (регіон потрапив з останнього на шосте місце в загальному рейтингу); 2016 р. – друге; 2017 р. – четверте; 2018 р. – друге; 2019 р. – восьме. Знову ж таки, причина такого спаду – це зменшення значення Субіндексу інституційної підтримки з 0,3116 (2018 р.) до 0,1271 (регіон потрапив з десятого на двадцять перше місце в рейтингу регіонів).

Протягом досліджуваного періоду показник Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків Волинської області з ЄС стало потрапляв до першої п'ятірки рейтингу. Так, у 2014 та 2015 роках – четверте місце; у 2016 році – перше місце; 2017 рік – п'яте. На таке падіння в позиціях рейтингу вплинули кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів і показники середньорічного темпу зростання експорту регіону до країн ЄС та імпорту регіону до країн ЄС; 2018 рік – третє; 2019 рік – четверте.

Як зазначалося, саме показники Субіндексу підтримки євроінтеграційного поступу визначально впливали на динаміку ІЄП Волинської області. Це добре помітно по зміні місць регіону у рейтингу протягом досліджуваного періоду. Зокрема, 2014 рік – двадцять четверте місце, 2015 рік – шосте, 2016 рік – сьоме. Такі різкі коливання у рейтингу відбулися завдяки зміні показників 2.1, 2.3, 2.4, 2.5; 2017 рік – дев'яте; 2018 рік – десяте; 2019 рік – двадцять перше місце. На це вплинули показники рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції та 2.4, 2.5, що свідчить про відсутність довгострокової візії та послідовності у відповідних складових стратегій регіонального розвитку.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Серед показників, що займають найвище місце в рейтингу регіонів, є:

- питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону (2014 – 2019). Високий рейтинг цього показника зумовлений прикордонним положенням Волині. Зокрема, сусідством з Польщею;

- кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» (2014, 2016, 2017, 2019 роки). Високе значення цього показника пов'язане із порівняно низькою кількістю звернень суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці;

- питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону (2014, 2015 роки). Як і у випадку з питомою вагою експорту послуг, високий рейтинг цього показника зумовлений прикордонним положенням Волині;

- питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення (2015 рік). Саме в цьому році для Волині була надана найбільша сума коштів за весь досліджуваний період;

- кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів (2016-2019 рр.). Високий рейтинг зумовлений

збільшенням кількості суб'єктів господарювання, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС;

- коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС (протягом всіх років). Високий рейтинг цього показника зумовлений зростанням імпорту з країн ЄС до регіону та експортом з регіону до країн ЄС;

- кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів та кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні, відносно чисельності населення регіону (у 2015-2018 рр.). Щодо першого показника, то саме в цьому році спостерігається найбільша кількість схвалених експортерів на Волині за досліджуваний період.

У 2014-2019 роках році серед показників, що займають найнижче місце в рейтингу, є:

- коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС (2014-2016 та 2018 роки). Низький рейтинг цього показника зумовлений відсутністю або малим обсягом прямих інвестицій з ЄС в регіон;

- рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (2014-2019 роки). У Стратегії розвитку Волинської області згадки, що стосуються підтримки економічних процесів, – це загальні фрази, що не зобов'язують до жодних дій. Запланованих заходів у цьому напрямку відносно мало. Саме тому й значення відповідного показника є низьким;

- рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (2014-2017 роки). Значення цього показника у вищевказаний період було рівним нулю. Це зумовлено відсутністю оприлюднених документів на офіційному сайті ОДА;

- темп зростання експорту регіону до країн ЄС (2017-2019 рр.). Його рейтинг для Волині (18, 21, 18 місця) зумовлений високими вихідними показниками торговельних зв'язків з ЄС, які фіксувалися ще до початку євроінтеграційного зближення у торгівлі в силу територіальної близькості до ЄС та відповідно помірною на фоні інших областей динамікою;

- середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС (2019 рік) та індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (2017 рік). На низьке місце першого згадуваного показника в рейтингу (двадцять друге місце) вплинула негативна динаміка сукупного імпорту до регіону з ЄС (у середньому імпорт зменшувався на 1% щороку протягом 2017-2019 рр.). Щодо індексу інформаційної підтримки, то його низьке значення зумовлене зменшенням інформаційних матеріалів на тему економічних процесів євроінтеграції на сайті Волинської ОДА.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

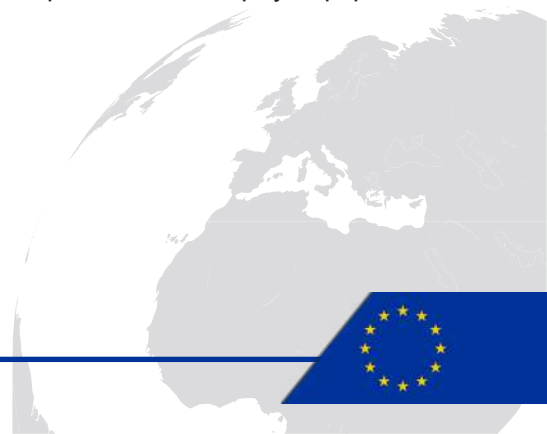
Динаміку показника 2.1 можна аналізувати з 2015 по 2019 роки. Адже документів, які б дозволили провести належний аналіз в 2014 році, у вільному доступі немає. Не було надано релевантної інформації і у відповідь на запит на публічну інформацію з боку Волинської ОДА. Значення показника 2.1 у 2015 р. було 0,0668. У 2016 значення показника залишалось майже незмінним – 0,0669. Далі значення рівня стратегічної інституційної підтримки йде на спад: 2017 – 0,0663, 2018 – 0,0314, 2019 – 0,0313.

Щодо показника 2.2, то з 2014 по 2015 роки через брак необхідних для аналізу документів виміряти його значення за методикою проєкту не видається можливим. У 2018 та 2019 значення рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції було однакове – 0,1389.

У 2014 році, враховуючи нульове значення показника 2.1, Волинь разом із іншими областями, де цей показник аналогічний, зайняла шістнадцяте місце в рейтингу, у 2015 – десяте, у 2016 та 2017 – дев'яте. Найбільш прослідковується євроінтеграційний вектор у сферах туризму та сільського господарства. Про це свідчать відносно більша, у порівнянні з іншими сферами, кількість потенційно можливих сфер реалізації проєктів євроінтеграційного характеру та обсяг фактичного фінансування проєктів євроінтеграційного характеру: у 2018 область посіла шістнадцяте місце, а у 2019 – п'ятнадцяте місце.

Таке падіння в рейтингу зумовлене зменшенням кількості потенційно можливих сфер реалізації проєктів євроінтеграційного характеру та скороченням фінансування проєктів євроінтеграційного характеру у 2018-2019 роках.

Через нульове значення показника 2.2. Волинь займала у 2014 та 2015 роках дев'ятнадцяте місце; у 2016 – двадцять друге; у 2016 – двадцять третє місце. У 2018 та 2019 роках область зайняла (відповідно) п'яте і шосте місця. Найбільш прослідковується євроінтеграційний вектор у сферах міжнародного та транскордонного співробітництва.

Рекомендації

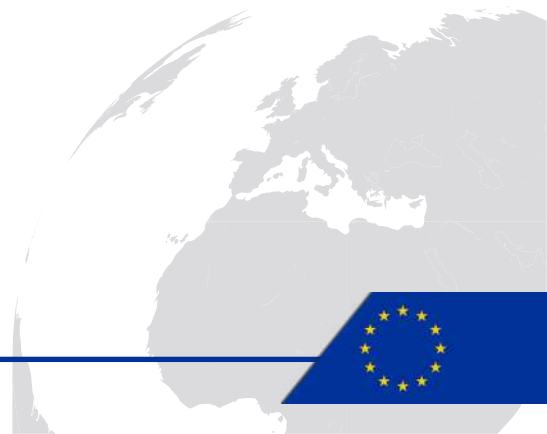
1. Задля підвищення коефіцієнту інвестиційної відкритості регіону рекомендується створити профільну обласну програму, де б були визначені чіткі цілі, завдання та заходи задля збільшення прямих інвестицій з ЄС в регіон (*Департамент зовнішніх зносин, залучення інвестицій та з питань туризму і курортів Волинської ОДА, Волинська обласна рада*);

2. Також необхідно збільшити кількість штатних працівників Управління інвестицій туризму та курортів. Наразі там працює лише одна людина, яка опікується всіма напрямками. Задля ефективної роботи в залученні інвестицій до регіону має бути мінімум два працівника, які займатимуться виключно цією роботою (*голова Волинської ОДА, Департамент зовнішніх зносин, залучення інвестицій та з питань туризму і курортів Волинської ОДА*);

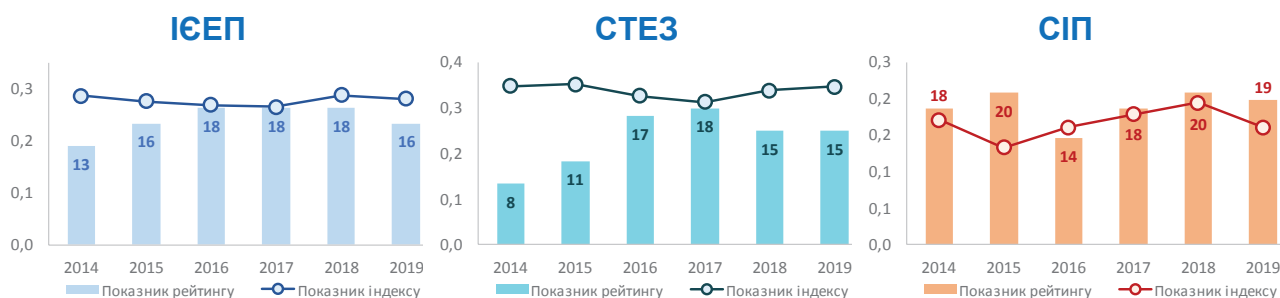
3. Внесення змін до чинної Стратегії розвитку області у частині операційних завдань та заходів, спрямованих на євроінтеграційний економічний розвиток регіону (*Управління економічного розвитку та торгівлі Волинської ОДА, Волинська обласна рада*);

4. Збільшення кількості заходів, спрямованих на євроінтеграційний економічний розвиток Волині в обласних профільних програмах (*Управління економічного розвитку та торгівлі Волинської ОДА, Волинська обласна рада*);

5. Збільшення кількості публікацій на тему євроінтеграційного економічного розвитку області на офіційному веб-ресурсі Волинської ОДА (*Управління інформаційної політики та цифрової трансформації Волинської ОДА*).

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в Дніпропетровській області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Протягом п'яти років Індекс євроінтеграційного економічного поступу Дніпропетровщини знизився. За підсумками 2019 р. регіон посів 16 місце у рейтингу областей за ІЕП, тобто погіршив на 3 сходинки свою позицію у порівнянні із 2014 р.

Найвище значення і найбільший приріст Індексу були зафіксовані у 2018 році, коли узагальнюючий показник ($ІЕП_{2018}=0,2883$) перевищив рівень 2014 року на 0,7% та на 8% - рівень попереднього року. У 2019 році, порівняно із піковим значенням 2018 року, відбулося незначне скорочення на 3,7%. Разом з тим рівень 2019 року перевищив річні значення, отримані протягом 2015-2017 рр., хоча й не досяг показників 2014 р. Зростання рейтингу Дніпропетровської області за ІЕП відбувалося лише у 2018 р., натомість падіння тривало з 2014 по 2017 рр. і відновилося у 2019 р.

В рамках досліджуваного періоду найнижчу позицію у рейтингу регіонів за ІЕП – 18 місце – Дніпропетровська область займала протягом 2016-2018 рр., хоча за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС регіон покращив свою позицію з 18 до 15, а за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу – з 20 тільки до 19. Найкраще значення показника Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС регіон отримав у 2014 р., що відповідало 8 позиції у рейтингу. Найкраще значення показника за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу Дніпропетровщина отримала у 2016 р., що відповідало 14 позиції.

Протягом 2014-2016 рр. за рахунок зменшення рейтингових оцінок за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків (з 8 до 18 місця) рейтинг Дніпропетровщини за ІЕП суттєво зменшився з 13 місця (у 2014 р.) до 18 у (2016 р.). Показниками, які мали найвищі значення, були: коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС; індекс проникнення імпорту з ЄС; рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

У 2015 р. показниками у складі СТЕЗ з найменшими значеннями були: кількість схвалених експортерів та індекс інвестиційної відкритості регіону ЄС. За Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу програвшими позиціями виступали: (1) кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону, (2) питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення, (3) рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

У 2017 р. Дніпропетровська область отримала найнижчу позицію (18) за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків. Вирішальний вплив на скорочення субіндексу мало стабільно низьке значення показника коефіцієнту інвестиційної відкритості регіону для ЄС, зменшення показників середньорічного темпу зростання імпорту регіону до країн ЄС, порівняно з іншими регіонами, кількості схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів.

Протягом 2018-2019 рр. за рахунок підвищення рейтингових оцінок за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків (до 15 місця) рейтинг Дніпропетровщини за ІЕП суттєво підвищився – з 18 у 2018 р. до 16 місця у 2019 р. Зростання Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків за цей період відбулося завдяки поліпшенню показників більшості складових, а саме: (1) коефіцієнту інвестиційної відкритості регіону для ЄС, (2) частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, (4) питомої ваги експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону, (5) питомої ваги експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону, (6) середньорічного темпу зростання імпорту регіону до країн ЄС.

У 2017 р. Дніпропетровщина досягла мінімального показника за ІЕП (0,2657). Натомість у 2018 р. області вдалося досягти максимального показника за ІЕП (0,2883) за п'ятирічний період. У 2019 р., порівняно із 2018 р., відбулося зменшення показника за ІЕП до рівня (0,2814). При цьому у 2019 р. відбулися позитивні зміни у рейтингу регіону за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного

поступу і відбулося його просування з 20 до 19 позиції. Позитивний вплив також мало збереження Дніпропетровщиною 15 позиції у рейтингу за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків, що дозволило підвищити позиції області за ІЄП до 16 місця.

Ріст Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу відбувався за рахунок росту єдиного показника – рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Це стало свідченням зміни пріоритетних напрямів та збільшення кількості заходів у стратегічних документах та цільових програмах.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Найбільш позитивний вплив на ІЄП Дніпропетровської області впродовж досліджуваного періоду мали економічні показники динаміки поглиблення торговельної та інвестиційної співпраці з ЄС, які в щорічних рейтингах займали стабільно високі позиції. Зокрема, це «Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС», «Індекс проникнення імпорту з ЄС».

У свою чергу сталий розвиток взаємодії з європейськими ринками сприяв позитивній динаміці економічних показників, а саме: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону», «Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону», «Частка експорту з регіону до ЄС». Відтак, до ключових факторів, які мали позитивний вплив на динаміку ІЄП Дніпропетровської області протягом 2014-2019 рр., стали: нарощування обсягів торгівлі з європейськими країнами та залучення інвестицій з ЄС.

Протягом усього досліджуваного періоду залишалися незмінними фактори, які стримували позитивну динаміку Дніпропетровщини в ІЄП. Економічними чинниками, які суттєво вплинули на низьку рейтингову оцінку, стали такі показники: «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону», «Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС», «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС», «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів». Варто зауважити, що саме ці показники характеризують специфіку промисловості Дніпропетровської області, її географічного положення й віддаленості від кордонів з країнами ЄС.

Серед складових інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу Дніпропетровської області, які мали позитивний вплив на рейтинг, були показники «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», а також «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону». Однак за показником «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону» відбувалося поступове погіршення, що негативно впливало на динаміку ІЄП.

Отримані результати є логічним відображенням традиційної орієнтованості області на торгівлю та інші види економічної співпраці з Російською Федерацією. Брак стратегічного бачення інституційної підтримки процесів євроінтеграційного економічного поступу регіону не дозволив істотно пом'якшити та пришвидшити адаптацію до нових зовнішньополітичних реалій. З позитивних моментів можна відмітити збільшення кількості заходів, спрямованих на забезпечення економічної інтеграції з ЄС, у регіональних цільових програмах та Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 р.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка показника «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» Дніпропетровської області протягом досліджуваного періоду має в більшій мірі стабільний характер: протягом 2015-2017 рр. його рівень залишався стабільним (до 0,0095), а лише починаючи з 2018 р. збільшився у понад 4,3 рази (до 0,0417).

Показник «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» у Дніпропетровській області протягом 2014-2017 років показував зростання з 0,026 і наступне досягнення максимального піку наприкінці періоду зі значенням 0,157. Однак у 2018 р. відбулося падіння за цим показником до рівня 0,134. У 2019 р. відбулося зростання значення показника до рівня 0,151, що є меншим за значення 2016 р. – 0,155.

Рейтинг Дніпропетровської області за показником «Рівень стратегічної інституційної підтримки» протягом досліджуваного періоду мав позитивну динаміку та коливався від 23 місця у 2017 р. до 13 у 2018 р. У 2019 р. за цим показником регіон посів 12 місце, покращивши цей показник у порівнянні із нульовим значенням та 16 місцем у 2014 р.

За показником «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом досліджуваного періоду відбулось відчутне поліпшення рейтингових позицій регіону: з 12 і 13 місць у 2014 р. та 2015 р. до 6 і 4 місць у 2018 р. та 2019 р. відповідно.

Причиною таких змін стало збільшення у 2018-2019 рр. заходів, що відповідають компоненту європейської інтеграції у планах заходів з реалізації Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року, а також привернення в останні роки уваги до економічної складової євроінтеграційного поступу в інформаційному супроводі діяльності обласної влади. Прикладом позитивної практики стали заходи, проведені в межах Програми розвитку міжнародного співробітництва, євроінтеграційних процесів та формування позитивного іміджу Дніпропетровської області.

Рекомендації

З метою посилення позицій Дніпропетровської області в рейтингу регіонів за ІЄП доцільно зосередити зусилля в сфері з максимальним потенціалом для зміцнення інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Одним з провідних напрямів, що дозволить забезпечити системні зміни й суттєве покращення показників ІЄП, є збільшення кількості профільних заходів в межах регіональних програм з відповідним відображенням в системи стратегічного планування регіону питань посилення економічної взаємодії з ЄС та належний інформаційний супровід взаємодії області з Європою, особливо в економічній сфері.

Найбільш вагомим чинником посилення ІЄП регіону є безпосереднє поглиблення економічних контактів з європейськими партнерами, збільшення частки експорту продукції до країн-членів ЄС. Важливим є збереження темпів приросту торгівлі з ЄС, росту обсягу залучених європейських інвестицій, розширення кількості суб'єктів господарювання, що постачають товари на європейські ринки.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Дніпропетровській обласній раді:

- забезпечити належну реалізацію розроблених Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період 2021 – 2027 роки та Плану заходів на 2021 – 2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період 2021 – 2027 роки;

- визначити середньострокові пріоритетні напрями інноваційної та експортної діяльності з метою збільшення частки експорту продукції до країн-членів ЄС.

Дніпропетровській обласній державній адміністрації:

- передбачити включення в регіональні програми євроінтеграційного компоненту з акцентом на посилення економічної взаємодії Дніпропетровської області з ЄС у таких сферах: металургійна промисловість, сільськогосподарське виробництво, туризм;

- забезпечити інформування мешканців області про результати імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в т. ч. ПВЗВТ, оприлюднення звітів про виконання Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період 2021 – 2027 та відповідного плану заходів, про виконання цільових регіональних програм.

Департаменту економічного розвитку Дніпропетровської ОДА:

- створити та забезпечити функціонування офісу європейської інтеграції у Дніпропетровській області;

- забезпечити доповнення Плану заходів на 2021 – 2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період 2021 – 2027 роки проектами, які спрямовані на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, підтримку регіональних експортерів, яким надано право експорту харчової продукції до країн ЄС;

- розробити та організувати виконання регіональних цільових програм, метою яких є розвиток галузей та сфер економіки області, що забезпечують збільшення експортного потенціалу регіону;

- сприяти участі підприємств та організацій області у виставково-ярмаркових заходах для посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки й посилення торгового співробітництва з ЄС;

- забезпечити реалізацію на території області державної політики у сферах зовнішньоекономічного, міжрегіонального співробітництва та інвестиційної діяльності, розвитку й підтримки малого і середнього бізнесу, споживчого ринку, туризму, ресторанного господарства, освітніх заходів щодо впровадження на підприємствах області європейських стандартів безпечності та якості продукції.

Департаменту масових комунікацій Дніпропетровської ОДА:

- забезпечити регулярне висвітлення економічної співпраці регіону з країнами ЄС, сприяти збільшенню в обласному інформаційному просторі інформації про історії успіху регіонального бізнесу на європейських ринках, переваги впровадження європейських стандартів безпечності та якості, поширювати новини про поступ України в реалізації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ;

- ініціювати, проводити та підтримувати проведення заходів, спрямованих на інформаційну підтримку регіонального бізнесу в питаннях взаємодії з європейським ринками;

- створити базу та забезпечити поширення історій успіху регіонального бізнесу на зовнішніх ринках, популяризації позитивного досвіду виходу та просування продукції області на європейський ринок.

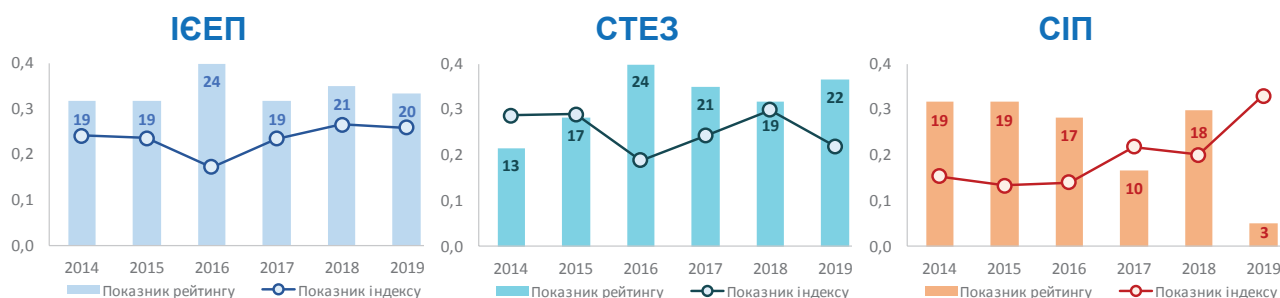

Управлінню зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської ОДА:

- сприяти розвитку міжнародного співробітництва у галузі економіки, екологічної безпеки, охорони здоров'я, науки, освіти, культури, туризму, фізкультури і спорту та інших сфер суспільного життя;
- забезпечити активізацію зовнішньоекономічних зв'язків, проведення комунікативних заходів, ознайомчих візитів, виставково-ярмаркових та інших заходів для реалізації державної зовнішньої політики в частині інтеграції України у світову економіку, розширення співробітництва з ЄС;
- розробити проєкт регіональної цільової програми для підвищення рівня ефективності зовнішньоекономічної діяльності та інвестиційної привабливості, поліпшення структури експорту та імпорту товарів, сприяння розвитку експортного потенціалу області, міжнародної виставкової діяльності, сприяння сертифікації продукції та виробництв, проведення тренінгів для суб'єктів господарської діяльності, забезпечення консультативного супроводу та навчання підприємств, які планують вихід на європейський ринок.

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Щорічне вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу дозволяє оцінити рівень зв'язків, які формуються між економікою регіону з економікою країн Євросоюзу. І тут чітко прослідковується не лише динаміка спаду та зростання по роках, а й позиція Донецького регіону в структурі економічних відносин з ЄС.

Розглянемо спочатку безпосередньо динаміку Індексу євроінтеграційного економічного поступу в Донецькій області за 6 останніх років. Якщо в 2014 році ІЕП становив 0,2408, то вже наступного року знизився до 0,2353, а в 2016 році був найменшим – 0,1717, що характеризує спад в економічних відносинах регіону та ЄС. Тільки з 2017 року негативна тенденція почала вирівнюватися, спочатку наздогнавши показники 2014 року. А потім показавши ріст в 2019 році – показник склав 0,2591. І хоча для області це свідчить про налагодження торговельних зв'язків, то у порівнянні з усією Україною має слабші позиції: Донеччина була на 19 місці з 24 досліджуваних областей в 2014 році та опустилася до 20 місця в 2019 році. Тобто говорити про значне просування за євроінтеграційним напрямом не доводиться, коли більша частина країни більш активно нарощує торговельні зв'язки з країнами ЄС.

Автономні торговельні преференції були запроваджені ЄС для України в 2014 році. Але Донеччина до цього була неготова – Донецька область серед 24 досліджуваних областей опинилася на 19 позиції з показником Індексу євроінтеграційного економічного поступу в 0,2408. Незважаючи на значну кількість виробничих підприємств, продукція яких могла бути конкурентоспроможною на європейському ринку, Донеччина перебуває в аутсайдерах, посідаючи то 19 місце в рейтингу в 2014 році, то 20 позицію – в 2019 році.

Місцеві підприємства мають потенціал для того, щоб поглиблювати торговельно-економічні зв'язки з Євросоюзом та покращувати інституційне середовище для імплементації реформ, зокрема пов'язаних з розширенням ринків збуту та зоною вільної торгівлі з ЄС. Чому ж тоді Донецька область знаходиться більше в кінці рейтингу? Насамперед, причиною можна вважати військові дії на Донбасі. Адже в 2014 році, коли були запроваджені автономні торговельні преференції з ЄС, підприємства на Донеччині не те, що не думали про збут своєї продукції в країни Євросоюзу, а й намагалися зберегти або вивезти виробничі потужності з території збройного конфлікту. Багато розвинених підприємств втратили ще один цінний ресурс – кваліфіковані кадри. Адже співробітники виїжджали за межі області і це уповільнювало економічний розвиток на Донеччині. Як наслідок, в 2016 році Донеччина опустилася на останнє 24-е місце в загальнонаціональному рейтингу за Індексом євроінтеграційного економічного поступу зі значенням показника 0,1717. В тому ж 2016 році Донеччину «рятував» Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу – тут Донецька область зайняла 17 позицію. Тобто на тлі низької кількості безпосередньо економічних контрактів з країнами ЄС, почало розвиватися інституційне середовище для реалізації проєвропейських реформ у торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні.

Як бачимо з рівня показників, до 2019 року ситуація трохи змінилася. На це вплинула зокрема грантова підтримка від міжнародних організацій, яка дозволила створити нові підприємства та робочі місця, а також деяка стабілізація збройного конфлікту. Проте місцеві органи влади все ж недостатньо уваги приділяють підтримці локального бізнесу задля розширення його ринків збуту. І це одна з причин, через яку, маючи значний торговельно-економічний потенціал, Донецька область залишається на низькій позиції.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЕП регіону

Розглядаючи сильні та слабкі сторони Донецької області в структурі Індексу євроінтеграційного поступу, слід звернутися до значень окремих індикаторів та місця Донеччини в загальнонаціональному рейтингу економічної інтеграції. Зокрема, слід відмітити, що позиції в діапазоні 19-24 в рейтингу Донецька область отримала за такими показниками, як «1.2. Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в

загальному обсязі імпорту товарів до регіону» (28% в 2014 році та 14,8%¹ в 2019 році), «1.3 Частка експорту послуг до ЄС» (39% у 2014 р., 15% у 2019 р.), «1.4. Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону» (52% в 2014 році та 44% в 2019 році), «1.5. Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» (-6% протягом 2012-2014 років та +2% протягом 2017-2019 років), «1.10. Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» (0,2408 в 2014 році та 0,1405 в 2019 році).

На противагу цьому з 1 по 5 місця в рейтингу Донецьчина отримала за наступними показниками: «1.7. Частка експорту з регіону до ЄС» (28% в 2014 році та 30% в 2019 році), «1.13. Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» (92% в 2014 році та 96% в 2019 році). До речі останній показник вивів Донецьчину на 1 місце в національному рейтингу у 2019 році. При цьому хоча й частка накопичених інвестицій в області зросла, це означає, що більшість інвестицій в Донецькій області накопичено нерезидентами з ЄС, а не місцевими підприємцями.

Також дуже суттєво змінився показник «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС». Якщо в 2014 році Донецька область була на п'ятому місці зі значенням 0,1975, то на шостий рік досліджуваного періоду показник склав 0,0743, а це вже 20 місце в загальнонаціональному рейтингу, що відображає різке скорочення частки імпорту з ЄС у задоволенні внутрішнього попиту регіону.

Відтепер розглянемо можливі фактори, які привели до таких показників рейтингу та загального невисокого рівня Донецької області в структурі національного рейтингу:

- в першу чергу послаблення торговельно-економічних зв'язків області з Європейським Союзом викликано збройним конфліктом, який в 2014 році мав гостру фазу, а до 2019 року трохи стабілізувався, проте все одно має місце, що негативно позначається, в першу чергу, на створенні та розвитку малого, середнього та великого бізнесу і, як наслідок, на торговельно-економічних відносинах;
- недостатня інституційна підтримка європейської економічної інтеграції, зокрема нестача організованих та проведених органами місцевої влади заходів з економічних питань виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- проте простежується зростання кількості проєктів в рамках програм ЄС, які реалізуються у Донецькій області.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

При розгляді стратегічної та цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції можемо дослідити рівень розвитку цих процесів в Донецькій області.

Якщо в 2014 році значення показника рівня стратегічної інституційної підтримки в Донецькій області складало 0,0448, і це відповідало 11 позиції в загальному рейтингу, то за наступні роки ситуація значно змінилася. Вже в 2015 році значення показника склало 0,1286, що означало переміщення на 6 позицію в рейтингу. А у 2017 р. цей показник по Донецькій області у 2017 році мав значення 0,3762, що дало Донецьчині змогу переміститися на третє місце в загальному рейтингу. У 2018-2019 роках динаміка показників інституційної підтримки Донецької області різко погіршилася. У 2019 р. Донецька область зі значенням показника 0,0952 посіла 10 місце в національному рейтингу серед 24 областей.

Розглянемо, які чинники могли вплинути на подібну ситуацію. Це, зокрема, компоненти програм Донецької облдержадміністрації, яка поставила в переліку задач сприяти виходу підприємств регіону на ринки Європейського Союзу, Азії та інші міжнародні ринки, сприяти сертифікації продукції, запровадженню стандартів, установленню тісної взаємодії з науковими установами і центрами країн СНД і ЄС, у тому числі з метою участі наукових установ і бізнесу в міжнародних науково-технічних проєктах і програмах, наближенню показників енергоефективності економіки регіону до рівня країн ЄС тощо.

Якщо розглядати рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції на Донецьчині, то з 2014 по 2016 роки цей показник був нульовим. Тобто на той момент фактично не враховувався євроінтеграційний вектор у системі цільових орієнтирів економічного розвитку Донецької території. Іншими словами – місцева влада не включала в програми заходи, в яких враховано вектор європейської інтеграції, або ж кількість таких заходів була надзвичайно низькою, у порівнянні до загальної кількості заходів впроваджених програм.

Проте в 2017 році ситуація стала поступово покращуватися – рівень цільової інституційної підтримки на Донецьчині вже становив 0,0083, що відповідало 22 позиції з 24 областей. В 2019 році показник становив вже 0,0705, що дозволило Донецькій області переміститися на 14 місце в національному рейтингу. До позитивних зрушень можна віднести впровадження сучасних підходів до стратегічного планування регіонального розвитку на Донецьчині, у тому числі з урахуванням практик ЄС. Зокрема, у планах заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку Донецької області передбачалося впровадження сучасних методів менеджменту та проведення навчань з проєктного менеджменту для представників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Більш змістовно розглянемо, як саме місцева влада сприяла або ж не надавала належної підтримки задля стратегічного та цільового розвитку Донецької області. Зокрема, з 2014 по 2016 рік включно у потенційно можливі сфери реалізації проєктів не були включені аспекти на підтримку

економічних процесів європейської інтеграції. А саме: в Регіональну програму розвитку малого і середнього підприємництва в Донецькій області на 2013-2014 роки, в Регіональну програму розвитку малого і середнього підприємництва в Донецькій області на 2015-2016 роки, в Програму розвитку туризму в Донецькій області на 2016-2018 роки не були включені заходи, які б сприяли встановленню економічних відносин з Євросоюзом і, відповідно, покращенню Індексу євроінтеграційного поступу. І лише з 2017 року в програмах з'являються аспекти залучення суб'єктів малого і середнього підприємництва до участі у навчальних програмах (стажуванні) у країнах ЄС, навчальних виїзних сесіях у містах України тощо.

Рекомендації

Підсумовуючи, слід визначити, що Донецька область має значний економічний потенціал та здатна конкурувати на ринках Європейського Союзу, тим самим збільшуючи експорт продукції, покращуючи економіку регіону та країни в цілому. Проте можна визначити ряд рекомендацій для забезпечення позитивної динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу на Донеччині:

1. *Керівництву Донецької ОДА*: удосконалити обласний план заходів, враховуючи Стратегію розвитку Донецької області та потреби і специфіку регіону.

2. *Департаменту внутрішньої та інформаційної політики*: забезпечити постійне оновлення інформації на офіційному веб-сайті та у ЗМІ стосовно реалізації політики євроінтеграції, наявних грантових пропозицій та можливостей, реалізації поточних проєктів та звітів.

3. *Департаменту інвестиційно-інноваційного розвитку і зовнішніх відносин, а також іншим підрозділам Донецької ОДА*: вивчити інвестиційний та економічний потенціал області, проаналізувати тенденції торговельно-економічних відносин, розробити план налагодження взаємовигідних та виробничих відносин в розрізі діяльності провідних підприємств регіону з країнами ЄС; з'ясувати можливості, організовувати навчальні поїздки та впроваджувати роботу щодо налагодження зв'язків з відповідними адміністративно-територіальними підрозділами країн Європейського Союзу, зокрема робити акцент на впровадженні інноваційного виробництва, створення ІТ-кластерів, розвитку сільського господарства, розвитку туризму тощо.

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Найвище значення і найбільший приріст Індексу були зафіксовані у 2018 році, коли узагальнюючий показник ($ІЕП_{2018}=0,4314$) перевищив рівень попереднього року на третину. У 2019 році порівняно із піковим значенням 2018 відбулося скорочення, однак рівень 2019 року перевищив річні значення 2014-2017 рр., зберігаючи загальний тренд до зростання.

Найнижчу позицію у рейтингу регіонів за ІЕП – 21 місце – Житомирська область займала у 2014 р. При цьому за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС регіон мав 11 позицію, а за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу тільки 23 місце.

Протягом 2015-2016 рр. за рахунок підвищення рейтингових оцінок за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків (до 5 і 7 місць відповідно) рейтинг Житомирщини за ІЕП суттєво підвищився – до 6 місця у 2015 р. та 7 у 2016 р. Ріст Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків за цей період відбувся завдяки приросту більшості складових, зокрема, через нарощування (1) питомої ваги експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону, (2) середньорічного темпу зростання імпорту регіону до країн ЄС, (3) індексу внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС, (4) індексу інвестиційної відкритості регіону для ЄС. При цьому рейтинг за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу залишався сталим.

У 2017 р. попри позитивні зміни у рейтингуванні регіону за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (рейтинг за цим субіндексом за рік виріс з 20 до 13 позиції), скорочення на 2 позиції рейтингу за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків спричинило зниження позиції області за ІЕП до 9 місця. Вирішальний вплив на скорочення субіндексу спричинило зменшення до нуля значень наступних показників: (1) кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів та (2) індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС. Ріст Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу відбувався за рахунок росту практично всіх складових, серед яких найбільшу динаміку продемонстрував показник питомого обсягу фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні.

2018 року в рейтингу регіонів за Індексом євроінтеграційного економічного поступу Житомирська область піднялась на три сходинки та посіла 6 місце. Це відбулось виключно за рахунок посилення рейтингової позиції регіону за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (+5 сходинок), де на сукупний показник значно вплинуло зростання (1) кількості схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів та (2) індексу інвестиційної відкритості регіону для ЄС. За Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу Житомирщина навпаки спустилася на чотири сходинки, посівши лише 17 місце. При цьому в структурі субіндексу падіння відбулося лише за двома складовими: (1) питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні та (2) індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону.

У 2019 р. область втратила відразу 4 позиції у рейтингу ІЕП, опинившись на 10 місці. Причиною стало скорочення Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, за яким регіон втратив відразу 5 позицій у рейтингу і опинився на 9 місці. Водночас на три сходинки зміцнилася позиція області в рейтингу за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (14 місце). В структурі субіндексів найбільші скорочення показників припали на (1) кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів, (2) індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС та (3) питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі

Індекс євроінтеграційного економічного поступу Житомирщини протягом п'яти років зріс у півтора рази.

За підсумками 2019 р. регіон посів 10 місце в рейтингу областей за ІЕП, поліпшивши свою позицію з 2014 р. на 11 сходинок.

імпорту послуг до регіону. Найбільший приріст серед структурних складових субіндексів відбувся по (1) питомому обсягу фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні та (2) питомій вазі імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду найбільш позитивний вплив на ІЄП Житомирської області здійснювали економічні показники динаміки поглиблення торговельної та інвестиційно співпраці з ЄС, які в щорічних рейтингах займали стабільно високі позиції. Це, передусім, «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС», «1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» та «2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення». Сталий розвиток взаємодії з європейськими ринками, в свою чергу, сприяв позитивній динаміці питомих економічних показників, таких як «1.1. Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «1.7. Частка експорту з регіону до ЄС у ВРП», «1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС», «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС». Отже, ключовими процесами, що позитивно впливали на динаміку ІЄП Житомирської області протягом 2014-2019 рр., були нарощування обсягів торгівлі з європейськими країнами, залучення інвестицій з ЄС та технічної допомоги Європейського Союзу.

Фактори, що стримували динаміку ІЄП, протягом всього досліджуваного періоду були практично незмінні. Серед економічних чинників стабільними володарями низьких рейтингових оцінок були показники «1.4. Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону» та «1.15. Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону», що відображають специфіку географічного положення області. Серед складових інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу Житомирської області щорічно низькі рейтинги отримували показники «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» та «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», що свідчить про низьке врахування питань економічної інтеграції з ЄС у стратегічних та операційних документах розвитку області.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» Житомирської області протягом досліджуваного періоду має дворівневий характер: протягом 2015-2017 рр. його рівень залишався стабільним (0,039), а починаючи з 2018 р. – скоротився майже вдвічі (до 0,019).

Показник «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» в Житомирській області протягом 2014-2019 років мав стабільні значення та протягом останніх чотирьох років коливався в межах 0,0282-0,0287.

Рейтинг Житомирської області за показником «2.1 Рівень стратегічної інституційної підтримки» протягом досліджуваного періоду був стабільно низьким та коливався від 15 місця у 2015 р. до 19 у 2018 р. У 2019 р. за цим показником регіон посів 18 місце. Щорічні зміни не перевищували двох позицій.

За показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом досліджуваного періоду відбулось відчутне скорочення рейтингових позицій регіону: від 15 і 14 місць у 2014 р. та 2015 р до 18 і 20 місць у 2018 р. та 2019 р. відповідно.

Причиною таких змін стала відсутність у 2018-2019 рр. компоненту європейської інтеграції у планах заходів з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року, а також зниження в останні роки уваги до економічної складової євроінтеграційного поступу в інформаційному супроводі діяльності обласної влади.

Рекомендації

Значний резерв посилення позицій Житомирської області в рейтингу регіонів по ІЄП зосереджено в сфері зміцнення інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Ключовим в цій сфері має стати більш широке відображення в системи стратегічного планування регіону питань посилення економічної взаємодії з ЄС та належний інформаційний супровід взаємодії області з Європою, в т.ч. в економічній сфері.

Іншим вагомим чинником посилення ІЄП регіону є безпосереднє поглиблення економічних контактів з європейськими партнерами. Важливим є збереження додатних темпів приросту торгівлі з ЄС, росту обсягу залучених європейських інвестицій, розширення кількості суб'єктів господарювання, що постачають товари на європейські ринки.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Житомирській обласній державній адміністрації та Житомирській обласній раді:

- забезпечити на сталій основі включення в стратегічні документи області на операційному рівні євроінтеграційного компоненту з акцентом на посилення економічної взаємодії регіону з ЄС;
- включати питання реалізації на регіональному рівні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в т.ч. ПВЗВТ, при розробці цільових регіональних програм розвитку.

Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської ОДА:

- забезпечити включення в План реалізації на 2021-2023 роки Стратегії регіонального розвитку заходів / проєктів, спрямованих на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, підтримку регіональних експортерів, в т.ч. харчових продуктів;

- передбачати в щорічних програмах економічного та соціального розвитку Житомирської області, обласних програмах залучення інвестицій, розвитку МСП, інших аналогічних документах компоненти зміцнення експортного потенціалу регіону з акцентом на посилення торгового співробітництва з ЄС, посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки, сприяння впровадженню на підприємствах області європейських стандартів безпечності та якості продукції;

- продовжувати роботу із залучення в область європейських інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату.

Управлінню інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Житомирської ОДА:

- забезпечити регулярне висвітлення економічної співпраці регіону з країнами ЄС, сприяти збільшенню в обласному інформаційному просторі інформації про історії успіху регіонального бізнесу на європейських ринках, переваги впровадження європейських стандартів безпечності та якості, поширювати новини про поступ України в реалізації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ;

- ініціювати, проводити та підтримувати проведення заходів, спрямованих на інформаційну підтримку регіонального бізнесу в питаннях взаємодії з європейським ринками.

З урахуванням викладеного, доцільним вважається розробка, інтеграція у регіональну систему планування та реалізація обласної програми стимулювання експорту, основними завданнями якої мають стати:

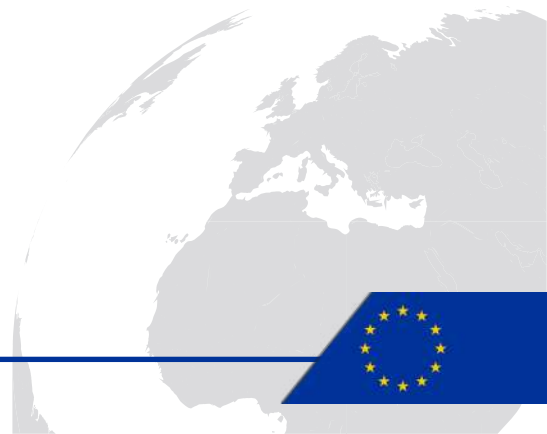
- збереження сталих позитивних приростів зовнішньої торгівлі області із забезпеченням позитивного зовнішньоторговельного сальдо;

- збільшення частки зовнішньої торгівлі послугами, в структурі ЗЕД регіону;

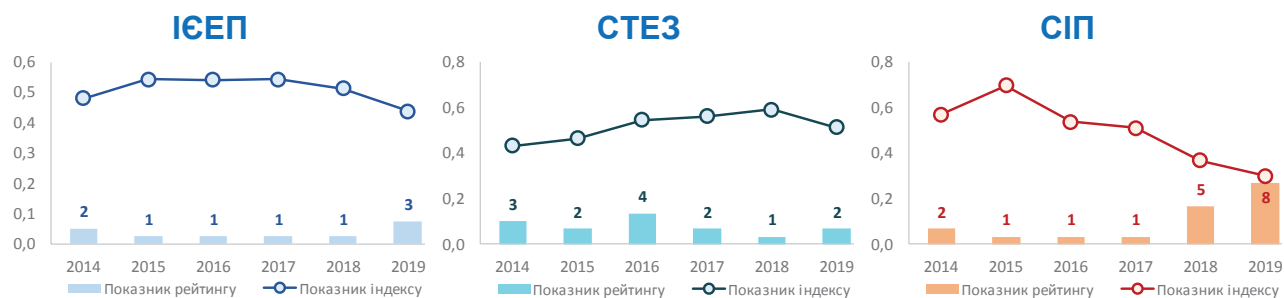
- розширення кількості підприємств області, здатних проводити експортні операції з партнерами з ЄС та світу;

- сприяння у впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції;

- поширення історій успіху регіонального бізнесу щодо роботи на зовнішніх ринках, передача позитивного досвіду виходу та просування продукції області на європейських ринки.

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Закарпатська область протягом 2014-2019 років за рейтингом Індексу євроінтеграційного економічного поступу завжди входила до трійки лідерів, а протягом 2015-2018 років область посідала 1 місце, що робить її беззаперечним лідером по даному показнику протягом досліджуваного періоду.

За підсумками 2019 р. рейтинг регіону за ІЕП знизився до 3 місця (найнижчий для області рейтинг за досліджуваний період), що було обумовлене відносно різким падінням значення Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу.

Стрімке зниження рейтингу області за СІПЕР почалося у 2018 році, коли регіон посів 5 місце, спустившись з 1 місця на чотири сходинки нижче, порівняно з 2017 роком. У 2019 році рейтинг регіону за даним субіндексом знизився ще на 3 позиції – таким чином область посіла найнижче за весь досліджуваний період 8 місце. До 2018 року область займала лідерські позиції у рейтингу за СІПЕР (2 місце – у 2014 році та 1 місце – у 2015-2017 роках).

Таке різке падіння значення Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу у 2018 році пояснюється різким падінням рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (показник 2.1) майже на 85%, а також зниженням рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (показник 2.2) на 20%.

Показник	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Значення ІЕП	0,4808	0,5448	0,5432	0,5443	0,5133	0,4388
Місце в рейтингу за ІЕП	2	1	1	1	1	3
Значення СТЕЗ*	0,4330	0,4638	0,5465	0,5628	0,5920	0,5137
Місце в рейтингу за СТЕЗ	3	2	4	2	1	2
Значення СІПЕР**	0,5695	0,6952	0,5373	0,5099	0,3672	0,2996
Місце в рейтингу за СІПЕР	2	1	1	1	5	8

* Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС

** Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу

Подальше зниження рейтингу регіону за даним субіндексом та значення цього показника у 2019 році пов'язане зі зменшенням значень показників індексу інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (показник 2.3) на 17% та рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (показник 2.1) на 7% (слід зазначити, що даний показник має найбільшу вагу у структурі субіндексу). Рейтинг області за показником 2.1 також знизився з 1 у 2017 році до 4 у 2019 році місця.

Динаміка значень Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС в цілому була позитивною протягом досліджуваного періоду – до 2018 року, коли область посіла перше місце у

рейтингу за даним показником (одноразово за весь період). У 2019 році значення показника дещо знизилася, що призвело до переміщення регіону у рейтингу за даним показником на 2 позицію.

Найнижчою для Закарпатської області позицією у рейтингу за $С_{ТЕЗ}$ протягом досліджуваного періоду стала 4 сходинка у 2016 році, незважаючи на позитивну динаміку значень даного субіндексу. Це пояснюється посиленням позицій інших регіонів в даному контексті.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду до переліку сильних та слабких сторін регіону в структурі ІЄП регіону входили як показники інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, так і показники, що відображають динаміку торгівлі з ЄС.

При цьому перелік показників глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, які являли собою сильні сторони області, є ширшим за перелік показників – сильних сторін зі складу $С_{ІПЕР}$. Такі показники займали найвищі місця серед інших для Закарпатської області індикаторів в рейтингу регіонів у кожному році в рамках досліджуваного періоду. До них відносяться індикатори експорту та імпорту у торгівлі з ЄС:

- «1.1. Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону» (1 місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів протягом всього досліджуваного періоду);
- «1.3. Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону, %» (2 місце протягом 2014-2017 років та 3 позиція протягом 2018-2019 років в загальноукраїнському рейтингу регіонів);
- «1.7. Частка експорту з регіону до ЄС» (1 місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів протягом всього досліджуваного періоду);
- «1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» (1 місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів протягом всього досліджуваного періоду);
- «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС» (1 місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів протягом всього досліджуваного періоду, крім 2015 року, коли регіон зайняв 2 позицію за даним показником).

До показників – сильних сторін інституційної підтримки євроінтеграційного поступу регіону відносяться:

- «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (1 місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів протягом 2014-2017 років);
- «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (1 місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів протягом 2015-2019 років);
- «2.3. Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону» (2 місце у 2015, 2019 роках та 3 позиція у 2018 році в загальноукраїнському рейтингу регіонів).

Серед показників, що обмежували рейтингові позиції області за ІЄП, займаючи найнижчі місця в рейтингу серед регіонів, протягом досліджуваного періоду найчастіше перебували:

- Індикатори експорту та імпорту у торгівлі з ЄС:
 - «1.4. Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону, %» (12, 13, 14 місця в рейтингу регіонів у 2015-2016, 2018, 2019 роках відповідно);
 - «1.5. Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (за останні три роки)» (24, 15, 15, 19 місця в рейтингу областей у 2014, 2015, 2018, 2019 роках відповідно);
 - «1.11. Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів» (показник мав нульове значення протягом всього досліджуваного періоду).

Серед негативних тенденцій також слід відмітити падіння рейтингу регіону до 21 позиції за показником «1.6. Середньорічний темп зростання імпорту до регіону з країн ЄС» у 2019 році.

- Індикатори, що характеризують інвестиційну активність:
 - «1.13. Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» (рейтинг регіону за даним показником коливався від 14 до 19 позиції протягом 2014-2018 років);
 - «1.14. Коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС» (показник мав нульове значення у 2014, 2015, 2018 роках; у 2017 році за даним показником регіон перебував на 11 позиції у загальноукраїнському рейтингу);
- Індикатори інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції:
 - «2.4. Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону» (показник мав нульове значення у 2016, 2017, 2018 роках; у 2019 році за даним показником регіон перебував на 17 позиції у загальноукраїнському рейтингу);
 - «2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення» (показник мав нульове значення у 2016, 2017, 2018 роках);

- «2.6. Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону» (2 та 3 позиції в загальноукраїнському рейтингу регіонів у 2017 та 2019 роках відповідно, що є негативним фактором для рейтингу за загальним Індексом, оскільки даний індикатор носить дестимулюючий характер).

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка рівня стратегічної інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу Закарпатської області (показник 2.1) була нерівномірною протягом досліджуваного періоду. Абсолютне значення даного показника стрімко зросло у 2016 році, що пояснюється різким зростанням обсягу фактично виділених коштів на економічні проекти (в рамках стратегії регіонального розвитку), які мають цілі, заходи чи результати, орієнтовані на підтримку європейської інтеграції, при чому фактичний обсяг коштів значно перевищував обсяг запланованих коштів. У свою чергу стрімке падіння абсолютного значення показника 2.1 у 2017 році також пов'язане із різким зменшенням обсягу фактично виділених коштів на економічні проекти, що мають цілі, заходи чи результати, орієнтовані на підтримку європейської інтеграції.

Проте коливання абсолютних значень показника не вплинули на рейтинг області за рівнем стратегічної інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу: протягом 2015-2017 років регіон займав 1 місце у рейтингу серед всіх областей. Головним фактором для утримання лідерської позиції стало значне переважання фактично виділеного обсягу коштів на економічні проекти з компонентами європейської інтеграції над запланованим.

Ситуація змінилася на протилежну у 2018-2019 роках: чергове стрімке падіння обсягу фактично виділених коштів на економічні проекти з компонентами європейської інтеграції та невиконання плану фінансування таких проектів призвело до зниження рейтингу регіону за рівнем стратегічної інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу до 5 позиції серед інших областей (таку позицію регіон займав у 2018 та 2019 роках). Хоча кількість проектів при цьому зросла.

Динаміка рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в Закарпатській області не виділялася різними змінами абсолютного значення показника 2.2 протягом 2015-2019 років. До цього періоду у 2014 році його значення було значно меншим через відсутність цільових програм розвитку співробітництва між Закарпатською областю та адміністративно-територіальними одиницями сусідніх країн-членів ЄС. В цьому році область посіла 4 сходинку у рейтингу областей за показником 2.1.

З 2015 року у переліку цільових програм області економічного характеру з'являлися наступні програми співробітництва із сусідніми регіонами країн ЄС:

- програми спільних дій Закарпатської обласної державної адміністрації (ЗОДА), Закарпатської обласної ради (ЗОР) та Пряшівського самоврядного краю (ПСК);
- програми розвитку співробітництва між Закарпатською обласною радою (Україна), Закарпатською ОДА (Україна) та Загальними Зборами області Саболч-Сатмар-Берег (Угорщина);
- програми розвитку співробітництва між Закарпатською областю (Україна) та областю Боршод-Абауй-Земплен (Угорщина);
- програма спільних дій між Закарпатською областю (Україна) та Підкарпатським воєводством (Республіка Польща).

Поява таких програмних документів дозволила вивести Закарпатський регіон на 1 сходинку в рейтингу областей за рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції: таку позицію регіон займав кожного року у період з 2015 по 2019 рік.

Високі рейтинги області забезпечувалися також наявністю євроінтеграційних компонентів у цільових програмах області, спрямованих на розвиток транскордонного співробітництва, розвиток туризму та забезпечення економічного і соціального розвитку регіону (переважно у частині залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги, підтримки агропромислового комплексу, розвитку малого та середнього підприємництва).

Рекомендації

За результатами проведеного дослідження Закарпатська область є лідером за рейтингом Індексу євроінтеграційного економічного поступу протягом досліджуваного періоду (його більшу частину область посідала 1-ше місце за даним показником у загальноукраїнському рейтингу).

Така ситуація є закономірною, оскільки протягом останніх років (в т. ч. охоплених даним дослідженням) область визнається лідером за часткою експорту товарів до ЄС та регіоном з високим інвестиційним потенціалом.

Проте розрахунок певних показників у структурі Індексу (найбільш показові наведено нижче) дозволяє виявити «вікна можливостей» для підвищення євроінтеграційного економічного потенціалу області та збільшення значення ІСЄП задля утримання лідерських позицій серед інших регіонів.

В першу чергу це стосується середньорічного темпу (розраховується за три роки перед звітним) зростання експорту регіону до країн ЄС (показник 1.5), за яким станом на 2019 рік регіон займав 19 місце в рейтингу областей, та кількості суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів (показник 1.11, який мав нульове значення протягом всього досліджуваного періоду).

Останній показник стосується груп харчової продукції, яка для експорту має відповідати вимогам ЄС (підприємства-експортери мають отримати спеціальний дозвіл) та користується попитом серед європейських споживачів: м'ясо птиці та зайцеподібних, фарш, м'ясні заготовки та механічно відокремлене м'ясо, м'ясні продукти, рибні продукти, сире молоко, молочні продукти, молозиво та продукти на основі молозива, яйця та яєчні продукти, жаб'ячі лапки та равлики, оброблені шлунки, сечовий міхур та кишечник, колаген.

Для підвищення рейтингу даних показників *Закарпатській обласній державній адміністрації, Департаменту економічного та регіонального розвитку, торгівлі, залучення інвестицій, забезпечення виконання державних програм та контролю за їх виконанням облдержадміністрації, Управлінню євросередньорічної співпраці облдержадміністрації* рекомендується:

1) передбачити збільшення кількості заходів/проектів, спрямованих на зміцнення експортного потенціалу регіону з акцентом на посилення торгового співробітництва з ЄС та посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки, в таких стратегічних документах та цільових програмах, як:

- План заходів із реалізації у 2021 – 2023 роках Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021 – 2027 років;

- Програма соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2021 рік (та подібні програми на подальші роки);

- Програма формування позитивного міжнародного інвестиційного іміджу та залучення іноземних інвестицій у Закарпатську область на 2021 – 2025 роки;

- Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Закарпатській області на 2021 – 2023 роки;

- цільові програми підвищення конкурентоспроможності Закарпатської області на період після 2020 року;

- інші подібні документи;

2) розробити та інтегрувати у регіональну систему планування обласну цільову програму стимулювання експорту, спрямовану на розширення експортної євроінтеграційної географії та залучення підприємств до торгівельної співпраці з країнами ЄС, основними завданнями якої мають стати:

- збереження сталих позитивних приростів зовнішньої торгівлі області із забезпеченням позитивного зовнішньоторговельного сальдо;

- збільшення частки зовнішньої торгівлі послугами в структурі зовнішньоекономічної діяльності регіону;

- розширення кількості підприємств області, здатних проводити експортні операції з партнерами з ЄС та світу;

- сприяння у впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції;

- поширення історій успіху регіонального бізнесу щодо роботи на зовнішніх ринках, передача позитивного досвіду виходу та просування продукції області на європейських ринки;

3) створити та популяризувати спеціальний інформаційний веб-ресурс для експортерів, імпортерів та зовнішніх інвесторів області під егідою облдержадміністрації з метою їх інформаційної підтримки та промоції регіону;

4) розробити додаткові механізми підтримки регіональних товаровиробників, орієнтованих на торгівлю з країнами ЄС, що передбачатимуть часткове відшкодування вартості витрат, пов'язаних з проведенням робіт з оцінки відповідності виробленої продукції вимогам директив Євросоюзу та технічним вимогам європейських країн, а також забезпечуватимуть часткове відшкодування витрат підприємств області на участь у виставково-ярмаркових заходах в країнах ЄС та на загальноєвропейському рівні;

5) розглянути можливість створення обласного центру допомоги регіональному бізнесу для виходу на європейський ринок (основні функції: навчання, компенсація відсотків за кредитами).

Вищенаведені рекомендації також сприятимуть покращенню індикаторів, що характеризують інвестиційну активність регіону у структурі ІЄП: частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області (показник 1.13); коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС (показник 1.14).

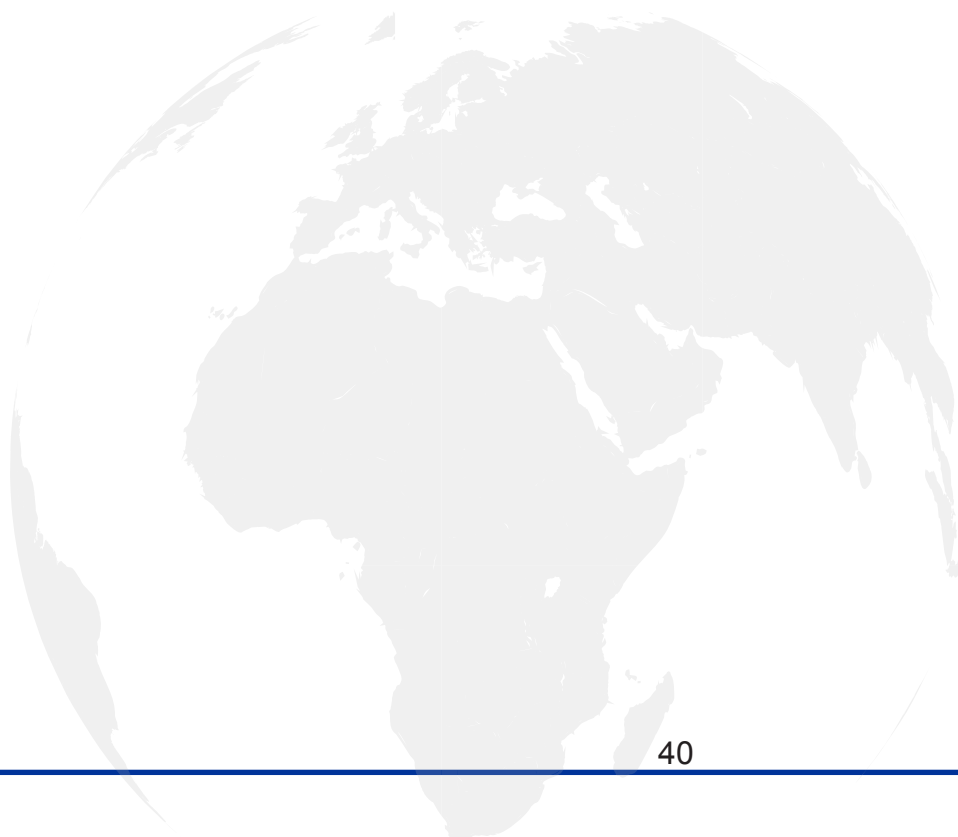
Водночас проблемним показником у структурі ІЄП регіону є кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пулс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону (показник 2.6). За даним індикатором регіон посів 3 позицію в загальноукраїнському рейтингу регіонів 2019 році відповідно, що є

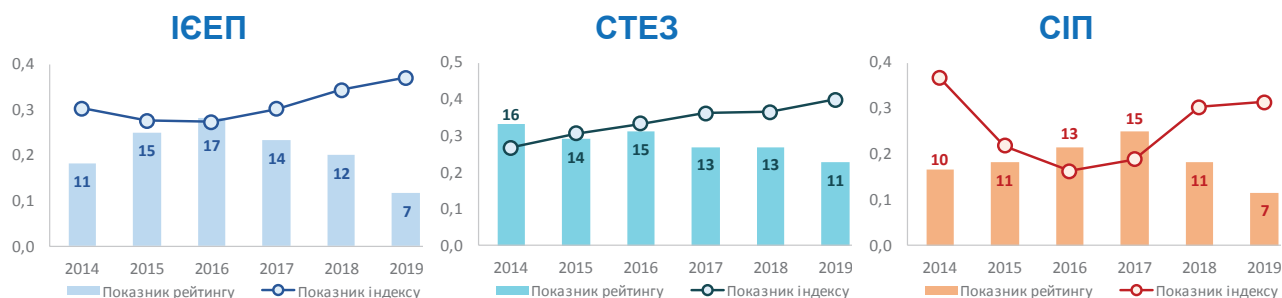

негативним фактором для рейтингу за загальним Індексом. Значення та рейтинг показника вказують на наявність корупційних ризиків при здійсненні експортно-імпортних операцій при перетині товарами кордону з ЄС. З великою ймовірністю, це в свою чергу негативно вплинуло на динаміку показника 1.4, що характеризує питому вагу імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону (за даним індикатором регіон посідав 13 та 14 місця в рейтингу областей у 2018 та 2019 роках відповідно).

Серед негативних тенденцій також слід відмітити падіння рейтингу регіону до 21 позиції за показником «1.6. Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС» у 2019 році. У зв'язку з наведеним станом справ *Закарпатській обласній державній адміністрації* рекомендується розпочати спільну координацію діяльності та взаємодію із *Закарпатською митницею Державної фіскальної служби України* для розробки покрокового плану дій для зменшення корупційних ризиків у розрізі зон діяльності митниці у регіоні з його подальшим оприлюдненням.

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

За останні шість років в Запорізькій області динаміка показників рівня економічної взаємодії з Європейським Союзом та створення умов для розгортання євроінтеграційних процесів в торговельно-економічній сфері відрізнялася істотними коливаннями. Серед 24 регіонів України, за результатами щорічного аналізу динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу, Запорізька область займала посередні позиції. У 2019 році Запорізька область з даним показником на рівні 0,3705 увійшла в першу десятку в рейтингу вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу і зайняла 7 місце. Негативна динаміка спостерігалася у 2015-2016 роках, коли Запорізька область займала 15 та 17 позиції в рейтингу, зі значенням показників 0,2759 та 0,2740 відповідно. Всі шість років Запорізька область ніколи не опускалася нижче сімнадцятої позиції в рейтингу.

Одинадцяту позицію в рейтингу вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу посіла Запорізька область у 2014 році, коли ЄС запровадив для України автономні торговельні преференції, але економічна частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ще не набула чинності. У 2015-2016 роках відбулося стрімке падіння області в рейтингу на 15 та 17 місця відповідно. В наступні три роки (2017, 2018, 2019) ситуація поступово змінювалася на краще, Запорізька область зайняла 14, 12 та 7 місця в рейтингу відповідно. Таким чином можемо відзначити в цілому позитивну динаміку регіону в цьому напрямку.

Протягом шести років відбувалися незначні коливання показників інтенсивності та обсягу торговельно-економічних відносин Запорізької області (Субіндекс глибини торговельно-економічних зв'язків з ЄС), але простежувалася тенденція зростання показника, відповідно рейтингу Запорізької області. Так з 16-го місця у 2014 році область поступово піднялася на 11-те місце у 2019 році, демонструючи покращення торговельно-економічних відносин з ЄС. Натомість, починаючи з 2015 року по 2017 рік, показник Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу по Запорізькій області повільно знижувався, втрачаючи кожного року 1-2 сходинки. Основною причиною зниження рейтингу стали незадовільні показники якості інституційного середовища, необхідного для реалізації проєвропейських реформ в торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні. У 2018-2019 роках ситуація змінилася на краще і область зайняла 11 та 7 місця відповідно, на що вплинуло забезпечення місцевими органами публічної адміністрації належного інформаційно-консультаційного супроводу політики економічної інтеграції Запорізької області в ЄС, залучення зацікавлених осіб, організацій та інституцій.

В розрізі конкретних показників, що не дали змоги регіону вийти на лідируючі позиції, протягом шести років є показники експорту товарів та послуг регіону до країн ЄС та імпорту товарів і послуг з країн ЄС, що свідчить про незадовільний рівень економічного співробітництва регіону з ЄС.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

У 2014 році найбільш сильними сторонами Запорізької області, що впливали на загальну оцінку рівня економічної інтеграції області в ЄС, були інформаційна підтримка економічного вектору та цільова інституційна підтримка економічних процесів євроінтеграції регіону. Місцевими органами влади проведена плідна робота щодо інформування населення з питання співпраці України з ЄС, проводилися заходи пов'язані з економічною тематикою євроінтеграції, здійснювалося інформування виробників про експортування товарів до ЄС. У складі заходів прийнятих регіональних програм велику частку займали заходи, в яких враховано вектор євроінтеграції. Також, велику роль зіграв вихід на ринок ЄС з харчовою продукцією тваринництва 2-х суб'єктів господарювання, які отримали право експорту своєї продукції до ЄС. Тоді як слабкі сторони проявилися в недостатньому супроводі саме економічного вектору європейської інтеграції, що відобразилося на показниках питомої ваги експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону, імпорту товарів та послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту

регіону, а також незначній частці накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в Запорізьку область у загальному обсязі накопичених в регіоні інвестицій.

У 2015 році сильною стороною Запорізької області стало збільшення темпу зростання експорту до країн ЄС, коефіцієнту інвестиційної відкритості регіону для ЄС, індексу проникнення імпорту з ЄС, частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, індексу інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону, кількості суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС. Це свідчить про врахування при стратегічному плануванні розвитку регіону євроінтеграційного вектору та здійснення його інформаційної підтримки. Натомість слабкою стороною залишилися показники питомої ваги експорту послуг до країн ЄС, імпорту послуг та товарів з країн ЄС.

У 2016 році по Запорізькій області серед сильних сторін були показники грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону, середньорічного темпу зростання імпорту регіону до країн ЄС, частки експорту з регіону до ЄС. Також у цьому році трьом суб'єктам господарювання надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС. Стабільно низькими залишилися показники імпорту послуг та товарів з країн ЄС, питомої ваги експорту послуг та товарів до країн ЄС. До них додалась статистика звернень фізичних та юридичних осіб на антикорупційний сервіс «Пульс» в розрізі зон діяльності митниць в Запорізькій області, що може свідчити про негативний вплив людського чинника на митні процедури.

У 2017 році суттєво покращилася ситуація в області зі станом інвестиційної відкритості регіону для ЄС, інформаційною підтримкою економічного вектору європейської інтеграції регіону, накопиченням прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області. Стабільно низькими залишилися показники імпорту послуг з країн ЄС, питомої ваги експорту послуг та товарів до країн ЄС. Поряд з цим знизився середньорічний темп зростання експорту Запорізького регіону до країн ЄС.

У 2018 році найбільш позитивними залишилися ті ж самі показники, що були у минулому році. Стабільно низьким залишається рівень забезпечення вільного доступу імпорту послуг та імпорту товарів з країн ЄС до Запорізького регіону, експорту товарів та послуг з регіону до країн ЄС.

У 2019 році Запорізька область посіла 3 місце за показниками кількості схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів в регіоні. Перевагою використання цього статусу є те, що для отримання тарифних преференцій український експортер товару без оформлення сертифіката з перевезення форми EUR.1 самостійно визначає та декларує походження товарів на комерційних/товаросупровідних документах, що дозволяє прискорити процедуру експорту товару. Високі позиції займала область за інформаційною підтримкою економічних процесів євроінтеграції регіону, збільшилась кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні, частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області. Стабільно низьким залишається рівень забезпечення вільного доступу імпорту послуг та імпорту товарів з країн ЄС до Запорізького регіону, експорту товарів та послуг з регіону до країн ЄС.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Великий вплив на підсумкові результати Індексу євроінтеграційного економічного поступу Запорізької області протягом досліджуваного періоду мали зусилля місцевих органів публічної адміністрації щодо врахування євроінтеграційних економічних пріоритетів у ході стратегічного планування розвитку регіону, як на рівні загальних цілей, так і на рівні операційних завдань і заходів. Майже усі розроблені протягом 2014-2019 років документи стратегічного розвитку Запорізької області націлені на використання можливостей Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з огляду на існуючий економіко-географічний та інфраструктурно-логістичний потенціал області. На показниках Індексу євроінтеграційного економічного поступу Запорізької області негативно відобразилося територіальна близькість регіону до зони бойових дій на Сході України.

За показниками рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції з боку обласної влади Запорізька область демонструє середні показники по Україні. На початку дослідження в 2014 році Запорізька область посіла 13 місце (значення 0,0233). Тоді як у 2015 році рейтинг області з показником 0,0121 стрімко знизився до 19 місця. Починаючи з 2016 року по 2019 рік, рейтинг Запорізького регіону поступово зростає з 14 сходивши до 6 відповідно. Найкраща ситуація склалася у 2019 році зі значенням показника 0,1607. Ситуація з показниками обумовлена невеликою кількістю напрямів, що підтримують економічні процеси євроінтеграції у стратегічних документах регіону по відношенню до загальної кількості напрямів. Тобто їх частка не є значною у співвідношенні до надто великої кількості стратегічних пріоритетів економічного спрямування в програмних документах області. Крім того, причиною помірних результатів є низький відсоток освоєння коштів у порівнянні з очікуваним фінансуванням.

За показниками рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Запорізька область також демонструє середні показники по Україні. На початку дослідження в 2014 році Запорізька область посіла 7 місце (значення показника 0,0685) – це був кращий результат регіону за досліджуваний період. У 2015-2019 роках рейтинг Запорізької області коливався між 11 та 13 сходинками. Винятком був 2017 рік, коли рейтинг Запорізької області знизився до 15 позиції з показником врахування євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку територій 0,0619.

Починаючи з 2014 року Запорізька область включала в свої стратегічні пріоритети підтримку економічних процесів європейської інтеграції. Так, у 2014 році серед 43 економічних напрямів тільки один стосувався євроінтеграції – сприяння впровадженню систем управління якістю на малих підприємствах з урахуванням вимог міжнародних стандартів серії ISO 9000, ISO 14000, HACCP. До Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 року не було включено жодного компоненту щодо підтримки економічних процесів євроінтеграції. Відповідно кошти на здійснення заходів не передбачалися. Через це інтегральний індекс стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Запорізької області склав 0,0233 (13 позиція в рейтингу). Показник цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіону в 2014 році становив 0,0685 (7 позиція), що було спричинено кількістю економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках Програми соціально-економічного та культурного розвитку Запорізької області на 2014 рік, Стратегії залучення інвестицій в економіку Запорізької області на 2009-2015рр., Комплексної програми розвитку малого і середнього підприємництва в Запорізькій області на 2013-2014 рр. Пріоритети склалися за напрямками експорту, співпраці з ЄС, інвестицій, підтримки малого і середнього бізнесу.

В 2015 році показники 2.1 та 2.2 стрімко знизилися в рейтингу до 19 та 11 позицій відповідно (з відповідними значеннями 0,0121 та 0,0480). До стратегічних пріоритетів підтримки економічних процесів європейської інтеграції було включено два заходи – надання інформаційної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності та сільськогосподарським товаровиробникам щодо впровадження стандартів ISO та сертифікатів ЄС в регіоні. До пріоритетів стратегії регіонального розвитку області так і не було включено заходи євроінтеграційної спрямованості, фінансування не здійснювалося. Суттєве падіння рейтингу в 2015 р. за показником цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіону відбулося через недостатню вагомість заходів, в яких враховано вектор євроінтеграції, в економічних цільових програмах регіону. Пріоритети за напрямками залишилися незмінними.

В 2016 році позиції регіону за показником 2.1 покращилися і регіон посів 14 місце у рейтингу з показником 0,0472. Стратегічні пріоритети підтримки економічних процесів європейської інтеграції в регіоні залишилися такими самими, як і у 2015 році. До пріоритетів стратегії регіонального розвитку області було включено заходи євроінтеграційної спрямованості: створення Центру підтримки експорту малих та середніх підприємств та Створення Кластеру культури і подієвого туризму «АРТ-ПРОСТІР» на території Запорізької області. Кошти на здійснення євроінтеграційних заходів не виділялися. За показником цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіону область посіла 12-те місце. Перелік цільових програм, що враховували євроінтеграційний економічний вектор, поповнився Програмою розвитку міжнародної діяльності та залучення інвестицій в економіку Запорізької області.

В 2017 році регіон піднявся до 13 місця в рейтингу за показником 2.1 (значення показника 0,0503). Стратегічні пріоритети підтримки економічних процесів європейської інтеграції в регіоні залишилися незмінними. Пріоритети Стратегії регіонального розвитку області щодо євроінтеграційної спрямованості залишилися такими як у попередньому році, але почалося використання передбачених коштів. У 2017 році було використано 0,9% до плану. У 2017 році склався найгірший рейтинг регіону за показником цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Регіон посів 15 місце (значення показника 0,0619), на що вплинуло зменшення кількості економічних цільових програм, відповідно кількості заходів в них стосовно євроінтеграційного вектору. Залишився напрям підтримки малого і середнього бізнесу.

У 2018 році регіон піднявся до 10-го місця в рейтингу за показником 2.1 (значення показника 0,0553). Стратегічні пріоритети підтримки економічних процесів європейської інтеграції в регіоні залишилися такими самими, як і у 2015-2017 роках. Пріоритети стратегії регіонального розвитку області щодо євроінтеграційної спрямованості відповідали тим, що встановлювалися у 2016-2017 роках, але поступово збільшувався обсяг використання коштів. У 2018 році було використано 2,4% до плану. Підвищення рейтингу відбулося через збільшення кількості компонентів євроінтеграції у плані заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку. Найбільше прослідковується євроінтеграційний вектор в інвестиційній діяльності, підтримці малого і середнього бізнесу, експортній діяльності, туризмі. За показником цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіон посів 13 місце у рейтингу (значення показника 0,0684). Кількість заходів стосовно євроінтеграційного вектору збільшилась і склала 8,8% від загальної кількості заходів, за напрямками інвестиційної діяльності та експорту.

У 2019 році регіон посів 7 місце в рейтингу за показником 2.1 (значення показника 0,1607) – найкращий результат за останні шість років. При тому, що стратегічні пріоритети підтримки економічних процесів європейської інтеграції в регіоні залишилися такими самими, як і у 2015-2018 роках, було збільшено до 5 кількість компонентів євроінтеграційної спрямованості у плані заходів з реалізації Стратегії регіонального розвитку. Найбільше прослідковується євроінтеграційний вектор в інвестиційній діяльності, підтримці малого і середнього бізнесу, експортній діяльності, туризмі. Суттєво збільшився обсяг використаних коштів. У 2019 р. він склав 22,8% до плану. За показником цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіон залишився на 13-ому місці у рейтингу (значення показника 0,0743). Кількість заходів стосовно євроінтеграційного вектору склала 5,7% від загальної кількості заходів.

Рекомендації

За підсумками вище сказаного для покращення рейтингу регіону місцевим органам влади необхідно покращити роботу в напрямку торговельно-економічних зв'язків з ЄС, сприяти вільному доступу товарів та послуг регіону до країн ЄС та навпаки – з країн ЄС до регіону.

Відповідним органам влади рекомендується:

Управлінню зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності Запорізької обласної державної адміністрації:

- провести детальний аналіз ситуації, що склалася на сьогоднішній день в регіоні в напрямку торговельно-економічних зв'язків з ЄС;

- розробити дієві заходи щодо її покращення, з урахуванням специфіки регіону та його потреб.

Департаменту економічного розвитку і торгівлі Запорізької облдержадміністрації:

- провести роботу щодо визначення пріоритетних галузей та залучення провідних підприємств регіону для налагодження взаємовигідних економічних та виробничих відносин області з ЄС;

- забезпечити проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів для малого і середнього бізнесу щодо можливостей експорту до ЄС та дотримання вимог безпеки і якості продукції.

Запорізькій обласній державній адміністрації спільно з Головним управлінням Держпродспоживслужби в Запорізькій області:

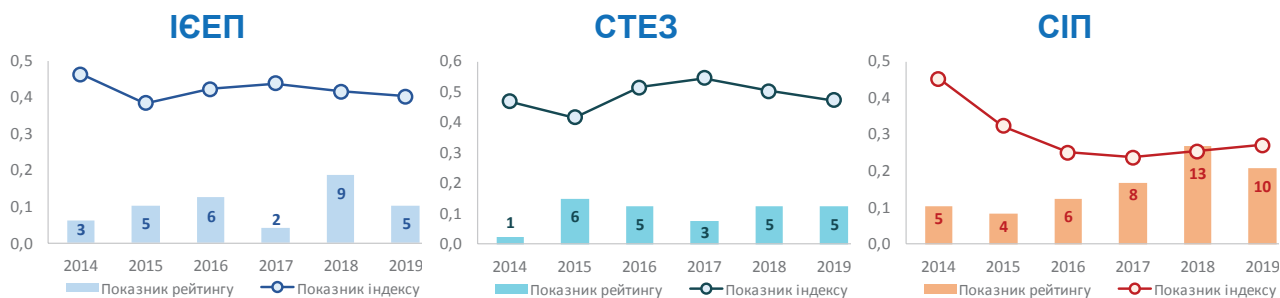
- забезпечити максимальне впровадження Міжнародної системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних пунктах (НАССР — Hazard Analysis and Critical Control Points) для досягнення безпечності харчових продуктів вироблених в регіоні, що сприятиме виходу регіональної продукції на ринки ЄС.

Запорізькій обласній державній адміністрації в планові стратегічні документи регіону, в регіональні програми економічної спрямованості слід включати лише конкретні заходи щодо реалізації євроінтеграційного вектору в обсязі, реальному для їх виконання. У звітах щодо виконання регіональних програм економічної спрямованості слід вказувати виконання по кожному заходу окремо із зазначенням планового та фактично використаного обсягу коштів.

Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації слід організувати бюджетний процес таким чином, щоб забезпечити реальними коштами виконання пріоритетних заходів програм економічної спрямованості.

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

За аналізований період, а саме шість років, динаміка Індексу євроінтеграційного поступу Івано-Франківської області коливалася, про що свідчить аналіз статистичних даних. В ході дослідження та аналізу ІЕІП, 2015 рік виявився найбільш несприятливим для області за показниками торгівельно-економічної діяльності за європейським вектором розвитку. Найвищі показники область мала у 2014 році, посівши лідируючі позиції у рейтингу. За період з 2016 по 2019 роки відбувалися значні коливання у розвитку європейського поступу, однак це не стало перешкодою для входження в десятку областей за СТЕЗ.

З 2014 року Україна остаточно затвердила курс на європейську інтеграцію, що відобразилося у відповідних параметрах аналізованих областей. З 2014 по 2019 роки показники ІЕІП по Івано-Франківській області показують тенденції коливання, в 2014 році область посідала 3 позицію з показником 0,4642; в 2015 році – 5 позицію з показником 0,3845; в 2016 році – 6 позицію з показником 0,4237; в 2017 році – 2 позицію з показником 0,4384; в 2018 році – 9 позиція з показником 0,4168; в 2019 р. – 5 позицію з показником 0,4027. Як свідчить аналіз даних, найкращий період розвитку для регіону – 2014 та 2017 роки, несприятливим виявився 2018 рік, в якому область посіла 9 місце в загальноукраїнському дослідженні.

В 2014 році Івано-Франківська область посідала 1 місце в рейтингу за СТЕЗ серед усіх аналізованих областей, однак у 2015 році відбулося стрімке падіння до 6 місця в рейтингу. Це відбулося через зниження відразу трьох показників: «1.3. Питомої ваги експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону», «1.13. Частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій», «1.14. Індексу інвестиційної відкритості регіону для ЄС». В 2017 році область піднялася на 3 сходинку рейтингу. У 2016 р., 2018 р. та 2019 р. область трималася на 5 позиції рейтингу. Основними факторами коливання показників по Івано-Франківській області стали: недостатня залученість фахівців у сфері/галузі експортно-імпоротної діяльності; брак аналітично-консультаційної підтримки суб'єктів господарювання, що здійснюють експортно-імпорتنу діяльність; відсутність ґрунтовного аналізу зарубіжного досвіду, на основі країн, які пройшли підготовчий етап вступу до ЄС; складний доступ до інфраструктури оцінювання якості продукції, що готується до експорту в ЄС.

В ході дослідження та аналізу виявлено, що органи влади та місцевого самоврядування недостатньо уваги приділяли оновленню інформації щодо заходів з впровадження/імплементції окремих положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Інформації на сайті ОДА було не достатньо для забезпечення мешканців краю, суб'єктів господарювання, громадських і просвітницьких організацій актуальною інформацією про можливості, які дає Угода про Асоціацію.

В 2014 та 2015 роках Івано-Франківська область входила в 5 областей за СІП, оскільки в зазначений період в області реалізовувалася значна кількість проєктів ЄС. У 2017 році період реалізації багатьох з них завершувався, тож позиції області за СІП знизилися до 8 місця, а у 2018 році – до 13 місця. Фактично це був період звітування та підготовчої фази для нових проєктних ініціатив. Вже у 2019 році із початком реалізації нових проєктів МТД область піднялася на 7 місце за відносним показником кількості проєктів ЄС та 8 місце за показником їх питомого фінансування.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЕІП регіону

Аналізовані показники свідчать про те, що Івано-Франківська область займала лідируючі (перші) позиції у 2014 році за показниками: «1.14 Коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС», «2.4 Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону». Івано-Франківська

область брала активну участь у спільних операційних програмах прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства 2014–2020. За даними ОДА найбільша кількість проєктів в області реалізовувалась у 2014-2015 р. (7 та 6 відповідно), істотно знизившись у наступні роки (2 у 2017-2019 рр.).

Проєкти реалізовувалися у сферах: розвитку малого та середнього підприємництва; розвитку інвестиційного потенціалу; розвитку туристичної галузі; органічного виробництва. Це дозволило забезпечити інформаційно-консультативну та технічну підтримку суб'єктів підприємницької діяльності, сприяло розвитку знань та навичок ведення бізнесу за європейськими стандартами, формуванню якісно нового бачення шляхів розвитку області. Ймовірно, що саме це сприяло посиленню позицій області за такими показниками, як «1.5 Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» та «1.13 Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» у 2017 р. У 2018 році область посіла перше місце з показником «1.4 Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону». Аналіз показників діяльності по Івано-Франківщині засвідчив, що в області є потенціал для розвитку.

Крім лідируючих позицій, Івано-Франківська область займала також і низькі позиції в рейтингу: область опинилася два рази на 22 місці – у 2014 році за показником «1.6 Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС» та 2019 році по показнику «1.13 Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області», що свідчить про те, що інвестиційний клімат області зазнав змін, зокрема через незацікавленість інвесторів вкладати кошти в область. В 2018-2019 рр. різко знизився показник «2.1 Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», де Івано-Франківська область посіла 23 місце (нульове значення). Негативні тенденції області у 2018 році, коли вона посіла 14 місце за показником «1.2 Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону», свідчать про коливання загальних товарних обсягів експорту та імпорту, неврахування виробничо-фінансових можливостей суб'єктів господарювання змін та стану кон'юнктури на світовому товарному ринку. Декілька років поспіль на нульовій позначці знаходився показник «Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів» (2014-2015 рр.). Нульові значення Індексу інвестиційної відкритості регіону для ЄС з 2015 р. свідчать про гостру необхідність посилювати інвестиційну привабливість регіону для європейських інвесторів.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Однією із перешкод прогресивним зрушенням в економічній системі регіону виступала пасивність представників органів влади у забезпеченні належної інституційної підтримки у питаннях розгортання процесів, передбачених Угодою про Асоціацію, на регіональному рівні. Відповідно вони не враховувались ані в стратегічних, ані оперативних документах регіонального розвитку. Як свідчать аналітичні дані, рівень інституційної підтримки був на досить низькому рівні через зменшення кількості потенційно можливих сфер реалізації проєктів, в яких прописана підтримка економічних процесів європейської інтеграції та невключення компонентної складової «європейська інтеграція» до цілей, заходів чи результатів економічних проєктів у межах плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку.

В рамках впровадження регіональних цільових програм в області реалізовувалися заходи у сфері енергоефективності та енергозбереження, удосконалення управління регіональним розвитком, розвитку сільських територій, покращення освітньої та медичної інфраструктури, забезпечення екологічної безпеки. Однак жоден з них не враховував євроінтеграційну складову.

Аналізуючи показники в період з 2014 по 2019 роки, слід зауважити, що показник 2.1 мав тенденцію до коливання: в 2014 році область посідала 14 місце в рейтингу, в 2016-2017 роках 8 місце, а в 2018 та 2019 роках область займає 23 місце (нульове значення показника). В даний період в області проводилися заходи та реалізація проєктів, орієнтованих на підтримку європейської інтеграції, адже транскордонне співробітництво – це важливий інструмент у вирішенні актуальних питань розвитку на регіональному рівні, його активізація визначена одним з пріоритетних напрямків діяльності в області. При цьому, особлива увага приділяється налагодженню ефективного співробітництва між місцевими органами влади, міжнародними партнерами та громадою краю з метою сталого соціально-економічного розвитку регіону. У 2015 році область за показником 2.2 посіла 19 місце (нульове значення), в інші аналізовані періоди, область утримувалась на 9 позиції, слід зауважити, що у 2019 році Івано-Франківщина посіла 7 сходинку в рейтингу. Головними факторами цього зрушення стали залучення та ефективне використання коштів МТД в області, в рамках яких передбачено проведення низки заходів з налагодження активного діалогу із представниками громадських організацій – активними учасниками проєктної діяльності, залучення коштів місцевих бюджетів для їх співфінансування та налагодження співпраці із іноземними партнерами задля поглиблення транскордонного співробітництва.

Рекомендації

В період з 2014 по 2019 роки Івано-Франківська область функціонувала і розвивалася в активній динаміці, про що свідчить показники. Як показав аналіз показників, Івано-Франківській області необхідно звернути увагу на «Інвестиційну відкритість регіону». Рекомендуємо створити сприятливі умови для інвестора, пропонувати та реалізовувати інвестиційні проєкти; бути відкритими до діалогу між всіма зацікавленими сторонами; попрацювати над брендом області; залучати висококласних спеціалістів з залучення інвестицій, також мотивувати і задіювати до навчання власних фахівців (використовуючи наявний людський ресурс), що дозволить зменшити залежність від зовнішніх ресурсів.

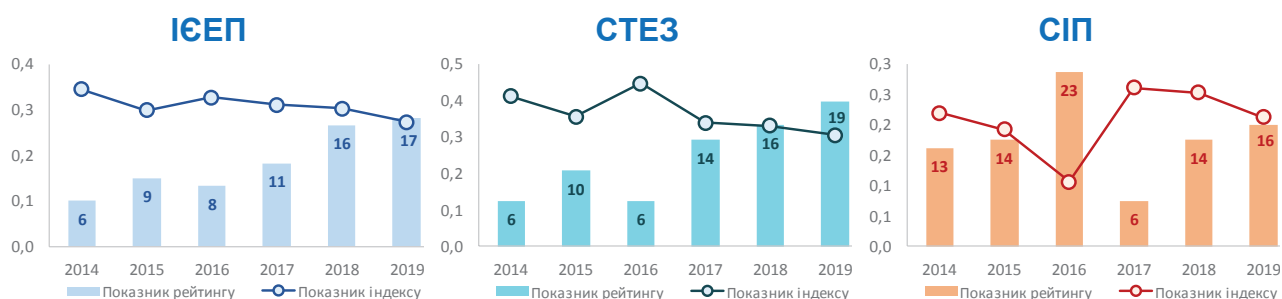
Для втілення рекомендацій в життя необхідно залучити дві структури, а саме *Департамент економічного розвитку, промисловості та інфраструктури та Управління міжнародного співробітництва, євроінтеграції, туризму та інвестицій*, для того, щоб спільними зусиллями:

- здійснювати/проводити онлайн інформування населення, суб'єктів господарювання, організації громадянського суспільства в частині Угоди про асоціацію;
- проводити простий моніторинг щодо ефективної імплементації УА в області;
- постійно оновлювати/наповнювати сайти Івано-Франківської ОДА та Івано-Франківської ОР щодо реалізації політики області у сфері імплементації Угоди про асоціацію;
- проводити навчання для фахівців та зустрічі з експертами щодо вивчення основних потреб суб'єктів господарювання, які не дають можливості для діяльності у сфері експортної-імпортної діяльності; залучення інвестицій; реалізації нових проєктів та планів.

З 2021 року Івано-Франківщина розпочне впроваджувати в життя Стратегію розвитку Івано-Франківської області на період 2021-2027 роки, розроблено і затверджено план заходів з реалізації стратегії на вказаний період в якому передбачено перелік конкретних заходів, проєктів та програм щодо посилення інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. З 2021 року область, як і вся Україна, входить в нові умови функціонування, в яких євроінтеграційний поступ є базовою/головною складовою, і Угода про Асоціацію мала б вийти в області на перший план.

КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в Київській області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Протягом 2014-2015 рр. динаміка Індексу євроінтеграційного економічного поступу Київської області мала низхідну тенденцію. Найвище значення ІЄП було зафіксовано у 2014 році (0,3449), яке досягнуло мінімуму у 2019 році (0,2733). Відповідні зміни відбулися і у рейтингових позиціях регіону: якщо у 2014 р. Київська область займала 6 місце, то у 2019 р. рейтинг сягнув лише 17 місця.

Таке падіння зумовлювалось як істотним зниженням Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, так і нестабільністю (що здебільшого мала негативний напрям динаміки) Субіндексу інституційної підтримки. Найбільш різке несприятливе зрушення за Субіндексом торговельно-економічних зв'язків відбулося у 2017 р. (з 6 місця на 14 місце).

Подібний негативний вплив на ІЄП не зміг нівелювати навіть істотний прорив за Субіндексом інституційної підтримки – з 23 до 6 місця. У наступні роки позиції області за СТЕЗ продовжували послаблюватися (до 16 місця у 2018 р. та до 19 місця у 2019 р.). Негативний ефект підсилювався падінням СІП (до 14 місця у 2018 р. та до 16 – у 2019 р.).

Стосовно сильних та слабких сторін в структурі ІЄП Київської області за період 2014-2019 рр. – найвищі показники були за індикаторами, які належать до Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, а саме:

- «1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС». За цим показником Київська область незмінно входила у ТОП-5 регіонів України, що свідчить про високий рівень відкритості регіональної економіки для торгівлі з ЄС;

- «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС». Судячи зі стабільно високих позицій у рейтингу, імпорт з ЄС користується значним попитом серед промислових споживачів та населення. Протягом 2014-2019 р. він забезпечував не менше п'ятої частини внутрішнього регіонального попиту;

- «1.11. Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів». Той факт, що протягом досліджуваного періоду в області функціонували такі підприємства, свідчить про готовність промислових потужностей регіону випускати харчову продукцію, що відповідає вимогам ЄС та користується попитом серед європейських споживачів. В різні роки експортери регіону постачали в ЄС яйця та яєчні продукти (ТОВ «IN FOOD»), молочні продукти (ТОВ «ЛАСУНКА», ТОВ «Молочний дім», ТОВ «СНЕК ДЕ ФРОМАЖ Україна», ТОВ «HAPPY BELLY FACTORY»), заморожені м'ясопродукти (м'ясопереробний завод «Легко» МХП), рибні продукти (ТОВ-СРП «ОСЕТР», ТОВ «Дальриба»), яйця та яєчні продукти (ТОВ «Овостар»), равликів (ФГ «Агроравлик», ПП «ІКОРНИЙ ДІМ «БЕСТЕР»). Водночас у загальній кількості підприємств їх частка не є високою у порівнянні з регіонами у ТОП-10.

Загалом динаміка цих індикаторів вказує на зростання ролі ЄС у зовнішній торгівлі Київської області.

Найслабкіші позиції Київської області формувалися такими показниками, як:

- «1.6. Середньорічний темп зростання імпорту регіону з країн ЄС». Невисокі місця у рейтингу область здобула через від'ємну динаміку імпорту. Протягом 2014-2019 рр. його значення скорочувалося в середньому на 3%. Це відрізняється від загального тренду нарощування імпорту з ЄС в більшості областей України.

- «1.15. Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону». Зважаючи, що за цим індикатором область незмінно посідала останнє місце у рейтингу, можна говорити про найменший рівень інтегрованості трудових ресурсів регіону у економіку ЄС. Це зумовлено близькістю до столиці з усіма відповідними можливостями для працевлаштування, які є достатньо привабливими для мешканців області, навіть порівняно з умовами роботи в ЄС.

Опис тенденції підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» Київської області протягом досліджуваного періоду мала нестабільний характер: у 2014 показник був на рівні 0,083. У 2015 значення даного показника зросло майже у 4 рази – до 0,356. У 2016 році відбулося падіння значення даного показника в 1,5 рази – до 0,203. У 2017 році спостерігається зростання до 0,427, що є найвищим значенням показника протягом досліджуваного періоду.

За показником 2.1 у 2014 році Київська область посідала 9 місце. У 2015 році відбувся прорив на 6 сходинок до 3 місця. Протягом двох наступних років Київська область показувала стабільно високий показник: 2016 – 3 місце; 2017 – 2 місце. У 2018 році відбувся різкий обвал рейтингу на 19 позицій до 21-го місця, яке і збереглося у 2019 році.

Причинами цього стали відсутність у 2018-2019 рр. компоненту європейської інтеграції в Стратегії регіонального Київської області на період до 2020 року та у планах заходів з її реалізації. Крім того відбулося зниження в останні роки уваги до економічної складової та інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу в інформаційному супроводі діяльності обласної влади.

Показник «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» в Київській області протягом 2014-2019 коливався від мінімального у 2016 році (0,01) до максимального у 2019 році (0,039). У 2018 цей показник був на рівні 0,014. Відтак, за цим показником Київська область стабільно демонструвала низький рейтинг. Протягом досліджуваного періоду відбувалося поступове скорочення рейтингових позицій регіону: 13 місце у 2014 році, у 2015 році – 16; у 2016 році – 20; у 2017 та 2018 роках – 21 місце; у 2019 році рейтинг піднявся на три позиції до 18 місця. Загалом у переліку цільових програм області євроінтеграційна компонента представлена слабо або взагалі відсутня.

Рекомендації

Київська область, як пристолічний регіон, має усі передумови для підвищення власного рейтингу за Індексом європейського економічного поступу. Для цього необхідно проводити роботу за двома напрямками:

- посилювати стратегічне бачення євроінтеграційної компоненти інституційної підтримки з боку місцевих органів влади з подальшим розгортанням у конкретних проєктних ініціативах та заходах у межах релевантних цільових програм регіонального розвитку (перш за все, орієнтованих на залучення європейських інвестицій в регіон);

- сприяти глибшій інтеграції економіки області з ЄС шляхом зміцнення вертикальних коопераційних зв'язків українських підприємств з європейськими партнерами (в першу чергу – МСП), підвищення поінформованості малого та середнього бізнесу про можливості, які відкриває Угода про асоціацію та ПВЗВТ.

Виходячи з вищесказаного, пропонується наступне:

1) *Київській обласній державній адміністрації та Київській обласній раді:*

- при написанні стратегічних документів області вкрай важливе включення до них євроінтеграційної компоненти при плануванні розвитку економіки області;
- на постійній основі включати питання реалізації на регіональному рівні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в т.ч. ПВЗВТ, при розробці цільових регіональних програм розвитку;

2) *Департаменту економіки та цифровізації Київської обласної державної адміністрації:*

- проводити роботу щодо поліпшення інвестиційного клімату в області та залучення європейських інвестицій;

- розробити обласні програми розвитку малого та середнього підприємництва в області з продуктом, що є конкурентоздатним на європейських ринках збуту, а до існуючих програм додати євроінтеграційний компонент;

3) *Управлінню комунікацій Київської обласної державної адміністрації:*

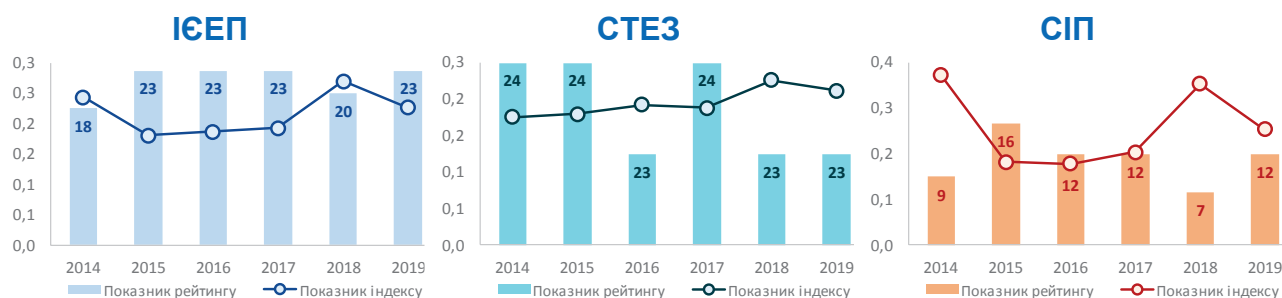
- висвітлювати роботу Київської ОДА та Київської обласної ради по напрямку інституційної підтримки економічної співпраці області з країнами ЄС;

- на постійній основі висвітлювати економічну співпрацю області з країнами ЄС, особливо історії успіху підприємств області на цьому напрямку;

- проводити різноманітні заходи, на яких слід ознайомлювати підприємців області з можливостями, які дають Угода про асоціацію та ПВЗВТ.

КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Найвище значення і найбільший приріст Індексу були зафіксовані у 2018 році, коли узагальнюючий показник (ІЕП₂₀₁₈=0,2706) перевищив рівень попереднього року на 40%. У 2019 році, порівняно із піковим значенням 2018 року, відбулося скорочення, при чому рівень 2019 року (ІЕП₂₀₁₉=0,2267) був нижчий за річне значення 2014 року (ІЕП₂₀₁₄=0,2439), хоча і перевищив показник 2015 року, після якого протягом двох років мав місце загальний тренд до зростання значення Індексу, що призвело у 2018 році до поліпшення позиції регіону до 20 місця у загальному рейтингу областей.

Індекс євроінтеграційного економічного поступу Кіровоградщини протягом п'яти років зменшився. За підсумками 2019 р. регіон посів 23 місце в рейтингу областей за ІЕП, погіршивши свою позицію з 2014 р. на 5 сходинки.

Позиція області у рейтингу регіонів завжди була низькою. У 2014 році регіон обіймав 18 сходинку у рейтингу із відносно високим 9 місцем за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу і останнім місцем – за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків. У наступних періодах, зростання значення показників Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків виявилось недостатнім, і рейтинг області погіршився. Передостаннє 23 місце у 2015 та 2016 роках обумовлені передусім низькими показниками саме Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків (24 позиція у 2015 і 23 позиція у 2016) при позитивній динаміці Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу у 2016 році (після падіння до 16 сходинки у 2015 році у 2016 році спостерігалось зростання до 12 позиції).

Найнижчі значення серед усіх регіонів за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків у 2014-2015 рр. найбільшою мірою були обумовлені падінням середньорічного темпу зростання експорту з регіону до країн ЄС (зі 114,24% у 2014 р. до 69,29% у 2015 р.) та зниженням питомої ваги імпорту послуг з країн ЄС до регіону на 12,34% (зі 75,52% у 2014 р. проти 63,18% у 2015 р.).

Нульовий рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (зокрема, через відсутність компоненту європейської інтеграції у цілях, заходах, результатах економічних проєктів у межах новоухваленого плану заходів з реалізації Стратегії розвитку Кіровоградської області 2015-2020) та залучення коштів європейських програм та проєктів визначив падіння у 2015 році Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу до 16 сходинки.

У наступному 2016 році завдяки докладним зусиллям влади щодо активної інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону рейтинг області за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу зріс до 12 сходинки, проте на загальний рейтинг регіону це суттєво не вплинуло.

Аналогічною була ситуація у 2017 році – рейтинг Кіровоградщини за ІЕП тримався на 23 місці, при 24 місці за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків (значення субіндексу незначно впало з 0,1923 у 2016 році до 0,1877 у 2017 році) та 12 позиції за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу.

2018 року в рейтингу регіонів за Індексом євроінтеграційного економічного поступу Кіровоградська область піднялась на три сходинки та посіла 20 місце. Зросли значення Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків (хоча рейтинг регіону за цим Субіндексом не змінився – 23 місце) та Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (7 місце у рейтингу регіонів). Ріст Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків у 2018 відбувся завдяки відносно високим показникам окремих складових, зокрема, через нарощування (1) питомої ваги імпорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі імпорту послуг до регіону, (2) частки накопичених прямих інвестицій

нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, (3) індексу інвестиційної відкритості регіону для ЄС. Посилення рейтингової позиції регіону за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу на 5 сходинок у рейтингу відбулось за рахунок достатньо високих (1) рівня стратегічної інституційної підтримки, (2) рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, (3) кількості проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні, при досить низьких показниках (1) рівня інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону та (2) питомого обсягу фінансування у рамках технічної допомоги ЄС.

У 2019 р. область втратила 3 позиції у рейтингу ІЄП, знову опинившись на 23 місці. Причиною стала відсутність позитивної динаміки Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, за яким регіон утримувався на 23 місці, хоча значення Субіндексу зменшилось до 0,2118 (у 2018 році – 0,2261), та послаблення на п'ять сходинок позиції області в рейтингу за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (12 місце). В структурі субіндексів найбільші скорочення показників припали на (1) індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС, (2) середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС, (3) питому вагу імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону та (4) рівень стратегічної інституційної підтримки. Найбільший приріст серед структурних складових субіндексів відбувся по середньорічному темпу зростання експорту регіону до країн ЄС (маючи 23 місце у рейтингу серед регіонів у 2018 році, область посіла першу сходинку у 2019). Позитивна динаміка спостерігалась також по (1) питомій вазі експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону, (2) частці експорту з регіону до ЄС у ВРП, (3) коефіцієнту зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС, (4) кількості проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду найбільш позитивний вплив на ІЄП Кіровоградської області здійснювали показники інституційної підтримки. Високі рейтинги у 2014-2019 роках область мала за показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» та 2.4. «Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону». Натомість позиції за торговельно-економічною складовою залишалися, попри поодинокі прогресивні зрушення, невисокими. Відносно високим на тлі інших індикаторів Кіровоградської області був показник 1.2. «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону». Варто відмітити, що в окремих роках стрімку позитивну тенденцію демонстрували показники «1.5 Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» та «1.6 Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС», втім, низькі показники в інших роках не дозволяють оцінювати нарощування обсягів торгівлі з ЄС як стійку тенденцію.

В той же час регіон має сильні позиції в інституційній підтримці євроінтеграційного поступу.

Фактори, що стримували динаміку ІЄП, протягом всього досліджуваного періоду були практично незмінні. Регіон мав аутсайдерські позиції за більшістю показників СТЕЗ, включаючи: «1.1. Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону»; «1.3. Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту послуг з регіону»; «1.7. Частка експорту з регіону до ЄС у ВРП»; «1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС»; «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС»; «1.10. Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС». Серед економічних чинників стабільно нульове значення мав показник «1.11. Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів», що відображає специфіку структури виробництва області. Також стабільно негативно впливає на стан торгівлі з ЄС і на ІЄП Кіровоградської області показник «1.12 Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів», хоча у 2016 році виробники Кіровоградщини отримували відповідний статус для спрощення та прискорення митного оформлення товарів, що експортуються до країн ЄС.

Серед складових інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу Кіровоградської області стабільно нульове значення має показник «2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні», що свідчить про недостатні зусилля з боку влади по залученню цього інструмента. Також нульове значення мав показник «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», тобто місцева влада звернула увагу лише нещодавно.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» Кіровоградської області протягом досліджуваного періоду свідчить, що протягом трьох

років поспіль (2015-2017 рр.) місцева влада взагалі не враховувала питання економічної інтеграції з ЄС у стратегічному та операційному плануванні розвитку області (значення показника – 0), хоча у стратегічних документах області до 2015 року євроінтеграційний вектор був врахований (2014 – 0,0714). У 2018 р. заходи, що сприяють євроінтеграції, почали з'являтися у стратегічних регіональних документах (значення показника – 0,1310), проте вже у 2019 році значення показника суттєво скоротилось (до 0,019).

Показник «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» в Кіровоградській області протягом 2014-2019 років суттєво не коливався (різниця значень в межах 0,109-0,162), хоча з 2016 року не спостерігається навіть незначного зростання.

Рейтинг Кіровоградської області за показником «2.1 Рівень стратегічної інституційної підтримки» протягом досліджуваного періоду суттєво коливався. Так, обіймаючи у 2014 році 10 позицію, вже у 2015 році через нульові значення показників рейтинг впав до 23 сходинки, а у 2016 – до 24. Поліпшення рейтингу до 7 позиції мало місце у 2018 році, а у 2019 за цим показником регіон посів 19 місце. Такі коливання були обумовлені відсутністю підтримки економічних процесів європейської інтеграції на рівні стратегічних документів: прописаних у потенційно можливих сферах реалізації проєктів. Певна активізація у цьому напрямку спостерігалась у 2018 році, коли область почала витратити кошти на формування позитивного міжнародного та інвестиційного іміджу області, проте вже у 2019 році фінансування цієї діяльності фактично було припинено.

За показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом досліджуваного періоду відбулось помітне скорочення рейтингових позицій регіону. Від 3 місця у 2014 р. позиція області знизилась до 5 місця у 2015 р., а після покращення на 1 сходинку у 2016 році повернулась на 5 місце у 2017 році – і надалі знижувалась: 7 та 9 місця у 2018 р. та 2019 р. відповідно. Така негативна динаміка, зокрема, є результатом слабкої підтримки євроінтеграційного економічного поступу: відсутності заходів, що враховують вектор євроінтеграції, у Регіональній програмі розвитку малого та середнього підприємництва на 2016-2018 роки, а також відносно мала кількість економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках інших цільових програм.

Рекомендації

Значний резерв посилення позицій Кіровоградської області в рейтингу регіонів по ІЄП зосереджено в сфері поглиблення економічних контактів з європейськими партнерами, активізації торгівельних відносин та залучення інвестицій з ЄС. Важливим є сприяння приросту торгівлі з ЄС, розширення кількості суб'єктів господарювання, що постачають товари на європейські ринки, збільшення експорту послуг до ЄС.

Іншим вагомим чинником посилення ІЄП регіону є безпосереднє зміцнення інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Ключовим в цій сфері має стати ширше відображення в системі стратегічного планування регіону питань посилення економічної взаємодії з ЄС, здійснення заходів формування позитивного інвестиційного іміджу області у країнах Європейського Союзу.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Кіровоградській обласній державній адміністрації та Кіровоградській обласній раді:

- при ухваленні та перегляді існуючих стратегічних документів області передбачати на операційному рівні євроінтеграційну компоненту задля посилення економічних зв'язків регіону з країнами ЄС, залучення європейських інвестицій;

- при розробці цільових регіональних програм розвитку включати до діяльності, передбаченої цими програмами, заходи, що сприятимуть реалізації на регіональному рівні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (в т.ч. ПВЗВТ), залучати проєкти технічної допомоги ЄС;

- забезпечити фінансування заходів, спрямованих на формування позитивного міжнародного та інвестиційного іміджу області, розвиток економічних зв'язків з країнами ЄС.

Департаменту економічного розвитку і торгівлі Кіровоградської ОДА:

- забезпечити включення до проєктів регіональних стратегічних документів (зокрема, при перегляді Стратегії розвитку Кіровоградської області та Плану заходів на 2021-2023 роки із реалізації Стратегії розвитку Кіровоградської області на 2021-2027), а також до регіональних цільових програм проєктів, спрямованих на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, підтримку регіональних експортерів.

- забезпечити включення до регіональної програми розвитку малого та середнього бізнесу компоненти, спрямовані на зміцнення експортного потенціалу області задля розширення торговельних зв'язків з ЄС, посилення спроможності суб'єктів малого та середнього бізнесу до виходу на європейські ринки, сприяння впровадженню на підприємствах області європейських стандартів безпечності та якості продукції;

- інтенсифікувати роботу щодо підвищення інвестиційної привабливості та відкритості області;
- активізувати інформування суб'єктів підприємництва про можливості експорту товарів і послуг до країн ЄС (проведення систематичних інформаційних заходів, поширення досвіду існуючих експортерів, розповсюдження інформації через веб-ресурси);

- стимулювати започаткування і розвиток на території області високотехнологічних виробництв, у тому числі через розвиток інфраструктури для розвитку малого та середнього бізнесу (бізнес-інкубаторів, технопарків, фондів підтримки підприємництва);

- інтенсифікувати роботу щодо співпраці із працюючими проектами та програмами ЄС, активізувати використання проектів технічної допомоги ЄС, ініціювати локальні проекти, що можуть бути профінансовані в рамках інструментів і програм Євросоюзу, залучати експертний потенціал, доступний у рамках проектів, фінансованих ЄС.

Управлінню комунікацій з громадськістю та інформаційної діяльності Кіровоградської ОДА:

- забезпечити регулярне висвітлення економічної співпраці регіону з країнами ЄС, співпрацювати з місцевими засобами масової інформації задля поширення в обласному інформаційному просторі історій успіху регіонального бізнесу на європейських ринках, переваг впровадження європейських стандартів безпечності та якості, поширювати новини про поступ України в реалізації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ;

- забезпечити функціонування, актуалізацію інформації, подальше удосконалення та просування доступних інформаційних ресурсів (як власних веб-сторінок, так і використання сторонніх спеціалізованих інформаційних майданчиків), що надавали б потенційним інвесторам доступну, актуальну і вичерпну інформацію про інвестиційні можливості в області.

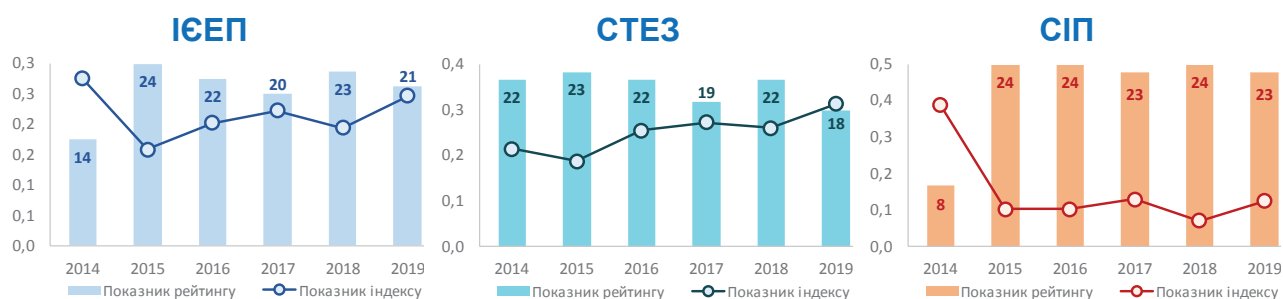
- проводити у співпраці з іншими структурними підрозділами ОДА, суб'єктами бізнесу тощо, а також підтримувати проведення заходів, спрямованих на інформаційну підтримку місцевого бізнесу в питаннях взаємодії з європейським ринками.

З урахуванням викладеного, доцільним вважається:

- запровадження у програмах заходів, які проводяться в області (Міжнародна агропромислова виставка «AgroExpo», муніципальний інвестиційний форум) окремих заходів спрямованих на поглиблення економічних відносин з країнами ЄС із залученням суб'єктів підприємництва, які мають позитивний досвід;

- розробка та реалізація у рамках існуючих цільових програм проектів, основними завданнями яких мають стати збільшення частки зовнішньої торгівлі послугами, в структурі ЗЕД регіону, розширення кількості підприємств області, здатних експортувати до країн ЄС, сприяння у впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції.

ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Розпочавши у 2014 р. з 14 місця, ІЄП Луганської області стрімко знизився у 2015 р. (24 місце) та надалі залишався на найнижчих сходинках рейтингу. Це зумовлено певними фазами конфлікту на сході України, що має суттєвий вплив на розвиток та стан економіки регіону, а також законодавчими актами, що регулюють підприємницьку діяльність. Найнижче значення ІЄП (0,1586) було зафіксоване у 2015 р., коли конфлікт на сході України був у найактивнішій своїй фазі, а країна тільки починала переорієнтовуватися на євроінтеграційний вектор. Різкий спад спостерігався одночасно за субіндексами глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС та інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. Швидка переорієнтація регіону на торговельний вектор ЄС ускладнювалася не лише тісними зв'язками з російським ринком, але й безпековими причинами та відповідними логістичними складнощами.

З 2016 року після локалізації конфлікту та його фактичної заморозки, зменшення активних бойових дій та внутрішньої міграції населення розпочалося незначне зростання Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, що зумовило незначне зростання ІЄП в регіоні. Проте, через негативну динаміку Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу спостерігається відсутність позитивної динаміки загалом ІЄП. 2019 рік показує певну динаміку збільшення ІЄП, що зумовлюється активною діяльністю донорів та партнерів, що підтримують малий та середній бізнес (гранти ПРООН, гранти USAID, гранти MOM, тощо). Загалом, аналізуючи динаміку ІЄП в інших регіонах України, можна сказати, що Луганська область не зважаючи на конфлікт, суттєво не відрізняється від загальноукраїнської динаміки ІЄП.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду найбільш позитивний вплив на ІЄП Луганської області здійснювали економічні показники динаміки поглиблення торговельної та інвестиційної співпраці з ЄС, які в щорічних рейтингах займали стабільно високі позиції. Це, передусім «1.1 Питова вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «1.10 Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» та «1.13 Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області». Ці показники зумовлені наявною вузькоспеціалізованою промисловою базою та попереднім багаторічним досвідом співпраці галузевих і профільних підприємств з ЄС. Інвестиційний приріст зумовлений входженням до регіону міжнародних партнерів-донорів, метою яких є підвищення економічного зростання регіону та подолання факторів кризи, що викликана конфліктом на сході України.

Фактори, що стримували динаміку ІЄП, протягом всього досліджуваного періоду були практично незмінні. Серед економічних чинників стабільними володарями низьких рейтингових оцінок були показники «1.2 Питова вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону», «1.4 Питова вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону» та «1.15 Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону», що відображають стан конфлікту, у якому знаходиться регіон та його логістичну недоступність. Серед інституційних складових, що впливали на євроінтеграційний поступ в регіоні, можна зазначити загальний специфічний політичний статус регіону та створення ВЦА (Військово-Цивільна Адміністрація).

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Починаючи з 2016 року, у динаміці показника «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» спостерігається поступове зростання із незначним спадом у 2019

році (0,0518), проте на загальнонаціональному рівні, цей показник залишається доволі низьким у порівнянні з іншими регіонами.

На законодавчому рівні органи влади Луганської області передбачили всі фактори законодавчої підтримки економічних процесів європейської інтеграції у найважливіших сферах, що впливають на розвиток та економічну привабливість регіону в цілому. Проте, фактичне виконання передбачених на загальнообласному рівні етапів щодо економічного розвитку не було проведено через обмеження, викликані конфліктом. Так, приміром, розвиток туризму та рекреації, що передбачений в стратегії розвитку області загальмований через безпекові питання. Також відповідно до географічного розташування області та багаторічного економічного сусідства з РФ практично всю економіку регіону було налаштовано на ринки СНД, за умови втрати таких ринків область могла би трансформувати продаж товарів та послуг на ринки ЄС, але через нерозвинену, знищену, призупинену логістичну доступність наразі така можливість втрачена для більшості підприємств регіону. Вирішення цього питання є стратегічно значущим не лише для влади та підприємств області, а й для України загалом. Позитивна динаміка щодо вирішення цього питання спостерігається з 2019 року (відкриття залізничного сполучення з деякими населеними пунктами області), проте без суттєвих загальноукраїнських законодавчих рішень щодо питання логістичної доступності області ситуація буде незмінна.

Наявність на території області офіційних представництв найвагоміших міжнародних агенцій спонукає місцеву владу включати до розроблюваних стратегічних програм проекти, що спрямовані на підтримку економічних процесів європейської інтеграції. Проте внутрішнього фінансування на розвиток цих проектів та програм бюджетування області не передбачає та спирається лише на грантову та технічну допомогу від організацій міжнародних партнерів. На рівні прогнозування та поетапного плану роботи щодо економічних процесів євроінтеграції, програмні документи органів влади доволі стратегічно-структуровані, виважені та дієві в умовах конфлікту.

Рекомендації

Значний резерв посилення позицій Луганської області в рейтингу регіонів по ІСЄП зосереджено в сфері зміцнення інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Ключовим в цій сфері має стати більш широке відображення в системі стратегічного планування регіону питань посилення економічної взаємодії з ЄС та належний інформаційний супровід взаємодії області з Європою, в т.ч. в економічній сфері.

Іншим вагомим чинником посилення ІСЄП регіону є безпосереднє поглиблення економічних контактів з європейськими партнерами. Важливим є збереження додатних темпів приросту торгівлі з ЄС, росту обсягу залучених європейських інвестицій, розширення кількості суб'єктів господарювання, що постачають товари на європейські ринки.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Луганській Військово-Цивільній Адміністрації:

- забезпечити на сталій основі включення в стратегічні документи області на операційному рівні євроінтеграційного компоненту з акцентом на посилення економічної взаємодії регіону з ЄС;
- включати питання реалізації на регіональному рівні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в т.ч. ПВЗВТ, при розробці цільових регіональних програм розвитку;
- збільшити бюджетування заходів, що спрямовані на розвиток євроінтеграційного поступу в регіоні, спираючись не лише на технічну допомогу міжнародних партнерів-донорів;
- проводити навчальні, освітні інформаційні заходи щодо поширення інформації спрямованої на розвиток євроінтеграційної економічної привабливості для новостворених та існуючих ОТГ.

Департаменту економічного розвитку та зовнішньоекономічної діяльності, Департаменту агропромислового розвитку, Управлінню промисловості, транспорту та зв'язку Луганської ВЦА:

- забезпечити включення в План заходів на 2021-2023 роки з реалізації проектів, спрямованих на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, підтримку регіональних експортерів, в т.ч. харчових продуктів;
- передбачати в щорічних програмах економічного та соціального розвитку Луганської області, обласних програмах залучення інвестицій, розвитку МСП, інших аналогічних документах компоненти зміцнення експортного потенціалу регіону з акцентом на посилення торгового співробітництва з ЄС, посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки, сприяння впровадженню на підприємствах області європейських стандартів безпечності та якості продукції;
- продовжувати роботу із залучення в область європейських інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату;
- продовжувати лобювати на загальнонаціональному рівні інтереси області щодо транспортної - логістичної інфраструктури регіону, що впливає на розвиток регіону загалом.

Управлінню інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Луганської ВЦА:

- забезпечити регулярне висвітлення економічної співпраці регіону з країнами ЄС, сприяти збільшенню в обласному інформаційному просторі інформації про історії успіху регіонального бізнесу

на європейських ринках, переваги впровадження європейських стандартів безпечності та якості, поширювати новини про поступ України в реалізації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ;

- ініціювати, проводити та підтримувати проведення заходів, спрямованих на інформаційну підтримку регіонального бізнесу в питаннях взаємодії з європейським ринками;

- створити практику вузькогалузевого менторства для підприємців області з позитивним прикладом бізнесу, що вже має євроінтеграційної співпраці.

З урахуванням викладеного, доцільним вважається розробка, інтеграція у регіональну систему планування та реалізація обласної програми стимулювання експорту, основними завданнями якої мають стати:

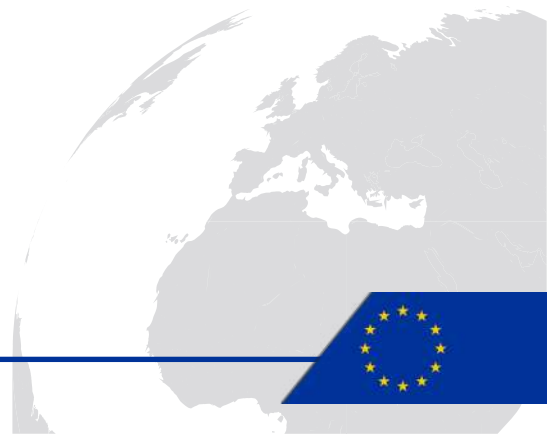
- збереження сталих позитивних приростів зовнішньої торгівлі області із забезпеченням позитивного зовнішньоторговельного сальдо;

- збільшення частки зовнішньої торгівлі послугами, в структурі ЗЕД регіону;

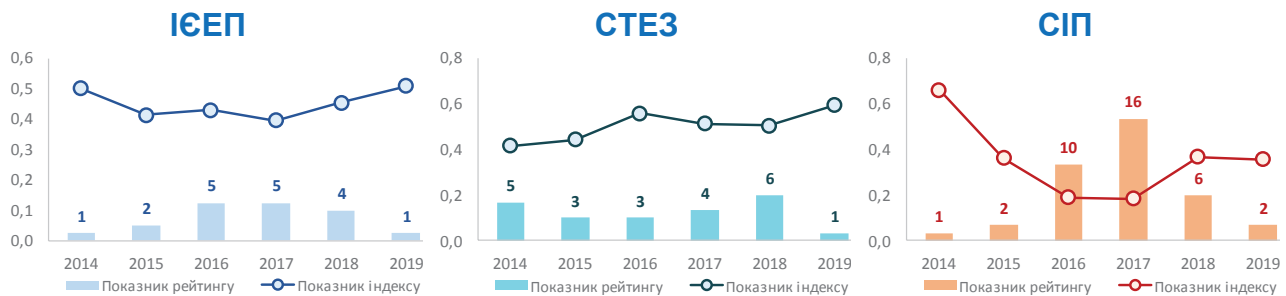
- розширення кількості підприємств області, здатних проводити експортні операції з партнерами з ЄС та світу;

- сприяння у впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції;

- поширення історій успіху регіонального бізнесу щодо роботи на зовнішніх ринках, передача позитивного досвіду виходу та просування продукції області на європейських ринки.

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Протягом останніх шести років Львівська область демонструє високий рівень економічної взаємодії з Європейським Союзом та зростання спроможності у створенні сприятливих умов для розгортання євроінтеграційних процесів в торговельно-економічній сфері. За результатами щорічного вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу Львівщина залишається одним з небагатьох регіонів, що стабільно утримує лідерські позиції за сукупним показником економічної інтеграції в ЄС. В 2014 році і в 2019 році Львівська область очолювала рейтинг Індексу євроінтеграційного економічного поступу з показниками 0,5019 і 0,5104 відповідно. Натомість деяка негативна динаміка спостерігалася в 2016 і 2017 роках, коли Львівщина займала 5 позицію в рейтингу з показниками 0,4298 і 0,3967 відповідно. Разом з тим область всі ці роки ніколи не опускалася нижче п'ятої позиції в рейтингу.

Вже в 2014 році, коли ЄС запровадив для України автономні торговельні преференції, але економічна частина Угода про асоціацію між Україною та ЄС ще не набула чинності, Львівщина посіла першу позицію в рейтингу вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу. В 2015 році Львівська область утримувала високе друге місце в рейтингу. Наступні два роки (2016 і 2017) ситуація найбільш відчутно змінилася і регіон продемонстрував лише п'ятий результат серед усіх областей.

На фоні збереження високих інтегрованих показників інтенсивності та обсягу торговельно-економічних відносин Львівської області з ЄС (Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС) суттєве падіння насамперед відбулося за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу – з 2 на 10 місце у 2016 році і на 16 місце у 2017 році. Основною причиною короткострокового зниження рейтингу Львівщини стали незадовільні показники якості інституційного середовища необхідного для реалізації проєвропейських реформ в торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні. В 2019 році ситуація знову покращилася і Львівська область очолила загальний рейтинг.

В розрізі конкретних показників падіння рейтингу в 2016 році було зумовлене інертністю місцевих органів публічної адміністрації щодо оновлення плану заходів з імплементації економічно орієнтованих положень Угоди про асоціацію, забезпечення належного інформаційно-консультаційного супроводу політики економічної інтеграції Львівщини в ЄС та, що найважливіше, залучення широкого кола зацікавлених осіб, організацій та інституцій (бізнесу, посадовців та депутатів ОТГ, неурядових організацій) до процесу планування, реалізації і моніторингу цієї політики. Натомість відновлення максимальної інвестиційної відкритості в поєднанні зі зростанням економічного співробітництва регіону з ЄС (1-ше місце за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків) спричинили повернення Львівщини на перше місце в загальному рейтингу.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЕІП регіону

В 2014 році найбільш сильними сторонами Львівщини, що давали ключові порівняльні переваги і впливали на загальну оцінку рівня економічної інтеграції Львівської області в ЄС, були значні обсяги фінансування у рамках технічної допомоги ЄС. У 2014 році в області реалізовувалось 5 проєктів економічного спрямування у рамках міжнародної технічної допомоги, загальна вартість яких склала понад 5 млн доларів США. Також важливими факторами були питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту Львівщини і високий рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Тоді як слабкі сторони проявлялися в недостатній інформаційній підтримці і супроводі саме економічного вектору європейської інтеграції, а також незначній частці накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в Львівську область у загальному обсязі накопичених в регіоні інвестицій.

В 2015 році поряд з активним використанням різноманітних джерел фінансування в рамках тематичних програм Євросоюзу та програм міжнародної технічної допомоги сильною стороною Львівщини був високий рівень внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС. Також в цей проміжок часу фіксувалася позитивна статистика звернень фізичних та юридичних осіб на антикорупційний сервіс «Пульс» в розріз зон діяльності митниць в Львівській області, що свідчило про дієвість політики зі спрощення та гармонізації митних процедур. Натомість основним викликом стало сповільнення темпів зростання імпорту регіону до країн ЄС (за останні три роки).

В 2016 році традиційно сильні сторони Львівщини в структурі Індексу євроінтеграційного економічного поступу зберігали свою актуальність, однак зменшилася кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізовувалися в регіоні. Стабільно низькими були позиції Львівщини за якістю інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону.

В 2017 році суттєво погіршилася ситуація з станом інвестиційної відкритості регіону для ЄС (за цим показником регіон зайняв 17 позицію), а також не спостерігалось прогресу у залученні фінансування в рамках міжнародних програм технічної допомоги. Разом з тим, зросла питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту Львівської області і в цілому покращився товарообіг з ЄС.

В 2018 році Львівська область демонструвала високі показники забезпечення вільного доступу товарів та послуг з регіону до країн Європейського Союзу, а також імпорту з ЄС. Найслабшими сторонами Львівщини в рейтингу була порівняно незначна кількість схвалених (уповноважених) митними органами експортерів відносно до загальної кількості експортерів в регіоні. Перевагою використання цього статусу є те, що для отримання тарифних преференцій український експортер товару без оформлення сертифіката з перевезення форми EUR.1 самостійно визначає та декларує походження товарів на комерційних/товаросупровідних документах, що дозволяє прискорити процедуру експорту товару.

В 2019 році лідерство Львівської області в загальному рейтингу було обумовлене багатьма взаємопов'язаними факторами, ключовими з яких став високий коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС (1-ша позиція серед усіх регіонів), зростання експорту товарів на ринку ЄС, а також кількості проєктів в рамках програм ЄС, які реалізуються у Львівській області. Найслабшим місцем, як і в попередні роки, залишається інформаційне забезпечення та супровід економічного вектору європейської інтеграції регіону.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Ключовий вплив на підсумкові результати Індексу євроінтеграційного економічного поступу Львівської області протягом усього часу вимірювання мали зусилля місцевих органів публічної адміністрації щодо врахування євроінтеграційних економічних пріоритетів у ході стратегічного планування розвитку регіону – як на рівні загальних цілей, так і на рівні операційних завдань і заходів. Усі розроблені протягом останніх 6 років документи стратегічного розвитку Львівської області безпосередньо націлені на використання можливостей Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з огляду на існуючий економіко-географічний та інфраструктурно-логістичний потенціал Львівщини.

Тому за показником рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції з боку обласної влади Львівщина демонструє стабільно високі позиції, хоча й не належить до регіонів лідерів. На початку дослідження в 2014 році Львівська область посіла 5-му позицію за цим показником (значення 0,1522), найкращою ситуація була в 2018 році (показник 0,1905 і 4-та позиція). Тоді як в 2019 році Львівська область з показником 0,1346 перебувала на 7-му місці. Це зумовлено тим, що хоча кількість євроінтеграційних пріоритетів і проєктів є співмірною чи навіть більшою, ніж в регіонів лідерів – їх частка не є настільки значною у співвідношенні до надто великої кількості стратегічних пріоритетів економічного спрямування в програмних документах Львівської області. А саме таке співвідношення є вирішальним критерієм оцінювання. Крім того, причиною не найвищих результатів регіону є надмірний обсяг очікуваного фінансування на євроінтеграційні економічні проєкти, повноцінне виконання якого на практиці важко забезпечити не вдаючись до відмови від реалізації певної кількості тематичних пріоритетів.

За показниками рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (на рівні цільових програм, а не лише стратегій) Львівська область теж належить до регіонів лідерів, займаючи в різні роки позиції між 2 (із субіндексом 0,1111 у 2014 році) і 6 (із субіндексом 0,1344 у 2017 році) місцями. Винятком був 2018 рік, коли показник врахування євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку територій найбільше склав лише 0,1029 і це була 11 позиція в рейтингу. Але в 2019 році сприятлива динаміка вирівнялася, повернувшись до рівня 0,1458 (5 позиція).

Вже в 2014 році Львівська область в своїх стратегічних пріоритетах відводила важливу роль саме економічним процесам європейської інтеграції. В Стратегії розвитку Львівської області до 2015 року містилося 17 відповідних цілей із 71. Ключовий блок тем стосувався інвестиційної політики і включав в себе створення “єдиного офісу” обслуговування інвесторів, розробку інформаційно-технічних пропозицій щодо інвестиційних можливостей регіону, створення умов для відкриття торговельних

представництв відомих фірм та нових дипломатичних представництв іноземних держав. Іншими важливими напрямками був розвиток орієнтованого на європейські ринки малого та середнього підприємництва (створення бізнес інкубаторів, спільних підприємств із виробництва молочної та м'ясної продукції), транскордонне співробітництво (підтримка діяльності єврорегіонів та інфраструктури прикордонного співробітництва), а також визначення і підтримка тих галузей місцевої економіки, які мають найвищий інноваційний потенціал і міжнародну конкурентоспроможність. Завдяки цьому інтегральний індекс стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Львівської області складав 0,1522 (5 позиція в рейтингу). Показник цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіону в 2014 році становив 0,1111 (2 позиція), що було спричинено відносно великою кількістю економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках Регіональної програми з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції Львівської області на 2012 – 2014 роки.

В 2015 році суттєвих позитивних змін в рейтингу показників 2.1 і 2.2 не відбулося, адже це був останній рік дії попереднього 7-річного циклу стратегічного планування, в рамках якого ключові програмні пріоритети залишалися незмінними, а спосіб та обсяг їх щорічного фінансування особливо не переглядався. Показник 2.1 знизився до рівня 0,1007 (8-ма позиція), а показник 2.2 дещо виріс до рівня 0,1188 (4-та позиція).

В 2016 році на рівні стратегічних пріоритетів євроінтеграційний вектор розвитку так само домінував в таких економічних сферах як транскордонна співпраця, інвестиції та туризм (показник 2.1 становив 0,1007, 7-ма позиція). Однак в аспекті цільової інституційної підтримки цих напрямків відбувся деякий прогрес завдяки активізації і проведенню цілого комплексу заходів в рамках Регіональної програми з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2015 – 2018 роки (показник 2.2 становив 0,2304 – 3 позиція).

В 2017 і в 2018 роках відбулося значне зростання показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (0,1686 і 5 позиція у 2017; 0,1905 і 4 позиція у 2018) завдяки розширенню переліку та включення 26 економічних цілей євроінтеграційного спрямування до плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку на цей період. Ключовими тематичними сферами стали транскордонне співробітництво (зокрема налагодження українсько-польської співпраці, підтримка діяльності об'єднань «Карпатський Єврорегіон» та «Буг», співфінансування проєктів міжнародної технічної допомоги), туризм та охорона культурної спадщини, а також розвиток кластеру енергоефективності та відновлювальної енергетики Львівщини.

В 2019 році з індексом 0,1346 стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Львівська область посідала 7 позицію, демонструючи до цього нестабільні тенденції та відповідні коливання у рейтингу. Ключовими факторами досягнутого результату є задовільний, порівняно з попередніми роками, рівень фактичного фінансування проєктів орієнтованих на підтримку європейської інтеграції (33% від запланованого обсягу), а до пріоритетних тематик, крім туризму і охорони культурної спадщини, додалися розвиток органічного землеробства та виробництво органічних продуктів харчування орієнтованих на ринок ЄС, а також підтримка індустриальних парків, як джерела європейських інвестицій.

Рекомендації

Департаменту міжнародної технічної допомоги та міжнародного співробітництва ОДА:

- здійснити перегляд та оновлення обласного плану заходів щодо імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- запровадити систематичний моніторинг прогресу щодо виконання регіонального плану заходів щодо з імплементації Угоди про асоціацію, включаючи моніторинг ефективності впровадження нових інструментів та програм;
- спільно з профільними громадськими організаціями підготувати пакет проєктних пропозицій в рамках підготовки Макрорегіональної стратегії ЄС для Карпатського регіону.

Департаменту економічної політики ОДА:

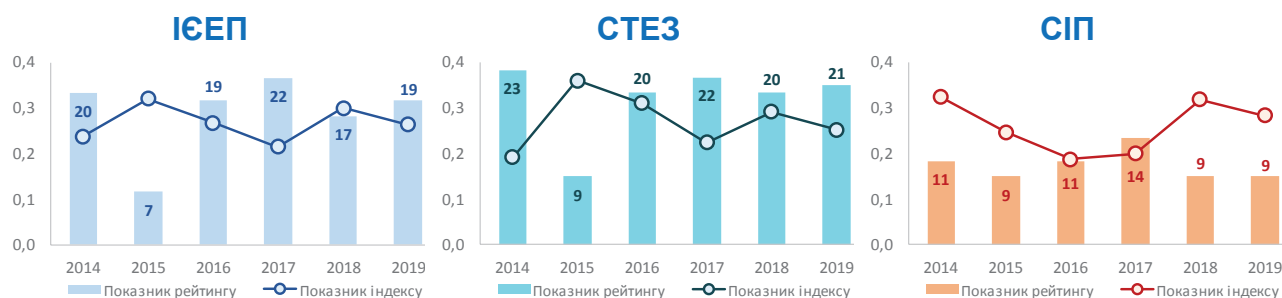
- ініціювати проведення регулярних (квартальних) консультацій на міжсекторальній основі (влада-бізнес-громадськість-ЗМІ) щодо напрацювання та реалізації спільних ініціатив щодо використання економічних можливостей Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС;
- забезпечити проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів для малого та середнього бізнесу щодо можливостей експорту до ЄС та дотримання вимог безпеки і якості продукції.

Департаменту внутрішньої та інформаційної політики ОДА:

- забезпечити систематичне наповнення та оновлення інформації щодо реалізації політики євроінтеграції у Львівській області, зокрема щодо імплементації Угоди про асоціацію (програмних звітів, реалізацію поточних проєктів та ініціатив) на офіційному веб-сайті Львівської ОДА та у ЗМІ.

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Протягом останніх шести років Миколаївська область демонструє низький рівень економічної взаємодії з Європейським Союзом та спроможності у створенні сприятливих умов для підтримки євроінтеграційних процесів в торговельно-економічній сфері. За результатами щорічного вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу Миколаївщина займає стабільно низькі позиції за сукупним показником економічної інтеграції в ЄС. У 2014 р. Миколаївська область займала 20 місце у загальнонаціональному рейтингу, залишившись майже на такому ж рівні і в 2019 році (19 місце), з показниками 0,2382 та 0,2635 відповідно. Найгірший показник – 22 місце був зафіксований у 2017 році з показником 0,2158. Деяка позитивна динаміка спостерігалась у 2015 році, коли Миколаївщина зайняла 7 місце з показником 0,3210. Втім, незважаючи на такі «рейтингові стрибки», позиція Миколаївської області залишилась незмінною.

У 2014 році, коли ЄС запровадив автономні преференції для України, Миколаївщина посіла 20 місце в рейтингу вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу. У 2015 році область піднялась до 7 місця. У 2016-2017 рр. рейтинг області почав стрімко падати і регіон посів 19 та 22 місця відповідно. У 2018 році області вдалось підвищити свій рейтинг до 17 позиції. Проте, у 2019 році Миколаївщина знову посіла нижче 19 місце серед усіх областей України. При цьому, на фоні низьких інтегрованих показників інтенсивності та обсягу торговельно-економічних відносин Миколаївської області з ЄС (Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків), регіон займає відносно непогані позиції за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу.

Стрімке покращення результатів у 2015 році було пов'язане зі зростанням євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку території у порівнянні з 2014 роком. Однак, у 2016 році відбулось суттєве падіння рейтингу області, що було зумовлено падінням показників торговельно-економічних взаємозв'язків між регіоном та ЄС.

Починаючи з 2018 року позиція області стала покращуватись, передусім за рахунок зростання рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в регіоні. Втім, незважаючи на незначну позитивну динаміку, показники регіону можна охарактеризувати як «стабільно низькі». Таким чином, Миколаївщини опинилась на 19 місці у загальнонаціональному рейтингу.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Не зважаючи на те, що у 2014 році найбільш сильною стороною Миколаївщини був показник євроінтеграційного вектору стратегічного планування розвитку регіону (2 місце), за інтегральним показником торговельно-економічних зв'язків область знаходилась на передостанньому місці у загальнонаціональному рейтингу (23 місце). На підсумкову оцінку рівня економічної інтеграції Миколаївської області в ЄС вплинула відсутність: суб'єктів господарювання, яким надано право експорту продукції, що відповідає вимогам ЄС та користується попитом серед європейських споживачів; схвалених (уповноважених) митними органами експортерів відносно до загальної кількості експортерів в регіоні; прямих інвестицій з ЄС в регіон.

У 2015 році поряд з активною підтримкою євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку території Миколаївська область увійшла до трійки лідерів за показниками: середньорічного темпу зростання імпорту регіону до країн ЄС (3 місце); індексу проникнення імпорту з ЄС (1 місце); кількості схвалених (уповноважених) митними органами експортерів відносно до загальної кількості експортерів в регіоні (2 місце). Натомість, найслабшим місцем залишались обсяги експорту товарів/послуг з регіону до ЄС, внутрішньогалузева торгівля з ЄС, відсутність проектів та фінансування у рамках технічної допомоги ЄС.

У 2016 році у Миколаївському регіоні збільшився середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (2 місце) за рахунок збільшення схвалених (уповноважених) митними органами експортерів

у попередньому році. При цьому, традиційно слабкими сторонами залишились питома вага експорту/імпорту товарів до/з країн ЄС та питома вага експорту послуг до країн ЄС, значно знизився рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (з 2 місця у попередньому році до 10 місця у 2016 р.).

У 2017 році на фоні негативної динаміки за більшістю показників у регіоні суттєво зростає індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС (рейтинг змінюється з «0» до 10 позиції) та одночасно покращується інформаційна підтримка економічного вектору європейської інтеграції регіону з боку владних інституцій. У той же час спостерігалась позитивна динаміка звернень фізичних та юридичних осіб на антикорупційний сервіс «Пульс» (6 звернень) у розрізі зон діяльності митниці у регіоні. Натомість, основним викликом стало сповільнення середньорічного темпу зростання експорту/імпорту регіону до/з країн ЄС.

На тлі сповільнення середньорічного темпу зростання імпорту регіону з країн ЄС Миколаївська область зберігала високі показники проникнення імпорту з ЄС. Разом з тим з 2015 року регіон займав незмінну 5 позицію у рейтингу за часткою грошових переказів фізичних осіб з ЄС.

У 2019 році, незважаючи на відносно високий рівень задекларованої інституційної підтримки, погіршення показників глибини торговельно-економічних зв'язків значно вплинули на інтегральний показник євроінтеграційного поступу області. Відтак, було виявлено значущі диспропорції у переважанні імпорту над експортом, що вплинуло на збалансованість у торговельних відносинах між Україною та ЄС. Найслабшим місцем, як і в попередні роки, залишились питома вага експорту/імпорту товарів та послуг до/з ЄС та сповільнення середньорічного темпу зростання експорту регіону до країн ЄС.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Починаючи з 2014 року, місцевими органами публічної адміністрації було створено вигідне середовище для реалізації проєвропейських реформ у торговельно-економічній сфері та управлінні цим процесом на регіональному рівні. Протягом 2014-2019 років Миколаївська область, незважаючи на низькі показники за Субіндексом глибини торговельно-економічних зв'язків з ЄС, демонструвала відносно непоганий результат за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу регіону (з 11 місця у 2014 р. до 9 місця у 2019 р. у загальнонаціональному рейтингу). Цьому сприяло врахування євроінтеграційних пріоритетів у ході стратегічного планування розвитку регіону як на рівні загальних цілей, так і на рівні операційних завдань і заходів.

За показником рівня стратегічної інституційної підтримки (2.1.) найкращий результат був зафіксований на початку дослідження (2014 р.), коли Миколаївщина посіла 2 місце з показником 0,1765. Протягом 2015-2017 рр. місце області стабільно утримувалось на 4 позиції з показниками 0,2180, 0,2017 та 0,1905 відповідно. У 2018 та 2019 роках регіон посів 3 та 2 місце відповідно з показниками 0,2313 та 0,2310 відповідно. Такі результати були зумовлені високою підтримкою економічних процесів та включенням компонентів європейської інтеграції до потенційно можливих сфер реалізації проєктів, цілей/заходів/результатів у межах плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку.

За показником рівня цільової інституційної підтримки (2.2) (на рівні цільових програм, а не стратегій), Миколаївська область продемонструвала певну нестабільність. Показники коливались від повної відсутності заходів, в яких враховано вектор європейської політики (показник «0» у 2014 р.) до 2 місця (показник 0,1607 у 2015 р.). При цьому, починаючи з 2016 році, рейтинг області почав стрімко падати: 10 місце у 2016 р. (показник 0,1164), 12 місце у 2017 р. (показник 0,0884), 22 місце у 2018 р. (показник 0,0135) та 17 місце у 2019 р. (показник 0,0403).

Незважаючи на те, що у 2014 р. Миколаївщина в своїх стратегічних пріоритетах мала лише три пункти у межах Стратегії розвитку області до 2015 року, де прописана підтримка економічних процесів європейської інтеграції, область входила до п'ятірки лідерів за показником 2.1. (2 місце з показником 0,1607). До основних сфер розвитку відносились: робота з розбудови та модернізації інфраструктури національного та загальноєвропейського значення, сприяння інвестиційної привабливості регіону, реструктуризація виробничих потужностей підприємства відповідно до стандартів Європейського Союзу («Миколаївський глиноземний завод»), збільшення обсягів виробництва експортної та імпортозамінної продукції, сприяння всебічному розвитку спільних підприємств, виробничої кооперації з підприємствами країн Європейського Союзу та інших держав. При цьому, рейтинг регіону за показником 2.2. відповідав значенню «0», що можна пояснити відсутністю заходів, в яких було враховано вектор європейської інтеграції у межах визначених цільових програм області.

З 2015 по 2019 рр. Миколаївщина демонструвала стабільно високі показники за рівнем інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, не залишаючи п'ятірку лідерів. Це було зумовлено тим, що у Стратегії Миколаївської області до 2020 року, було розширено потенційно можливі сфери реалізації євроінтеграційної політики. Зокрема, це стосувалось: підтримки та стимулювання євроінтеграції малого та середнього бізнесу області; сприяння виходу продукції товаровиробників області на нові міжнародні ринки (у тому числі країн ЄС); участі у програмах ЄС та сприяння залученню коштів міжнародної технічної допомоги для соціально-економічного розвитку області; надання інформаційної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності щодо впровадження стандартів ISO,

систем управління якістю, технічних регламентів ЄС; розробки та впровадження стратегічної моделі євроінтеграції представників малого і середнього бізнесу Миколаївської області; створення єдиного центру по роботі з грантовими програмами, у тому числі з пошуку, надання консультацій, супроводу та розробки пакета відповідних документів; сприяння функціонуванню і впровадження сучасних систем управління технологічними процесами якості та екології відповідно до стандартів ЄС.

У 2015 р. за показником рівня цільової інституційної підтримки, порівняно з 2014 роком, позиція регіону зросла від «0» до 2 місця (з показником 0,1607) у загальнонаціональному рейтингу. В аспекті цільової інституційної підтримки відбувся деяких прогрес завдяки комплексу заходів у межах Програми економічного соціального розвитку Миколаївської області на 2015-2017 роки «Миколаївщина – 2017» та Програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2015-2016 роки. Зокрема, це стосувалось реалізації ряду інвестиційних проєктів: модернізація та розширення молочнотоварної ферми за європейськими стандартами ТзДВ «Південний колос»; реконструкція свинокомплексу за європейськими стандартами ПП «Думітраш»; будівництво комбікормового заводу за євростандартами (Арбузинський район); будівництво свинокомплексу за європейськими стандартами. Також, у межах плану заходів було окреслено такі цілі: сприяння залученню коштів міжнародної технічної допомоги для соціально-економічного розвитку області та участь у програмах Європейського Союзу; освіта представників малого та середнього бізнесу моделі EFQM (Європейського фонду управління якістю).

Втім, з 2016 відбулось значне падіння рівня цільової інституційної підтримки. Така динаміка зберіглась до 2018 р. включно та була обумовлена: повною відсутністю заходів у рамках Програми розвитку малого та середнього 2017-2018 рр.; слабкою підтримкою у межах Програми розвитку туризму та курортів у Миколаївській області на 2016-2020 роки; відсутністю підтримки євроінтеграційного поступу області у ряді інших цільових програм; суттєвою різницею між фактичним та запланованим фінансуванням проєктів євроінтеграційного характеру.

У 2019 році рейтинг області піднявся до 17 місця (з показником 0,0403), демонструючи відповідне зростання рівня цільової інституційної підтримки. Це відбулось як за рахунок цілей у межах розбудови інфраструктурних об'єктів (будівництво пляжної зони міста Очаків європейської якості), так і за рахунок визначення економічних заходів євроінтеграційного характеру у межах Програми розвитку малого та середнього підприємництва на 2019-2020 рр.

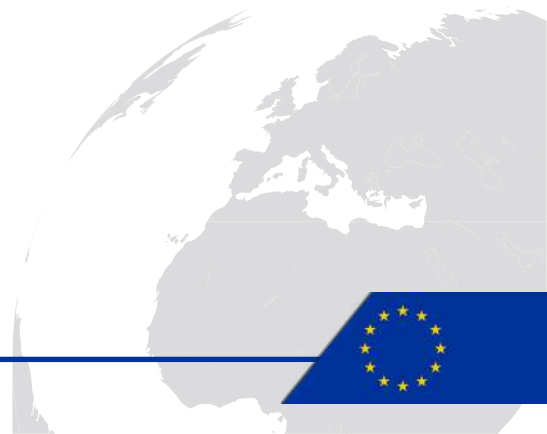
Рекомендації

Департаменту економічного розвитку та регіональної політики ОДА:

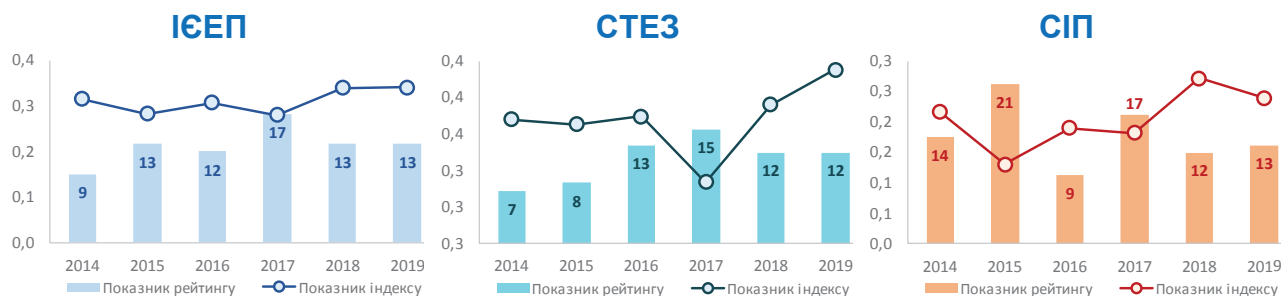
- здійснити перегляд та оновлення обласного плану заходів щодо імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- запровадити систематичний моніторинг щодо виконання регіонального плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію, включаючи моніторинг ефективності впровадження нових інструментів та програм;
- ініціювати проведення регулярних (квартальних) чотирьох сторонніх консультацій (влада-бізнес-громадськість-ЗМІ) щодо напрацювання та реалізації спільних ініціатив стосовно використання економічних можливостей Угоди про Асоціацію та ЄС;
- забезпечити проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів для малого та середнього бізнесу щодо можливостей експорту до ЄС та дотримання вимог безпеки і якості продукції;
- у рамках ініціативи «Інвестиційні можливості Миколаївщини» активізувати діяльність регіону у напрямку створення нових об'єктів інфраструктури для розвитку малого та середнього бізнесу.

Управлінню інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю ОДА:

- забезпечити систематичне наповнення та оновлення інформації щодо реалізації політики євроінтеграції у Миколаївській області, зокрема щодо імплементації Угоди про асоціацію (програмних звітів, реалізацію поточних проєктів, ініціатив тощо) на офіційному сайті Миколаївської ОДА та у ЗМІ;
- оновити/виробити нові канали взаємодії з представниками бізнес-кіл. Зокрема, розглянути створення спеціальної платформи/додатку з метою покращення комунікативної складової між інституціями та підприємцями регіону;
- активізувати та лобіювати роботу у напрямку залучення до програм, що фінансуються за рахунок ЄС, представників бізнес-кіл, фахових ВНЗ області, широкого кола зацікавлених осіб.

ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Розвиток ІЄП Одеської області протягом 2014-2019 років можна умовно поділити на два періоди: перший – 2014-2017 роки, коли значення відповідного Індексу коливалось в межах 0,28-0,32, та другий – 2018-2019 роки, коли значення показника досягли відмітки в 0,34.

Незважаючи на деякий прогрес в зростанні самого Індексу, відносно інших областей України Одеська область майже не просунулась в загальнонаціональному рейтингу протягом досліджуваного періоду. На тлі падіння в рейтингу з 9 по 17 місце в 2014-2017 роках, 13 місце в 2018-2019 роках – доволі гарний знак, втім такий прогрес не є достатнім з огляду на стратегічне розташування області та її зовнішньоекономічний потенціал.

Загалом, рейтинг Одеської області за Індексом євроінтеграційного економічного поступу регіону в 2014-2019 роках погіршився на 4 сходинки, якщо в 2014 році Одещина займала 9 місце в рейтингу, то вже в 2015 році вона спустилася до 13 місця, яке з невеликими відхиленнями займає й по теперішній час. Загалом, ІЄП для Одеської області приймав такі значення: 9, 13, 12, 17, 13, 13 в 2014-2019 рр. відповідно.

Загальне падіння в рейтингу було забезпечене передусім погіршенням Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (за цим показником область спустилася з 7 на 12 місце протягом періоду спостереження). Відповідне падіння не було компенсоване прогресом з боку інституційної підтримки (рейтинг області за відповідним субіндексом виріс тільки на 1 позицію – з 14 до 13 місця в рейтингу). Відповідні рейтингові оцінки субіндексів дорівнювали 7, 8, 13, 15, 12, 12 місцю в 2014-2019 рр. для Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС та 14, 22, 9, 17, 12, 13 місцям в 2014-2019 рр. для Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу.

Розглядаючи причини погіршення економічної складової торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, серед основних можна виділити скорочення питомої ваги імпорту товарів з ЄС в загальному обсязі імпорту, відповідної питомої ваги експорту та імпорту послуг з ЄС. Також варто зазначити, що по більшості складових Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС спостерігалось скорочення значень відповідних показників, а там, де в абсолютних термінах спостерігалось зростання (наприклад, «Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС», «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП²⁰¹⁴», «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС», «Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС»), воно було недостатнім в порівнянні з прогресом інших областей, що призводило до зменшення складових загального рейтингу.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

В 2014 році найвище місце Одеської області в рейтингу регіонів займали такі показники як: «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП²⁰¹⁴», «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (1 місце в рейтингу) та «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону» (3-є місце в рейтингу).

Як бачимо, відповідні рейтингові місця були забезпечені особистими діями окремих суб'єктів господарювання, тільки фактичне зазначення цільових аспектів в програмних документах свідчить на користь прояву уваги зі сторони урядових інституцій.

Найнижчими виявилися рейтингові позиції за такими показниками, як: «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» (20 позиція в рейтингу 2014 року), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону» (22-е місце), «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (16-е місце, нульове значення). Нульові значення в окремі роки спостерігались також за

показниками: «Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів»; «Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС»; «Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону»; «Питомий обсяг фінансування у рамках допомоги ЄС у регіоні».

З огляду на зазначене, Одеська область не користується підвищеною увагою з боку інвесторів з ЄС, їх частка в загальному обсязі залишається низькою. Причиною цього є відсутність цікавих об'єктів для інвестування, яка в тому числі не компенсована активними діями місцевих органів влади в напрямку підвищення інвестиційної привабливості регіону.

В 2015 році найвище місце в рейтингу регіонів займали такі показники Одеської області, як: «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом» (6-е місце), «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП²⁰¹⁴» (1-е місце), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону» (4-е місце).

В 2015 році на доданок до показників 2014-го року, за якими Одеська область займає найкращі для себе позиції, з'явилася відносна кількість суб'єктів господарювання з правом на експорт продукції харчової промисловості до ЄС, це сталося в тому числі за рахунок пришвидшення роботи з її сертифікації.

Найнижчими виявилися рейтингові позиції за такими показниками, як: «Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС (за останні три роки)» (22-е місце), «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону» (19-е місце), «Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС» (нульове значення) та «Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону» (нульове значення), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону» (21-е місце).

Як бачимо, відсутність змін в діяльності місцевих органів влади при відносно менших успіхах Одещини у встановленні зовнішньоекономічних стосунків з країнами ЄС призвело до того, що область суттєво поступається іншим регіонам країни, які втім мають значно менші потужності для економічної співпраці в принципі.

Варто зазначати, що в абсолютному виразі в 2015 році суттєво зменшилися зовнішньоторговельний обіг області з країнами ЄС в принципі в порівнянні з 2014 роком. Це спричинено агресією Росії на Сході країни та в Криму, що зменшило відповідні потоки товарів та послуг.

В 2016 році найвище місце в рейтингу регіонів займали такі показники як: «Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС, %» (6-е місце), «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП²⁰¹⁴» (1-е місце), «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (2-е місце).

В 2016 році активізувалася робота в напрямку цільової підтримки економічних процесів інтеграції. Незважаючи на поступове скорочення інвестування з боку країн ЄС, регрес в інших сферах Одещини, скорочення ВРП виражене в дол. США та відносно менші обсяги відповідного інвестування в інших регіонах призвели до того, що показник інвестиційної відкритості регіону для ЄС посів почесне 6 місце серед всіх областей України.

Найнижчими виявилися рейтингові позиції за такими показниками, як: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону», «Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС», «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області», «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (всі – 22 місце), «Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів» (23-е місце), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону» (20-е місце).

Незважаючи на деякі дії влади Одещини в напрямку євроінтеграції, за економічними показниками Одещина займає дуже скромні останні місця. Загалом в 2016 році обсяги експорту в цілому продовжували скорочуватись.

В 2017 році найвище місце в рейтингу регіонів займали такі показники Одещини, як: «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП²⁰¹⁴» (1-е місце), «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (2-е місце), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону» (6-е місце).

Як бачимо, історично визначені найвищі позиції в рейтингах окремих показників, залишаються майже незмінними рік від року.

Найнижчими виявилися рейтингові позиції за такими показниками, як: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону», «Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів» (нульове значення), «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (всі 21 місце), «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (за останні три роки)» (24-е місце), «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» (23-е місце).

З прикрою стабільністю Одеська область продовжує демонструвати одні з найгірших результатів і в економічній частині. Природа причин та сама, втім, незважаючи на початок відновлення зовнішньої торгівлі з країнами ЄС у 2017 році, відповідний прогрес є недостатнім задля посідання вищих місць в загальнонаціональному рейтингу.

В 2018 році найвище місце в рейтингу регіонів займали такі показники як: «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП²⁰¹⁴», «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону» (обидва – 1 місце), «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом» (5-е місце), «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (4-е місце).

В 2018 році знову на авангард виходять «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом», забезпечене появою 1-го уповноваженого експортера, та «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» за рахунок збільшення цільових програм та кількості відповідних заходів євроінтеграційного спрямування в них.

Найнижчими виявилися рейтингові позиції за такими показниками, як: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону» та «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (обидва 20 місце), «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону» (21-е місце), «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (за останні три роки)» (22-е місце), «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» (23-е місце).

За найгіршими показниками ситуація в 2018 році майже не відрізняється від попередніх років. В 2018 році тільки за показником експорту товарів Одеська область повернулася до значень 2014 року.

В 2019 році найвище місце в рейтингу регіонів займали такі показники, як: «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП», «Кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону» (обидва 1 місце), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону» (2-е місце), «Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС» (5-е місце).

2019 рік ознаменувався відносним прогресом з огляду на процес іноземного інвестування, так за «Індексом інвестиційної відкритості регіону для ЄС» Одеська область зайняла 5 місце. Історично високе місце області за показником грошових переказів забезпечене, в тому числі, за рахунок зростання відповідних обсягів рік від року починаючи з 2014р.

Найнижчими виявилися рейтингові позиції за такими показниками, як: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону», «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» (всі – 22 місце), «Частка експорту з регіону до ЄС у ВРП» (19 місце), «Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів» (нульове значення) та «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (20 місце).

Як і в інші роки, Одещина відстає від інших областей в термінах зовнішньоекономічного співробітництва, більше того, в 2019 році зменшився загальний обсяг експорту товарів до країн ЄС в порівнянні з 2018р. і скотився до показників 2016 року, що негайно відобразилося в зменшенні відповідного рейтингу.

Підсумовуючи отримані результати, за економічної складової прогресу найкращі результати спостерігаються за показниками, пов'язаними з фінансовими аспектами взаємовідносин з ЄС, ця ситуація залишається майже незміною з 2014 років та несе в собі певні ризики подальшому розвитку відносин з ЄС.

Водночас, варто зазначити, що в середньому за складовими інституційної підтримки євроінтеграції Одещина демонструє більш однорідні та високі результати. Причиною цьому є транскордонне розташування області та відносно активне ведення підприємництва в регіоні. Єдине виключення із загального спостереження – рівень стратегічної інституційної підтримки, що вимірюється,

в тому числі, включенням відповідних позицій в стратегічні документи області, запланованих проєктів, фінансування останніх за тематикою ЄС.

Динаміка складових ІСЄП Одеської області в 2014-2019 рр.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1.1.	18	19	22	21	20	22
1.2	18	19	22	21	21	22
1.3	16	17	14	17	15	16
1.4	12	15	14	17	18	17
1.5	12	12	16	24	22	22
1.6	12	22	22	18	18	9
1.7	9	7	13	15	18	19
1.8	9	10	15	16	19	18
1.9	8	10	12	14	16	18
1.10	17	15	13	12	9	9
1.11	5	6	9	10	5	7
1.12	2	4	23	15	17	16
1.13	20	18	22	23	23	21
1.14	2	12	6	17	10	5
1.15	1	1	1	1	1	1
2.1	16	18	22	21	20	20
2.2	1	7	2	2	4	8
2.3	22	21	20	15	7	9
2.4	11	12	10	13	1	1
2.5	9	10	8	12	9	9
2.6	3	4	7	6	1	2

Якщо найкращі результати мали змішану природу, то найгірші результати пов'язані переважно з зовнішньою торгівлею товарами та послугами. Так, Одеська область демонструє найгірші результати в рейтингу серед регіонів за такими показниками, як: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону», «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС». За всіма цими показниками Одещина займає 22 місце. Ці ж сторони були відносно слабшими в Одеської області і в 2014 році. Лідерство за цими показниками історично належать західним областям України. Навіть інші області України, які раніше не демонстрували особливого прогресу за цим показником (Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Сумська), нарощували відповідні значення. Водночас, Одещина виявилася неконкурентоспроможною, найімовірніше, за галузевою структурою виробництва, і відповідно неспроможною до ефективної торгівлі з країнами ЄС.

Відповідно, співробітництво Одеської області з ЄС характеризується глибинними системними недоліками, виправлення яких неможливе без ретельної роботи в цьому напрямку, в тому числі зі сторони відповідних інституцій.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Щодо прогресу в сфері інституційної підтримки євроінтеграційного поступу Одеської області, то, розглядаючи її дві складові «Рівень стратегічної інституційної підтримки» та «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», протягом 2014-2019 років перша залишалася майже незмінною (відповідне значення становило 0,0145) та відносно низькою в порівнянні з іншими областями – місця в рейтингу Одеської області за цим показником: 19 (нуль), 18, 22, 21, 20, 20 протягом 2014-2019 рр. За другою складовою відбулося незначне зростання з 0,1129 до 0,1227 протягом періоду спостереження зі значними сплесками у 2016 та 2017 роках. За цією складовою Одещина вже була вище за середні показники по Україні, займаючи 1, 7, 2, 2, 4, 8 місця відповідно в 2014-2019 рр.

Як бачимо, рейтинг Одеської області за показником рівня стратегічної інституційної підтримки був одним із найнижчих в Україні (не вище 19-20 місць протягом 2014-2019 років). Суттєве погіршення відбулося з боку рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, за яким Одеська область спустилася з 1 на 8 місце протягом відповідного періоду.

Погіршення позицій Одещини за першим показником відбулося за рахунок суттєвого скорочення (майже в 10 разів) кількості проєктів з європейською тематикою та обсягів їх фінансування. Це пов'язане з тим, що закінчилися старі проєкти, а нові не з'явилися (в тому числі будівництво автошляху міжнародного значення Одеса-Рені).

За показником рівня цільової підтримки в абсолютному значенні відбулося навіть покращення в порівнянні з 2014 роком, зростала кількість цільових програм, а також кількість потенційно можливих заходів економічного спрямування в їх межах (найкращими були зведені показники 2018 року). Відповідно погіршення в рейтингу Одеської області за цим показником, можна пояснити тільки більш швидким прогресом інших областей в цій сфері.

Відносно високе місце Одещини за показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» забезпечене значною кількістю запланованих заходів, в яких враховано вектор європейської інтеграції, по відношенню до загальної кількості заходів в межах таких програм, як: Програма СЕР Одеської області на 2019 р.; Програма розвитку туризму і курортів Одеської області на 2017-2020 рр.; Програма розвитку МСБ 2017-2020 рр.; Програма залучення зовнішніх ресурсів та розвитку міжнародної діяльності Одеської області на 2018-2020 роки.

Відносно низьке місце Одещини за показником «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки» забезпечене малою кількістю потенційно можливих сфер реалізації проєктів євроінтеграційного характеру, недостатністю проєктів євроінтеграційного характеру в рамках потенційно можливих сфер реалізації проєктів євроінтеграційного характеру, недостатністю фактичного фінансування проєктів євроінтеграційного характеру.

Рекомендації

Проведений аналіз свідчить про недостатнє використання потенціалу євроінтеграції Одеської області та існування численних диспропорцій в змістовних складових цього системного процесу.

Серед найбільш важливим диспропорцій є недостатність інституційної підтримки євроінтеграції, що негативно впливає як на Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, який є квінтесенцією та узагальненням такої підтримки, так і на результативність за суто економічними складовими Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС.

Другою диспропорцією є фінансіалізація економічних відносин Одеської області та ЄС та імпортозаміщення. Додаткова асиметричність відповідних потоків наочно показана на прикладі таких показників, як: кількість переказів з ЄС, частка накопичених інвестицій нерезидентів в області, тощо.

Проведений аналіз тільки підтверджує загальні висновки щодо стану реформ у напрямку євроінтеграційного економічного поступу Одеської області.

З огляду на вищенаведене, задля підтримки євроінтеграційного економічного поступу Одеської області можуть бути запропоновані наступні напрями діяльності для Одеської обласної державної адміністрації:

1. *Департаменту економічної політики та стратегічного планування* забезпечити наявність в завданнях до відповідних стратегічних цілей євроінтеграційного вектору в Стратегії соціально-економічного розвитку Одеської області на наступні періоди, а також перегляд існуючої Стратегії розвитку; наявність в цілях планів та інших програмних документах області євроінтеграційної складової, розробити Програму розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області на наступні роки, передбачити в ній наявність євроінтеграційної складової у вигляді цілей, заходів та ін.

2. *Департаменту інвестицій, міжнародного та міжрегіонального співробітництва* передбачити залучення іноземних інвестицій з країн ЄС, в тому числі шляхом проведення виставок, ярмарок та ін., які презентують Одещину, бізнес-потенціал області, потенційні об'єкти для інвестування, забезпечення присутності на таких виставках представників малого та середнього бізнесу, інформації про них тощо, видання відповідних брошур та іншої продукції, забезпечення її наявності в електронному вигляді; розробку проєктів інвестиційного співробітництва в великих інфраструктурних проєктах, транскордонного співробітництва з країнами ЄС; забезпечити наявність та поширення інформації щодо грантових конкурсів, виявлення зацікавленості з боку ЄС.

3. *Департаменту освіти і науки* впровадити освітні заходи на базі установ освіти різних рівнів, присвячені дням Європи, європейської тематики; розробити разом з Департаментом інвестицій, міжнародного та міжрегіонального співробітництва навчально-розважальні та інші програми, які висвітлюють можливості економічної співпраці з країнами ЄС, створення євро-освітнянських хабів для підприємств Одещини спільно з ВНЗ регіонів, контроль за поширенням відповідних заходів по всій території області.

4. *Управлінню туризму, рекреації та курортів* розробити Програму розвитку туристично-рекреаційної галузі Одещини на наступні періоди, передбачити в ній наявність євроінтеграційної складової у вигляді цілей, заходів і т.ін.

5. *Управлінню комунікацій та інформаційної політики* зміцнити інформаційну підтримку процесів євроінтеграції, в тому числі за рахунок співпраці з Департаментом економічної політики та стратегічного планування, Департаментом інвестицій, міжнародного та міжрегіонального співробітництва, Департаментом освіти і науки шляхом забезпечення поширення відповідних інформаційних матеріалів управлінь та департаментів; стимулювати поширення інформації відповідних розпорядників інформації з країн ЄС.

6. *Управлінню аграрної політики* забезпечити перегляд Програми розвитку агропромислового комплексу Одеської області на 2019-2023 роки «Аграрна Одещина» шляхом укріплення євроінтеграційної складової.

7. *Координаційній раді з питань сприяння розвитку громадянського суспільства* забезпечити сприяння розробленню проєктів (програм), спрямованих на вирішення актуальних проблем розвитку

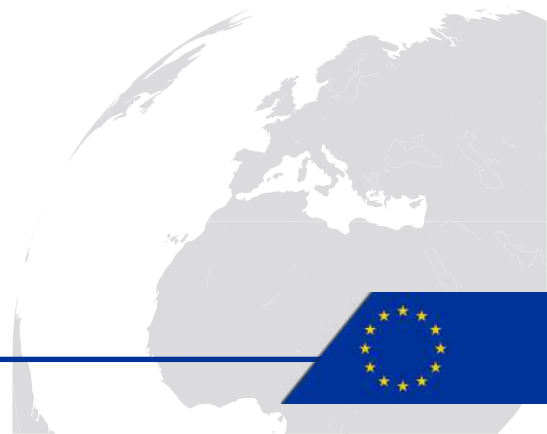

громадянського суспільства в області, для участі в конкурсах (зокрема, конкурсу ДФРР, конкурсу проєктів, які можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу тощо).

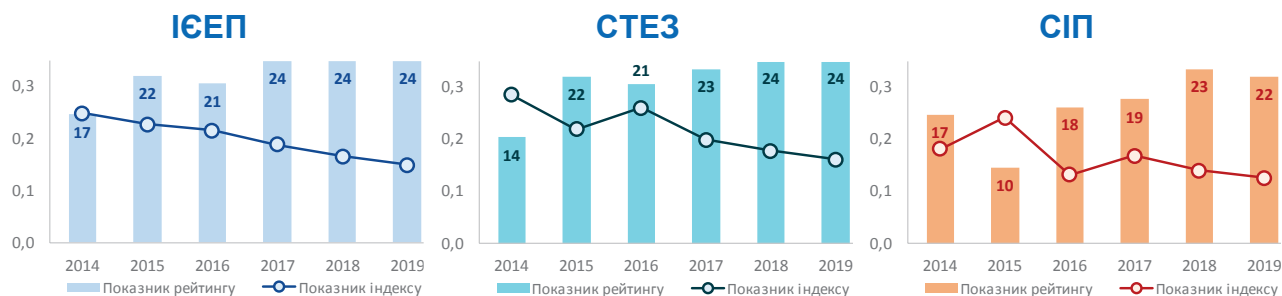
8. *Департаменту фінансів* забезпечити пріоритетне фінансування відповідних євроінтеграційних складових передбачених в програмах, стратегіях, планах дій інших Департаментів та Управлінь, тощо.

Серед конкретних заходів/проєктів/програм пропонується:

- розробити Стратегію диверсифікації структури зовнішньої торгівлі товарами та послугами;
- в межах Програми розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області розробити позиції щодо стимулювання мікро-бізнесу за рахунок отримання грошових переказів, отримання грантів та іншої грошової допомоги з країн ЄС;
- розробити регіональну Програму з реалізації просвітницької діяльності щодо економічної складової ЗВТ Україна-ЄС для всіх суб'єктів економічної діяльності, НГО та органів влади; сформувати відповідні офіси Євроінтеграції та бізнес-освіти;
- забезпечити розробку Стратегії транскордонного співробітництва Одеської області, особливе місце передбачити для розвитку спільних програм з туризму, логістичних ланцюгів, екологічним проєктам, проєктам з розвитку малого та середнього підприємництва, розвитку великих промислових транскордонних кластерів;
- передбачити продовження участі Одеської області в програмах транскордонного співробітництва з країнами ЄС.

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Найвище значення Індексу було зафіксоване на початку досліджуваного періоду у 2014 році, коли узагальнюючий показник ІЕП₂₀₁₄ становив 0,2491. У подальшому цей показник поступово зменшувався від 5 до 12 % щорічно. Найбільше зменшення на 12,58% та 12,38% було відповідно у 2016 та 2017 роках. Найменше зменшення Індексу (на 5,15%) відбулося у 2015 році. Таким чином за весь досліджуваний період узагальнюючий показник ІЕП з 17 місця відкотівся на останню 24 позицію серед усіх регіонів України. У 2019 році показник ІЕП₂₀₁₉ склав 0,1495, зменшившись на 39,97% у порівнянні з 2014 роком. У порівнянні з середнім по Україні показником ІЕП₂₀₁₉ Полтавщини більш ніж уполовину нижчий.

Динаміка Індексу євроінтеграційного економічного поступу Полтавської області має стійку і однозначну тенденцію до зниження. Протягом п'яти років Індекс євроінтеграційного економічного поступу Полтавщини впав на 40 %.

Падіння Індексу євроінтеграційного економічного поступу регіону за весь період відповідає загальній тенденції зменшення обох субіндексів: як Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, так і Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу.

За Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС Полтавський регіон займав останнє 24 місце у рейтингу. За досліджувані роки він зменшився з 0,2856 до 0,1621 (на 43%) і впав на 10 позицій (з 14 на 24 позицію). Це відбулося завдяки комплексу негативних факторів. Суттєво зменшилась питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону та дещо зменшилась питома вага імпорту послуг. Відповідно дещо сповільнився середньорічний темп зростання імпорту регіону та коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з країнами ЄС. Поступово зменшувався індекс проникнення імпорту з ЄС. Починаючи з 2014 року, індекс частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області зменшився на 10%, а коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону у 2014 р., 2016 р. та 2018 р. мав нульові значення.

Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу також зменшився на 31% (з 0,1821 до 0,1263), впавши на 5 позицій – з 17 на 22. Якщо за кількістю звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону область завжди була однією з найгірших (22 і 24 позиції відповідно), то рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції з максимального у 2015-2016 роках впав у ≈ 15 разів (2 $\rightarrow$ 22 позиція), а рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції з 2015 року впав у 2,7 рази.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЕП регіону

Найліпшими показниками в структурі ІЕП у 2014 році були: індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС (1 місце рейтингу), середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС (3 місце) та частка експорту з регіону до ЄС у ВРП (8 місце).

Найгіршими показниками в структурі ІЕП у 2014 році були: питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону, частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП²⁰¹⁴.

У 2015 році сильними сторонами в структурі ІЄП були: індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС, середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС та рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

Найгіршими показниками в структурі ІЄП у 2015 році були: питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону, кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП²⁰¹⁴.

Найвище місце в рейтингу серед регіонів у 2016 році займали: питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону, питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону, рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

Слабкими сторонами в структурі ІЄП регіону у 2016 році були: питома вага експорту послуг до країн ЄС в загальному обсязі експорту послуг до регіону, кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП²⁰¹⁴.

Найліпшими показниками в структурі ІЄП у 2017 році були: середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (7 місце) та питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону (9 місце). Найбільша частка припадала на імпорт фінансових (76339,9 тис.\$) та ділових послуг (16840,5 тис.\$). Серед сильних сторін області виділялись також: рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону.

Найгіршими показниками в структурі ІЄП у 2017 році були: частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП²⁰¹⁴, різко зменшився середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС.

Сильними сторонами в структурі ІЄП у 2018 році були: питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону, індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону, середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС.

Найгіршими показниками в структурі ІЄП у 2018 році були: частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП²⁰¹⁴, рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону.

2019 рік став найгіршим за всю історію дослідження. Практично всі показники європейського розвитку країни зменшилися у порівнянні з іншими регіонами. Незважаючи на те, що індекс інформаційної підтримки підвищився (5 місце), до позитивних змін можна зарахувати тільки підвищення кількості суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів. На 12 місці була питома вага експорту товарів до країн ЄС в загальному обсязі експорту товарів до регіону.

В той же час у 2019 році відбулося різке погіршення більшості інших показників ІЄП. Практично 10 з них опинилися на останніх передостанніх місцях у загальному регіональному рейтингу. Різко зменшилася питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону, частка експорту з регіону до ЄС у ВРП, середньорічний темп зростання як експорту так і імпорту з регіону до країн ЄС, коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС, індекс проникнення імпорту з ЄС. Традиційно на останніх місцях у рейтингу zostалися частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП²⁰¹⁴. Суттєво скоротився рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (значення індикатора знизилося на 33%), але на фоні гіршої динаміки інших регіонів це дозволило Полтавській області переміститися на 22 місце.

Треба відмітити, що за такими показниками як частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП²⁰¹⁴ та кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону, Полтавська область протягом досліджуваного періоду займала останні та передостанні місця і на ці показники необхідно звернути особливу увагу.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» Полтавської області протягом досліджуваного періоду: протягом 2015-2016 рр. його рівень залишався найвищим (0,506-0,456), але у 2018 році скоротився (до 0,033).

Показник «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» в Полтавській області протягом 2016-2017 років залишався стабільним: 0,024-0,0026. Найвищий показник було зафіксовано у 2017 році (0,033). У період 2018-2019 рр. відбулося зниження його значення, яке коливалось в межах 0,009-0,011.

Рейтинг Полтавської області за показником «2.1 Рівень стратегічної інституційної підтримки» протягом досліджуваного періоду зазнавав істотних коливань: від 2 місця у 2015-2016 рр. до 15-го у 2018 р. У 2019 р. за цим показником регіон посів 14 місце.

За показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом досліджуваного періоду відбулось відчутне скорочення рейтингових позицій регіону: від 17 і 15 місць у 2014 та 2015 роках до 18 місця у 2016-2017 роках. У 2018 р. та 2019 р. область посіла 23 та 22 місця відповідно.

Причиною таких хаотичних змін стала відсутність цілісного бачення євроінтеграційної підтримки у 2017-2019 рр., що знайшло відображення у плані заходів з реалізації Стратегії розвитку Полтавської області на період до 2020 року. Свою роль зіграли і низький рівень залучення зовнішньої допомоги Європейського Союзу.

Рекомендації

Рейтинг по Полтавській області в загальному рейтингу регіонів, починаючи з 2017 по 2019 роки, погіршився через низький рівень інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, підготовки та нарощування міжнародної технічної допомоги та подовження процесів інтеграції з Європейським Союзом. Ключовим в цій сфері має стати більш широке відображення в системи стратегічного планування регіону питань посилення економічної взаємодії з ЄС з метою представлення та роз'яснення роботи з інструментами зовнішньої допомоги Європейського Союзу, а також участь в нових проєктах ЄС в економічній сфері.

Іншим вагомим чинником посилення ІСЄП регіону є безпосереднє поглиблення економічних контактів з європейськими партнерами. Важливим є збереження додатних темпів приросту торгівлі з ЄС, росту обсягу залучених європейських інвестицій, розширення кількості суб'єктів господарювання, що постачають товари на європейські ринки.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Полтавській обласній державній адміністрації та Полтавській обласній раді:

- забезпечити на сталій основі включення в стратегічні документи області на операційному рівні євроінтеграційного компоненту з акцентом на посилення економічної взаємодії регіону з ЄС, роботу з інструментами зовнішньої допомоги Європейського Союзу, участь в нових проєктах ЄС;
- поширювати інформацію про інвестиційну привабливість регіону, нарощування міжнародної технічної допомоги та подовження процесів інтеграції з Європейським Союзом;
- включати питання реалізації на регіональному рівні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в т.ч. ПВЗВТ, при розробці цільових регіональних програм розвитку;
- сприяти диверсифікації ринків збуту промислової продукції області, збільшенню присутності на ринку ЄС.

Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Полтавської ОДА:

- забезпечити включення в План заходів на 2021-2023 роки з реалізації обласної стратегії проєктів, спрямованих на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, підтримку регіональних експортерів, в т.ч. харчових продуктів;

- передбачати в щорічних програмах економічного та соціального розвитку області, обласних програмах залучення інвестицій, розвитку МСП, інших аналогічних документах компоненти зміцнення експортного потенціалу регіону з акцентом на посилення торгового співробітництва з ЄС, посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки, сприяння впровадженню на підприємствах області європейських стандартів безпечності та якості продукції;

- забезпечити нарощення економічного потенціалу аграрних підприємств, в тому числі за рахунок розвитку органічного виробництва та підвищення продуктивності рослинництва і тваринництва;

- продовжувати роботу із залучення в область європейських інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату;

- залучати міжнародну технічну допомогу у роботу туристичної галузі області.

Управлінню інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Полтавської ОДА:

- забезпечити регулярне висвітлення економічної співпраці регіону з країнами ЄС, сприяти збільшенню в обласному інформаційному просторі інформації про історії успіху регіонального бізнесу

на європейських ринках, переваги впровадження європейських стандартів безпечності та якості, поширювати новини про поступ України в реалізації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ;

- ініціювати, проводити та підтримувати проведення заходів, спрямованих на інформаційну підтримку регіонального бізнесу в питаннях взаємодії з європейським ринками.

З урахуванням викладеного, доцільним вважається розробка, інтеграція у регіональну систему планування та реалізація обласної програми стимулювання експорту, основними завданнями якої мають стати:

- збереження сталих позитивних приростів зовнішньої торгівлі області із забезпеченням позитивного зовнішньоторговельного сальдо;

- збільшення частки зовнішньої торгівлі послугами, в структурі ЗЕД регіону;

- розширення кількості підприємств області, здатних проводити експортні операції з партнерами з ЄС та світу;

- збільшення виробництва органічної продукції за рахунок компенсації затрат виробника на проведення сертифікації виробництва (сировини, продукції) з метою забезпечення її конкурентоздатності на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- стимулювання впровадження інноваційних технологій виробництва органічної продукції та переробки високоякісних і безпечних сільськогосподарських продуктів;

- інформаційна підтримка товаровиробників області щодо здійснення та розвитку зовнішньоекономічної діяльності;

- посилення роботи в підготовці проєктів міжнародної технічної допомоги та сприяння залученню нових проєктів для роботи на території Полтавської області;

- сприяння розвитку співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, зокрема, поширення інформації щодо можливостей та переваг такої співпраці серед суб'єктів господарювання Полтавщини;

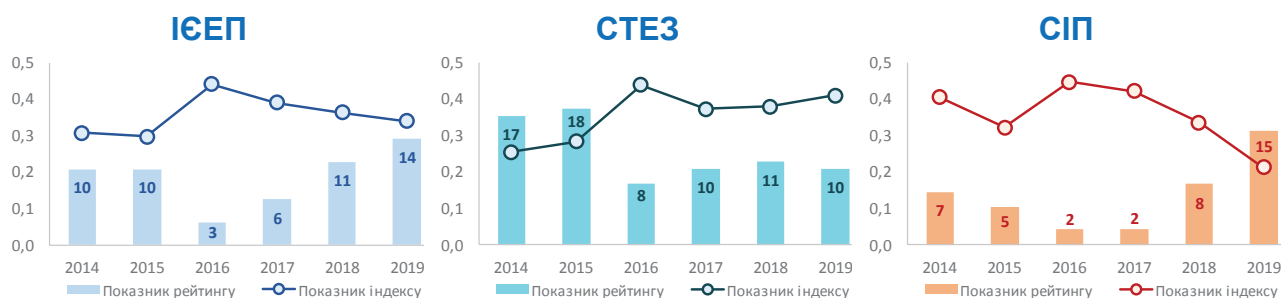
- активізація міжнародного співробітництва з перспективними регіонами країн світу, в тому числі в рамках існуючих міжрегіональних угод щодо двостороннього співробітництва;

- сприяння у впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції;

- поширення історій успіху регіонального бізнесу щодо роботи на зовнішніх ринках, передача позитивного досвіду виходу та просування продукції області на європейських ринки.

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Динаміка ІСЕП в Рівненській області вказує як на висхідні, так і низхідні тенденції. У 2014 році значення показника ІСЕП розміщувало Рівненську область на десятій сходинці серед досліджуваних регіонів України. Позиція області у рейтингу була вища ніж в середньому по країні. У 2015 році значення Індексу євроінтеграційного поступу несуттєво зменшилося, але на фоні інших областей позиції регіону залишилися незмінними (10 місце). Переломним роком став 2016 рік. Рівненська область за значенням показника ІСЕП посіла третю сходинку серед регіонів України. Чітко простежується швидка переорієнтація та адаптація до нових економічних умов регіонів Західної України (до першої п'ятірки у рейтингу ввійшли Закарпатська, Волинська, Рівненська, Тернопільська та Львівська область). Протягом 2017-2019 років відбувалося поступове зменшення значень показника ІСЕП. У 2017 році область опинилася на 6 сходинці рейтингу, у 2018 році на 11 сходинці, а у 2019 році на 14 сходинці рейтингу зі значенням показника, що є нижчим ніж в середньому по Україні.

У 2014 та 2015 роках Рівненська область посідала десятю сходинку у рейтингу регіонів за показником ІСЕП, що дозволяло її охарактеризувати як впевненого «середняка». Відносно стабільну позицію у рейтингу забезпечував саме Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, на відміну від даних Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС. Можна припустити, що реалізовані в області проекти ЄС, стратегічна та цільова підтримка ОДА не давали швидких відчутних результатів у торговельно-економічному вимірі. Це вимагало інтенсифікації заходів з переорієнтації економіки області до вимог ЄС. Таким чином у 2016 році відбувся суттєвий ріст показника ІСЕП, що дозволило області посісти третю сходинку серед регіонів України. Простежувалась позитивна динаміка окремих показників у складі обох субіндексів. Індикатори Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС вказували на зростання питомої ваги експорту та імпорту товарів до країн ЄС та зростання кількості схвалених експортерів, а індикатори Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу вказували на зростання кількості проектів в рамках Європейського інструменту сусідства, інших доступних Україні програм ЄС та відповідний обсяг технічної допомоги ЄС.

Протягом наступних 2017-2019 років значення показників як Індексу євроінтеграційного економічного поступу регіону, так і субіндексів зазнавали суттєвих коливань. У 2017 році, за рейтингом регіонів за ІСЕП, Рівненська область втратила свої позиції та опинилася на шостій сходинці. Це пов'язано із змінами значень показників в межах Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС. Суттєві зміни відбулися на рівні показників щодо питомої ваги імпорту товарів з країн ЄС, питомої ваги експорту послуг до країн ЄС, що спричинено змінами у внутрішньогалузевій торгівлі з ЄС та відтоком прямих інвестицій з ЄС в розвиток області.

У 2018 році відбулася найсуттєвіша втрата регіону своїх позицій в рейтингу ІСЕП. Таким чином Рівненська область опинилася на одинадцятій сходинці. В даному випадку ми спостерігаємо погіршення значень показників Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, що спричинено нерівномірною фінансовою підтримкою економічних проектів, що мають цілі, заходи чи результати, орієнтовані на підтримку європейської інтеграції. Це в свою чергу відобразилось на зменшенні кількості потенційно можливих сфер реалізації заходів (обласних програм), де прописана підтримка економічних процесів європейської інтеграції.

У 2019 році збереглася тенденція до втрати своїх позицій в рейтингу ІСЕП, відповідно до якого Рівненська область опинилася на чотирнадцятій сходинці і таким чином погіршила свої висхідні показники у порівнянні з 2014 роком. Хоча фактичні значення індексів більші, але в загальному рейтингу область втрачає свою конкурентоздатність. Впливає на цю тенденцію втрата області своїх високих позицій у Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. Значна кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС добігають свого завершення, що додатково впливає на зменшення обсягів фінансових ресурсів на проекти, що мають

цілі, заходи чи результати, орієнтовані на підтримку європейської інтеграції. Відтак постає ключове завдання щодо збільшення частки проєктів, які будуть реалізовуватись в області за рахунок технічної допомоги ЄС.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Відносно високі значення ІЄП Рівненської області у 2014 році були спричинені позитивною динамікою низки показників в межах Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу та Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС. Позитивно впливали на рейтинг області чотири проєкти, які реалізовувались в рамках Європейського інструменту сусідства й інших доступних Україні програм ЄС, та відповідний обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС, що сприяло формуванню позитивного іміджу області. Додатковим стимулюючим чинником була велика питома вага експорту товарів до країн ЄС, що складало 49,24% від загального експорту (6 місце в рейтингу регіонів). Негативно впливали на рейтинг області середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (за останні три роки) та середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС. Темпи зростання в регіоні були на 31% менше, ніж у середньому по Україні. Суттєвий вплив на динаміку зростання справляла структура внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС, яка в основному складається з експорту сировини.

У 2015 році збереглася позитивна тенденція впливу кількості проєктів, які реалізовувались в рамках Європейського інструменту сусідства й інших доступних Україні програм ЄС, а частка фінансових надходжень у рамках технічної допомоги ЄС склали «подушку безпеки» області в рейтингу ІЄП. Відповідно, питома вага експорту товарів до країн ЄС забезпечувала стабільну десятку сходинку області в рейтингу регіонів. Тоді як серед низьких показників на порядок денний вийшли індикатори, які були спричинені соціально-економічною ситуацією в країні та військовою агресією Російської Федерації. Окрім незмінної структури внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС додалися показники індексу проникнення імпорту з ЄС та обсяг грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону. Соціально-економічна криза в країні не додавала впевненості у завтрашньому дні.

Протягом 2016 року спостерігалася переломна тенденція щодо низки показників. Проєкти ЄС з економічної тематики, що реалізовувалися в області, вивели область на перше місце за відповідним індикатором. У сукупності з відповідним обсягом фінансування у рамках технічної допомоги ЄС вони залишалися визначальними показниками, що стимулювали до високої сходинки області у рейтингу регіонів. Вісім схвалених експортерів до країн ЄС взагалі забезпечили області першу сходинку в рейтингу показника серед регіонів. Переорієнтація товаровиробників на ринок ЄС забезпечувала області відносно стабільну позицію в частині експорту товарів до країн ЄС. Значення показників, які впливали на низькі позиції регіону, як і у попередніх роках, стосувалися незначних грошових переказів фізичних осіб з ЄС та збереження тенденцій відтоку інвестиційних коштів. На кінець року в Рівненській області було накопичено 197,5 млн дол. США (або 84% інвестицій із країн ЄС до загального обсягу інвестицій). Негативна тенденція береглася й за показниками індексу внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС.

У 2017 році збереглася тенденція, яка впливала на високі показники області в рейтингу регіонів, щодо реалізації семи проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства, технічної допомоги ЄС у регіон, п'яти схвалених експортерів та питомої ваги не тільки експорту товарів до країн ЄС, а й імпорту послуг з країн ЄС. Якщо щодо решти показників зберігалася стабільна позитивна тенденція, то поява серед стимуляторів рейтингу імпорту послуг з країн ЄС пояснюється поступовою адаптацією до нових економічних умов, що відобразилося на зростанні подорожей, ділових послуг та послуг з ремонту та технічного обслуговування. Відповідно до попередніх років збереглася негативна тенденція показників внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС. Спостерігався перерозподіл на користь деревини і виробів з деревини, виробів з каменю, гіпсу, цементу, а частка хімічної продукції та пов'язаних з нею галузей промисловості зменшувалася. Це в свою чергу впливало на темп зростання експорту регіону до країн ЄС.

Протягом 2018 та 2019 років не простежувались суттєві зміни в динаміці показників, закладених у 2017 році. При цьому показники, що попередньо мали найбільший вплив на високі позиції в рейтингу області, знизилися. Так, за індикатором відносної кількості проєктів область опустилась з 3 до 6 місця, за індикатором питомого фінансування – з 6 на 14. Найбільшим проривом області стала реєстрація ухвалених експортерів – 7 у 2018 році та 3 у 2019 році, які мали право самостійно оформлювати митні декларації при поставках товарів до Європейського Союзу. Окрім характерних для області труднощів з внутрішньогалузевою торгівлею з ЄС, на порядку денному постали інші проблеми, які пов'язані з рівнем стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції та відповідної інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону. Причиною такої ситуації стало поступове завершення реалізації проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС. У 2019 р. в області реалізовувалося два проєкти міжнародної технічної допомоги ЄС. Подальшу динаміку цих показників визначатимуть потенційні програми транскордонного співробітництва та активна участь в них представників органів публічної влади та громадянського суспільства.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Аналіз стратегії розвитку Рівненської області на період до 2015 року вказує на високий рівень інституційної підтримки економічних процесів європейської інтеграції в регіоні. Свідченням цього є доволі високі показники області в рейтингу регіонів (7 сходинка). Якісно новий підхід до складання Стратегії розвитку Рівненської області на період до 2020 року дозволив області не тільки зберегти свої позиції у рейтингу, а й покращити. Зокрема План реалізації стратегії на 2015-2017 роки розширив можливі сфери реалізації проєктів підтримки економічних процесів євроінтеграції. Однак, у Плані реалізації стратегії розвитку Рівненської області на 2018-2020 роки кардинально змінився підхід до артикуляції та реалізації проєктів, пов'язаних із підтримкою економічних процесів європейської інтеграції в регіоні (область посідала 22 сходинку серед регіонів). Якщо на останньому етапі реалізації стратегії розвитку Рівненської області на період до 2020 року спостерігалось зменшення актуальності інституційної підтримки економічних процесів європейської інтеграції у потенційно можливих сферах реалізації проєктів, то рівень підтримки заходів у цільових програмах розвитку області був на порядок вищий. Разом з тим часто заходи в межах цільових програм не завжди узгоджувалися із стратегічними документами на інституційному рівні підтримки процесів євроінтеграції. Спостерігалась амбівалентність у процесах фінансування запланованих проєктів. Протягом 2015-2017 років абсолютна більшість проєктів не була профінансована відповідно до планів, а от протягом 2018-2019 років ситуація кардинально змінилася, хоча не у повному обсязі, але проєкти фінансувалися. Поясненням такої поведінки органів влади можна підготовкою до президентських виборів 2019 року.

За рівнем стратегічної інституційної підтримки та рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Рівненську область можна поділити на період до 2018 року та після. Про відносно високий рівень інституційної підтримки в стратегії розвитку Рівненської області на період до 2015 року свідчить низка цілей спрямованих на розширення співпраці між Україною та Європейським Союзом й впровадження сучасних технологій виробництва відповідно до євростандартів. У Плані реалізації стратегії області на 2015-2017 роки було чітко окреслено орієнтацію економічних цілей на розвиток експортного потенціалу області через впровадження стандартів ISO та сертифікатів ЄС в регіоні. І це принесло позитивні результати, оскільки область посіла першу сходинку у 2016 році за кількістю схвалених експортерів до країн ЄС. Поряд з цим підтримувалися проєкти євроінтеграційного характеру, спрямовані на підтримку органічного сільськогосподарського виробництва, розвиток туристичного потенціалу та логістичних проєктів з метою нарощування експортного потенціалу. Однак рівень фактичного фінансування проєктів євроінтеграційного характеру був далекий від запланованого. Протягом 2015-2017 років фінансову підтримку отримали тільки три із семи проєктів. Про значну підтримку євроінтеграційних процесів в регіоні може свідчити низка інформаційно-промоційних заходів в рамках Обласної програми розвитку міжнародного співробітництва та міжрегіональної співпраці на 2013-2015 й 2016-2018 роки, Програми розвитку інвестиційної діяльності Рівненської області на 2013-2015 роки та Програми економічного та соціального розвитку Рівненської області на 2017 рік. Адаптація до вимог Світової організації торгівлі та Європейського Союзу була передбачена в програмі економічного та соціального розвитку Рівненської області на 2015 та 2016 роки. Заходи з підвищення конкурентоспроможності продукції суб'єктів малого і середнього підприємництва й проведення відповідних навчальних заходів щодо можливостей експорту товарів було передбачено Програмою розвитку малого і середнього підприємництва у Рівненській області на 2015-2017 роки. Обласна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки передбачає проведення заходів спрямованих на інституційну підтримку та реалізацію транскордонних проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства.

Протягом 2018-2019 років підтримка економічних процесів євроінтеграції Рівненської області не була настільки актуалізована в стратегічних та цільових програмах регіону. Серед стратегічних цілей області було окреслено розвиток експортного потенціалу через впровадження стандартів ISO та сертифікатів ЄС в регіоні. Рівненська область входить до трійки регіонів з найбільшою кількістю схвалених експортерів до країн ЄС. Однак про недостатню підтримку євроінтеграційного економічного поступу області може свідчити недостатньо чітко окреслені економічні цілі з підтримки процесів євроінтеграції регіону. У Плані реалізації стратегії розвитку Рівненської області на 2018-2020 роки проєкти економічного характеру в основному були зорієнтовані на вирішення внутрішніх проблем. Відтак фактичне фінансування окреслених проєктів покращилося, частково було профінансовано чотири проєкти з восьми, що стосувалися залучення інвестицій та розвитку органічного сільськогосподарського виробництва. Про слабку підтримку євроінтеграційного економічного поступу області протягом 2018-2019 років може свідчити відносно мала кількість економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках цільових програм. У Програмі розвитку малого і середнього підприємництва у Рівненській області на 2018-2020 роки передбачено підвищення конкурентоспроможності продукції суб'єктів малого і середнього підприємництва до вимог міжнародних стандартів. Найбільш сфокусованою на проведення євроінтеграційних заходів, хоча більш інформаційно-промоційного характеру, є Обласна програма розвитку міжнародного співробітництва та міжрегіональної співпраці на 2019-2021 роки.

Рекомендації

Рівненській ОДА:

1. Проаналізувати стан і тенденції внутрішньогалузевої торгівлі з країнами ЄС з метою встановлення причин послаблення торговельно-економічної активності та вироблення напрямів зміни структури експорту з сировинної на виготовлення конкурентоздатної продукції.

2. Створити умови для залучення інвестицій в розвиток регіону з метою модернізації реального сектору економіки, регіональної інфраструктури та створення нових високотехнологічних виробництв в пріоритетних галузях.

3. Під час підготовки плану реалізації Стратегії розвитку Рівненської області на 2024 - 2027 роки врахувати економічну специфіку регіону та прикордонне положення з метою більш інтенсивного включення до європейських економічних проєктів, ініціатив та інших доступних Україні програм ЄС.

4. Переглянути та удосконалити структуру висвітлення інформації щодо економічних питань європейської інтеграції, особливостей отримання стандартів ISO і сертифікатів ЄС, каталогу реалізованих проєктів міжнародної технічної допомоги на офіційному сайті Рівненської ОДА.

Перелік відповідальних органів влади (у розрізі назв департаментів ОДА), які мають втілити в життя рекомендації:

- *Департаменту економічного розвитку і торгівлі, департаменту агропромислового розвитку і управління інфраструктури та промисловості Рівненської ОДА* проаналізувати стан і тенденції внутрішньогалузевої торгівлі з країнами ЄС з метою встановлення причин послаблення торговельно-економічної активності та вироблення напрямів зміни структури експорту з сировинної на виготовлення конкурентоздатної продукції. Створити умови для залучення інвестицій в розвиток регіону з метою модернізації реального сектору економіки, регіональної інфраструктури та створення нових високотехнологічних виробництв в пріоритетних галузях.

- *Департаменту економічного розвитку і торгівлі Рівненської ОДА* під час підготовки плану реалізації Стратегії розвитку Рівненської області на 2024 - 2027 роки врахувати економічну специфіку регіону та прикордонне положення з метою більш інтенсивного включення до європейських економічних проєктів, ініціатив та інших доступних Україні програм ЄС.

- *Управлінню інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю і Управлінню міжнародного співробітництва та європейської інтеграції* удосконалити структуру висвітлення інформації щодо економічних питань європейської інтеграції, особливостей отримання стандартів ISO і сертифікатів ЄС, каталогу реалізованих проєктів міжнародної технічної допомоги на офіційному сайті Рівненської ОДА.

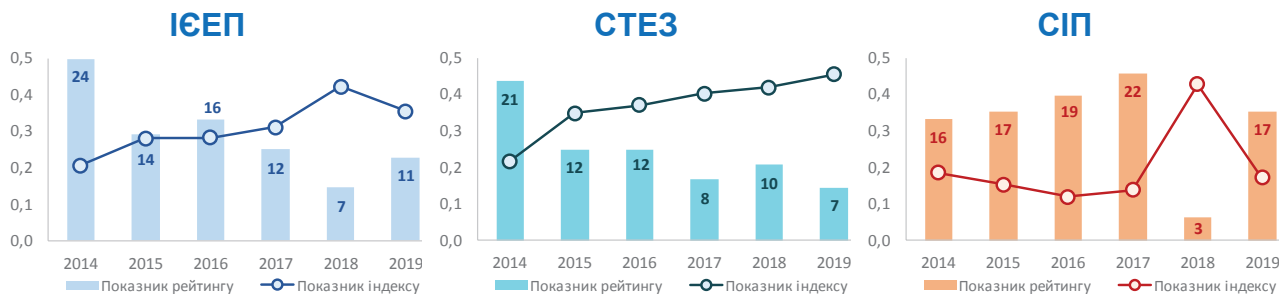
Перелік конкретних заходів/проєктів/програм, які пропонується створити/розробити для посилення інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу області:

1) Ініціювати проведення щорічного міжнародного форуму (наприклад, Open Economic Forum) з метою привернення уваги до економіки області та створення площадки для дискусій із залученням потенційних інвесторів.

2) Розробити програму з навчання та обміну досвідом з реалізації успішних програм міжнародної технічної допомоги та інших програм ЄС з метою більш активної та фахової підготовки апікаційних форм на рівні органів державної влади.

СУМСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Протягом останніх шести років Сумська область демонструє позитивну динаміку індексу євроінтеграційного економічного поступу регіону. Це говорить про наявність економічної взаємодії з Європейським Союзом та зростання спроможності у створенні сприятливих умов для розгортання євроінтеграційних процесів в торговельно-економічній сфері. Область в загальному рейтингу ІЕП відносно 2014 року піднялась з останньої на 7 позицію у 2018 році.

Індекс поступово зростає з показника 0,2065 в 2014 році до 0,4229 в 2018 році. Натомість деяка негативна динаміка спостерігається в 2019 році, коли показники впали до рівня 0,3563 (11 місце в рейтингу). Разом тим, область, починаючи з 2015 року, ніколи не опускалась нижче 16-ї позиції в рейтингу. За результатами щорічного вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу Сумщина залишається одним з регіонів, що стабільно утримує посередні позиції за сукупним показником економічної інтеграції в ЄС та має всі перспективи зайняти лідерські позиції в наступних роках.

Низькі позиції в рейтингу на початку досліджуваного періоду зумовлювались серед іншого традиційною орієнтованістю на російський ринок збуту внаслідок географічної близькості Сумської області до східного та північного кордонів України. На той момент економічна частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ще не набула чинності, хоч і ЄС запровадив для України автономні торговельні преференції.

Але вже, починаючи з 2015 року, ситуація в регіоні суттєво змінилась. Обмеження щодо російського ринку змусили регіональних виробників шукати альтернативні ринки збуту, включаючи ЄС. У результаті область демонструвала позитивну динаміку і перемістилась на десять позицій вище в 2015-2016 роках. А в 2017 році область зайняла місце в середині загальноукраїнського рейтингу та продовжувала підвищувати свої показники – в 2018 році вона вже займає сьоме місце серед всіх 24 областей. Однак в 2019 році показник дещо зменшився, що зумовило зниження рейтингу на чотири позиції. Область опинилась на 11-му місці зі значенням 0,3563.

На фоні позитивної динаміки показників динаміки та структури торговельно-економічних відносин Сумської області за вектором ЄС (Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС) стабільно низькі позиції всі п'ять років, окрім 2018 року, область займала за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. А у період 2014-2017 роках та в 2019 році спостерігалось падіння на одну-дві позиції кожного року в рейтингу – з 16 до 22 позиції у 2017 році і з 3 на 17 у 2019 році.

Основною причиною короткострокового зниження рейтингу Сумщини стали незадовільні показники якості інституційного середовища, необхідного для реалізації проєвропейських реформ в торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні. Натомість в 2018 році ситуація значно покращилась і Сумська область зайняла лідируючу позицію – 3 місце, хоча в 2019 році знову показники впали.

В розрізі конкретних показників падіння рейтингу в усіх роках, окрім 2018 року, було зумовлене низьким рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, незацікавленістю органу місцевого самоврядування щодо оновлення плану заходів з імплементації економічно орієнтованих положень Угоди про асоціацію, забезпечення якісного інформаційно-консультаційного супроводу політики економічної інтеграції Сумської області в ЄС. А також в області спостерігається слабкий процес залучення широкого кола зацікавлених осіб, організацій та інституцій (бізнесу, посадовців та депутатів ОТГ, неурядових організацій) до процесу планування, реалізації і моніторингу місцевих програм (Програма економічного та соціального розвитку Сумської області, Програма розвитку середнього та малого бізнесу, Програма сталого розвитку туризму та інші локальні програми розвитку). Натомість позитивна динаміка інвестиційної відкритості в поєднанні зі зростанням економічного співробітництва регіону з ЄС (7-ме місце за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків) забезпечили лідерську позицію Сумщини в загальному рейтингу. На зростання значення

Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків також вплинула поява суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Серед найкращих показників у 2014 році, що були ключовими у загальній оцінці рівня економічної інтеграції Сумської області в ЄС, непоганий рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (0,0333, 10 місце в рейтингу), високий рівень інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (5 місце в рейтингу). Натомість слабкі сторони цього року проявлялись у відсутності схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості і експортерів, нульовому коефіцієнті інвестиційної відкритості регіону для ЄС та відсутності стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції на рівні області. Відносно високою була кількість звернень фізичних та юридичних осіб, які скористались антикорупційним сервісом «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону (44 звернення, 21 місце в рейтингу).

На відміну від попереднього року в 2015 році зросла кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів (2 місце в загальному рейтингу, 2 суб'єкти), суттєво збільшився коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС (5 місце в рейтингу, 4,31). В той же час викликом для Сумщини стабільно залишається відсутність схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості і експортерів та проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону. А також в цей період відсутнє фінансування у межах технічної допомоги ЄС у регіоні. Також в цьому році погіршилась статистика звернень фізичних та юридичних осіб на антикорупційний сервіс «Пульс» в розрізі зон діяльності митниць в Сумській області, що свідчило про дієвість політики зі спрощення та гармонізації митних процедур (78 звернень та 22 місце в рейтингу).

В 2016 році обсяги експорту регіону до країн ЄС продовжують намічену раніше позитивну динаміку (+6,7% щорічно протягом 2014-2016 рр., 4 місце в рейтингу). Традиційно сильною стороною залишається кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів (або харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів), що забезпечило області 4 місце в рейтингу. Окрім цього, суттєво вплинула на позиції регіону частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області (3 місце в рейтингу, 92%). Виходячи з інформації, наданої ОДА, проєкти ЄС в області не здійснювались. Це вплинуло на незмінно низькі позиції Сумщини за обсягом фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні. Хоча в області з'явився один уповноважений експортер, рейтинг області за цим індикатором залишився низьким (22 місце).

В 2017 році суттєво покращилась ситуація з кількістю суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС (за цим показником регіон очолив загальний рейтинг, а кількість зросла до 4 суб'єктів), а також відбулося підвищення показника динаміки експорту регіону до країн ЄС та частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, що зайняли в рейтингу відповідно 6 та 5 місце. Натомість погіршилась ситуація щодо інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (регіон зайняв 23 позицію), не спостерігалось прогресу у залученні фінансування в рамках міжнародних програм технічної допомоги, а також впала частка імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону (22 місце в рейтингу).

В 2018 році Сумська область демонструвала високі показники щодо покращення стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, а також збільшення кількості суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС (за цими показниками регіон займає перші позиції в рейтингу). Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області також суттєво зросла (93%, 4 місце). Найслабшими сторонами Сумщини в рейтингу були відсутність схвалених (уповноважених) митними органами експортерів відносно до загальної кількості експортерів в регіоні. Перевагою використання цього статусу є те, що для отримання тарифних преференцій український експортер товару без оформлення сертифіката з перевезення форми EUR.1 самостійно визначає та декларує походження товарів на комерційних/товаросупровідних документах, що дозволяє прискорити процедуру експорту товару. Також стабільно низькі позиції займає питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону. Натомість рівень інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону дещо зріс в порівнянні з попереднім роком, хоча й продовжує займати останні позиції в рейтингу серед регіонів (0,0222; 23 місце).

В 2019 році сильні позиції Сумської області в загальному рейтингу були обумовлені багатьма взаємопов'язаними факторами, ключовими з яких стало збільшення кількості суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, до 5 суб'єктів, покращення рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, а також частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій Сумської області. Слабкими показниками останнього досліджуваного року, за які область отримала низькі значення, залишається відсутність механізмів для залучення фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні та низький рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Значний вплив на результати Індексу євроінтеграційного економічного поступу Сумської області мало врахування органами місцевої влади у 2018 році євроінтеграційних економічних пріоритетів у ході стратегічного планування розвитку регіону – як на рівні загальних цілей, так і на рівні операційних завдань і заходів. Саме в 2018 році показник виріс з нульового значення до позиції лідера в загальному рейтингу на фоні всього вимірюваного періоду.

Так, в 2015 році значення показника зросло від 0 до 0,0196 (17 позиція в рейтингу), що трималась орієнтовно на тому ж рівні до 2017 року включно. Однак через відносно кращі показники інших регіонів позиції у рейтингу послабились (до 20 місця). Далі його рівень досить різко зростає до значення 0,4421 в 2018 році (1 місце в рейтингу). Натомість в 2019 році відбулось незначне зниження показника до 0,1852 (регіон займає 3 місце в рейтингу). Це зумовлено незначною кількістю євроінтеграційних пріоритетів і проєктів у співвідношенні до значно більшої кількості стратегічних пріоритетів економічного спрямування в програмних документах Сумської області. А саме таке співвідношення є вирішальним критерієм оцінювання. Крім того, причиною зниження результатів регіону є певна різниця між обсягом очікуваного фінансування на євроінтеграційні економічні проєкти та повноцінним виконанням його на практиці.

Щодо показників рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції у досліджуваній період Сумської області, то тут ситуація дещо відмінна. За цим показником рівень врахування євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку територій займав однакові позиції в 2014 та 2015 роках (в ці роки регіон посів 10 місце з показниками 0,0333 та 0,0526 відповідно). В 2016, 2018 та 2019 роках спостерігалась спадаюча динаміка показника, коли регіон займав 17-те, 19-те та 21-ше місця в загальному рейтингу. Винятком був 2017 рік, коли показник врахування євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку територій найбільше склав лише 0,0765 і це була 13-та позиція в рейтингу.

Сумська область в рейтингу за показником рівня стратегічної інституційної підтримки в 2014 році розділяє 16 місце разом з 10 іншими областями та має нульове значення. А починаючи з 2015 року, область почала поступово приділяти увагу також й економічним процесам європейської інтеграції. В Стратегії розвитку Сумської області з 2015 до 2017 року містилась одна відповідна ціль з 17, а з 2018 по 2020 рік – 2 цілі з 11. Вони стосувалися промоції інвестиційно-експортного потенціалу регіону та підвищення соціальної активності молоді шляхом делегування повноважень до інститутів громадянського суспільства через механізм конкурсної підтримки. Завдяки цьому інтегральний індекс стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Сумської області набув найвищого по Україні значення у 2018 році. Втім вже наступного року область послабила свої позиції до 3 місця в рейтингу через зниження рівня фінансування відповідних проєктів.

Показник цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіону в 2014 році становив 0,0333 (10 позиція), що було спричинено відносно невеликою кількістю економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках Програми економічного та соціального розвитку Сумської області 2013 – 2014 роках та відсутністю таких в Програмі розвитку малого та середнього бізнесу.

В наступних роках спостерігається поступове падіння показника: в 2016 році 17-те місце (0,0270), в 2017 році – 13-місце (0,0765), в 2018 році – 19-місце (0,0166) та в 2019 році – 21-місце зі значенням 0,0188. Про слабку підтримку євроінтеграційного економічного поступу області свідчить відносно мала кількість економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках цільових програм.

Рекомендації

Протягом 2014-2019 років Сумська область займала середні позиції за значенням ІСЄП та посіла 7 позицію у 2018 році. Проте невисокі позиції області в загальноукраїнському рейтингу забезпечуються за рахунок недостатньої інституційної підтримки євроінтеграційного поступу та відсутністю тісних торгово-економічних зв'язків. Тому, враховуючи результати аналізу, – показники дослідження за двома складовими ІСЄП – для забезпечення позитивної динаміки євроінтеграційного економічного поступу регіону можна рекомендувати наступне:

Головному управлінню ДФС у Сумській області та Сумській митниці ДФС, ДП «Сумистандартметрологія»:

- проведення дерегуляційних заходів, сприяння підприємствам в отриманні відповідних юридичних документів для збільшення частки експорту/імпорту товарів та послуг до/з країн ЄС;
- проведення інформаційно-просвітницьких заходів щодо митного законодавства, нормативів митного контролю та оформлення товарів, головних етапів проходження митних процесів.

Сумській обласній державній адміністрації спільно із Сумською торгово-промисловою палатою, інститутами громадянського суспільства, що проводять діяльність у сфері європейської інтеграції:

- підвищення інвестиційної відкритості регіону для ЄС, проведення заходів для створення позитивного інвестиційного клімату (у т.ч. промоція можливостей регіону в структурах та країнах ЄС, підготовка інвестиційних продуктів, сприяння впровадженню інноваційних технологій на підприємствах області);

- подальше розширення комплексу об'єктів інфраструктури розвитку малого та середнього бізнесу;

- впровадження комплексу заходів (з відповідним фінансуванням з місцевих бюджетів) щодо розвитку сільського зеленого туризму, у т.ч. сприяння органами влади представникам місцевого бізнесу та галузі туризму в навчальних поїздках до держав – членів ЄС.

Профільним департаментам ОДА:

- налаштувати співпрацю з Сумською агенцією регіонального розвитку (Сумська АРР) щодо системного та доступного консультування (в тому числі із залученням експертів з проєктів, фінансованих ЄС) і супроводу бізнесу Сумщини щодо можливостей експорту товарів та послуг до країн Євросоюзу;

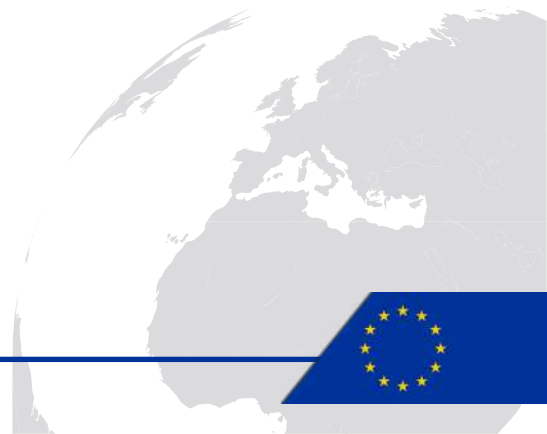
- активізувати роботу щодо використання можливостей, пропонує проєктами технічної допомоги ЄС, та ініціювати написання проєктів регіонального розвитку, що можуть бути профінансовані в рамках інструментів і програм Євросоюзу;

- проаналізувати ефективність виконання положень Програми розвитку малого підприємництва та Програму туризму Сумської області та підготувати пропозиції щодо її підвищення та щодо активізації процесів здійснення співпраці з бізнесом та розвитку туризму регіону до країн ЄС;

- сприяти створенню нових об'єктів інфраструктури для розвитку малого та середнього бізнесу.

Профільному структурному підрозділу Сумської ОДА, який відповідає за оновлення інформації та наповнення сайту <http://gue.sm.gov.ua/>:

- переглянути та вдосконалити структуру представлення інформації, що стосується економічних питань європейської інтеграції на офіційному сайті Сумської ОДА.

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Індекс євроінтеграційного економічного поступу Тернопільської області протягом 2014-2018 років в цілому мав позитивну динаміку з найвищими значеннями показника у 2016 і 2018 роках (0,4388 і 0,4518 відповідно).

Насамперед це було обумовлено стабільно високими значеннями показників, які характеризують глибину торговельно-економічних відносин Тернопільської області з країнами ЄС (імпорт товарів та послуг з ЄС, темпи зростання експорту до країн ЄС, інвестиційна відкритість регіону тощо), завдяки чому Тернопільщина протягом 2014-2018 років входила в п'ятірку областей, котрі показували найкращі результати економічної взаємодії з Європейським Союзом.

Проте в 2019р. Тернопільщина погіршила позиції за рядом показників торговельно-економічних зв'язків з ЄС. Через це мало місце стрімке падіння ІЕП області до значення 0,3518, що на 22,13% менше, ніж у 2018 році, і є на сьогодні найгіршим значенням ІЕП для Тернопільської області за шість років.

Протягом 2014-2016рр. Тернопільська область в рейтингу вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу демонструвала високу стабільність, незмінно посідаючи 4 місце. В 2017 область піднялася на 3 місце в рейтингу. В 2018 році Тернопільщина опустилася на 2 сходинки, зайнявши 5 місце. Найгіршим виявився 2019 рік – область опустилася на 12 місце, показавши найнижче для себе значення показника ІЕП за весь період дослідження: 0,3518 у 2019 році проти 0,3812 у 2014 році.

Слід зазначити, що на положення Тернопільської області в загальному рейтингу ключовий вплив має Субіндекс глибини торговельно-економічних зв'язків регіону з ЄС, котрий характеризує фактичний стан інтеграційних процесів. За значенням СТЕЗ Тернопільська область протягом 2014-2018 років незмінно посідала 1-2 сходинку рейтингу і саме це дозволило Тернопільщині входити в п'ятірку областей з найкращими показниками ІЕП. Натомість, динаміка Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу не мала суттєвого впливу на місце області в рейтингу ІЕП. Це видно з наступного. Протягом 2014-2018 років за рівнем інституційної підтримки Тернопільська область загалом трималася в групі регіонів-середняків: 12 місце в 2014 році, 2015р. – 15 місце, 2016р. – 16, 2018р. – 16. У 2017 році внаслідок низьких значень ключових показників інституційної підтримки область опинилася на останньому 24 місці в рейтингу СІПЕР. Проте в рейтингу СТЕЗ в цьому році область зайняла першу сходинку, що в підсумку вивело Тернопільську область на 3-тє місце в загальному рейтингу ІЕП.

2019 рік виявився для області провальним – в загальному рейтингу ІЕП область посіла лише 12 місце. Хоча і в рейтингу СІПЕР область опустилася на 2 сходинки, зайнявши 18 місце, падіння області в рейтингу ІЕП в 2019 році відбулося в основному за рахунок того, що область суттєво погіршила свої позиції в рейтингу СТЕЗ і опустилася з 2 місця на 8.

Відбулося це за рахунок суттєвого падіння в цілому ряді показників: «1.6. Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС» – з 5 місця у 2018 році на 16 у 2019, «1.12. Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів» – з 7 місця на 16, «1.13. Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» – з 1 місця на 10, «1.14. Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС» – з 6 місця на 20. Знизився також і важливий показник «1.10. Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» – з 1 місця на 4, В 2019 році покращення позицій Тернопільської області в складових СТЕЗ відбулося лише за показником «1.5. Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС»: область піднялася з 18 місця на 11.

Але і це відбулося не тому, що зросло значення показника (в 2018р. - 1,1712, а в 2019 - 1,1349), а лише за рахунок його відносно меншого падіння у порівнянні з іншими регіонами.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІСЄП регіону

Тернопільщина має традиційно тісні економічні зв'язки з країнами ЄС і продовжує їх розвивати. Тому протягом всього періоду дослідження євроінтеграційного економічного поступу області на загальний рейтинг регіону вирішальне значення мали показники, що характеризують різні аспекти стану й динаміки торговельно-економічних та фінансово-інвестиційних взаємозв'язків Тернопільської області та країн ЄС.

У 2014 році найсильнішими сторонами Тернопільської області були питома вага імпорту товарів та послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів та послуг до регіону, середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС, а також індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС. Найслабшою стороною Тернопільщини, яка проявилася не лише в 2014 році, але і протягом всього періоду розрахунку ІСЄП, виявилася її неспроможність до залучення технічної та фінансової допомоги ЄС. Так, показники «2.4. Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону» та «2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення» отримували протягом 2014-2019рр. нульове значення. В 2014 році Тернопільська область мала нульові показники за індексом інвестиційної відкритості регіону для ЄС, кількістю схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів та кількістю суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів.

У 2015р. область зайняла першу сходинку в рейтингу за індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС, а також мала високі показники за обома індикаторами рівня взаємодії регіону з ЄС в інвестиційній сфері: Тернопільщина зайняла першу сходинку в рейтингу за часткою накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області та друге місце – за індексом інвестиційної відкритості регіону для ЄС. Слід зазначити, що високі позиції області за обома цими показниками в 2015 році виявилися локальним успіхом. Загалом, якщо перший індикатор – частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області – відноситься до найсильніших показників в структурі ІСЄП області, то за індексом інвестиційної відкритості регіону для ЄС область мала переважно значення «0» (2014, 2016, 2017, 2019рр.). Найгіршими показниками області у 2015 році залишалися індикатори «1.11», «1.12», «2.4» та «2.5», котрі отримали значення «0».

В 2016 році сильні та слабкі сторони Тернопільської області практично не змінилися. Перше місце область посідає за часткою накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, а також за індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС та питомою вагою імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону. Новим для 2016 року стало те, що область вийшла на 2 місце в загальноукраїнському рейтингу за кількістю схвалених (уповноважених) митними органами експортерів відносно до загальної кількості експортерів в регіоні. Перевагою використання цього статусу є можливість експортером самостійно декларувати українське преференційне походження товарів на комерційних документах без оформлення сертифіката EUR.1 на кожен партію товарів та залучення митниці, підтримка та прискорення процедури експорту товарів українського походження на ринку країн ЄС, пільговий режим оподаткування товарів українського походження в країнах ЄС. В той же час в 2016 році не спостерігалось ніякого прогресу щодо інвестиційної відкритості регіону для ЄС, а також були відсутні успіхи у залученні фінансування в рамках міжнародних програм технічної допомоги.

В 2017 році зберігається високий рівень відкритості торгівлі з країнами ЄС з переважанням імпорту з ЄС товарів та послуг. Також важливим є те, що Тернопільщина третій рік поспіль продовжує утримувати перше місце за індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС, оскільки розвиток внутрішньогалузевої торгівлі стимулює обмін новими технологіями з ЄС та сприяє економічному зростанню регіону. Також в 2017 році область залишилася на лідерських позиціях за кількістю схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів. В 2017р. стабільно низькими були позиції Тернопільщини за показниками інвестиційної відкритості регіону для ЄС та залучення до регіону міжнародної технічної допомоги. Також в 2017 році Тернопільщина опинилася серед найгірших областей за показником «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс».

У 2018р. стабільно найкращі і стабільно найгірші показники не змінилися: найкращими залишилися «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону», «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» та «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області»², найгіршими – «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових

² По кожному з цих показників область зайняла перше місце в загальноукраїнському рейтингу.

продуктів, напоїв і тютюнових виробів», «Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону» та «Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення». Проте в загальному рейтингу ІЄП область опустилася на 5 місце, що свідчить про послаблення в 2018 році євроінтеграційного поступу Тернопільщини в цілому.

2019 рік став для Тернопільської області найгіршим в її євроінтеграційному поступі. Не в останню чергу це обумовлено послабленням традиційно сильних для області позицій, про що зазначалося вище. Перше місце Тернопільська область зберегла лише за показником питомої ваги імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону. А от за індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС область опустилася з 1 на 4 місце; за індикатором «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» – з 1 місця на 10. До сильних сторін в 2019 році слід віднести збереження 4 місця за показником «Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту послуг з регіону». У 2019р. область повторює свій найгірший результат, як і в 2014 році, п'ять індикаторів – «1.11», «1.12», «1.14», «2.4», «2.5» – отримують значення «0».

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Як зазначалося вище, в оцінці євроінтеграційного економічного поступу Тернопільщини на загальне положення області в рейтингу ІЄП вирішальний вплив мали показники, що входять до складу Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС. Щодо показників інституційної підтримки євроінтеграційного поступу регіону, які більшою мірою відображають дії чи бездіяльність місцевих органів публічної адміністрації, Тернопільщина має значно слабші позиції³. Зокрема, динаміка показника «2.1 Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом 2014-2019 рр. також відображає недостатнє врахування Тернопільською обласною радою та Тернопільською ОДА євроінтеграційного вектору в стратегічному плануванні розвитку регіону. В 2014 році значення показника склало 0,0109, що взагалі було найменшим ненульовим значенням. У 2015 році він змінився на +0,0011 (до 0,012). В 2016-2017 рр. він складав лише 0,024.

Слабкість євроінтеграційного вектору проявлялася в усіх трьох компонентах індикатора 2.1. В останні два роки році дещо покращилася ситуація з фінансування запланованих проєктів, що відобразилося на значенні показника – 0,040 в 2018 році і 0,096 в 2019 році.

За показниками рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (на рівні цільових програм) ситуація також не виглядає втішною. У 2014 році при значенні показника 0,0772 область знаходилася на 6 сходинці, в 2015 – 2019 роках показник майже не змінювався, знаходячись в коридорі значень 0,1005 – 0,1214. За цей час область опустилася з 6 місця на 11 в 2016р., піднялася на 8- в 2018 і знову опустилася на 10 в 2019 році. Тобто позитивна динаміка показника рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції практично відсутня.

В 2014 році значення показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» для Тернопільської області складало 0,0109, що дозволило області посісти 15 місце в загальноукраїнському рейтингу. В 2015 році, при дещо вищому значенні показника (0,0120), область опустилася на 20 місце, що наочно ілюструє відсутність активної уваги з боку Тернопільської обласної ради і Тернопільської ОДА до цього напрямку діяльності в порівнянні з керівництвом інших областей. В 2016-2017рр. ситуація практично не змінилася – 19 місце в рейтингу зі значенням показника 0,0240. В останні роки в цьому напрямку намітився позитивний тренд: в 2018 році область піднялася на 14 місце (показник 0,0401), а в 2019 – на 10 (показник 0,0962).

Проте аналіз даних для окремих компонент індикатора 2.1 виявляє, що зростання значення показника в цілому у 2018 – 2019 роках обумовлено насамперед змінами в компоненті 2.1.3. «Рівень фінансування запланованих проєктів»: із запланованих у 2018 році 3 млн. грн. на відповідні проєкти було виділено лише 14,1 тис. грн. У 2019 році із запланованих 195,0 тис. грн – виділено 33,7 тис. грн. Тому необхідно констатувати, що євроінтеграційні економічні проєкти у системі стратегічного планування розвитку Тернопільської області наразі не набули повноцінного втілення та потребують ретельніших підходів на стадії планування.

Дещо кращими виглядають рейтингові позиції Тернопільської області щодо показника «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», проте фактично в розвитку євроінтеграційних процесів на рівні цільових програм має місце застій, через що найкращими в підсумку виявилися стартові позиції області: в 2014 – 2015рр. область посідала 6 місце, 2016-2017рр. – відповідно 11 і 10 місце, в 2018р. область трохи піднялася в рейтингу – на 8 місце, але у 2019 році знову опинилася на 10 місці за рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

Серед діючих обласних програм найгірше складається ситуація з Програмою розвитку туризму в Тернопільській області на 2016-2020 роки, яка взагалі не містить заходів, в яких враховано вектор європейської інтеграції. Недостатньо враховано вектор європейської інтеграції в Програмі розвитку малого і середнього підприємництва: в 2015-16 рр.

³ Як зазначалося вище, протягом 2014-2019рр. ряд індикаторів СІПЕР стабільно мали значення «0».

Загалом Тернопільська область входить до групи областей, для яких актуальним завданням є підсилення євроінтеграційного вектору розвитку як на рівні стратегічних пріоритетів, так і на рівні цільових обласних програм.

Рекомендації

Дослідження показало, що в цілому область займає досить непогані показники в рамках процесів економічної інтеграції в європейський економічний простір. Для підтримки позитивної динаміки євроінтеграційного економічного поступу *Тернопільській ОДА* можна рекомендувати наступне:

- активізувати роботу з міжнародними донорськими організаціями (ЄБРР, USAID, Світовий Банк тощо) щодо розроблення та реалізації проєктів технічної допомоги, підготовки проєктів у рамках програм прикордонного співробітництва «Україна – Польща – Білорусь» та «Україна – Румунія – Молдова»;

- покращити ситуацію з фінансуванням діючих проєктів у сфері європейської інтеграції⁴;

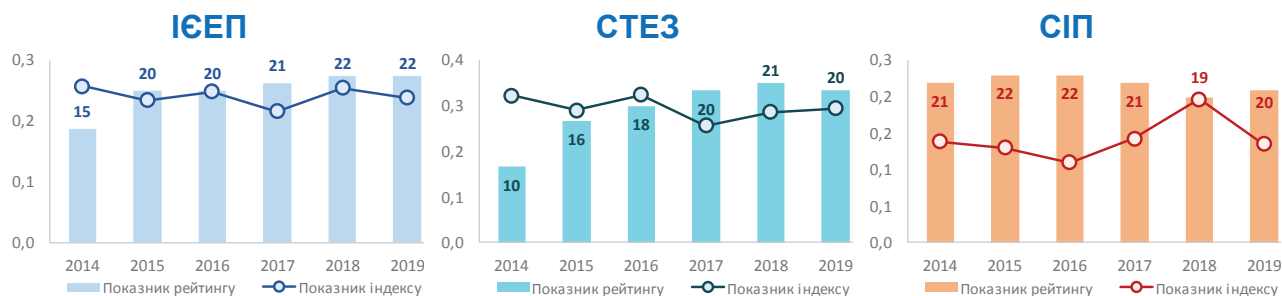
- враховуючи значний туристичний потенціал Тернопільщини, *Управлінню туризму Тернопільської обласної державної адміністрації* розробити і включити в Програму розвитку туризму в Тернопільській області комплекс заходів, в яких враховано вектор європейської інтеграції.

- *Управлінню міжнародного співробітництва та фандрайзингу Тернопільської обласної державної адміністрації* активніше проводити заходи для виробників, які бажають експортувати свої товари для ЄС, розширити фокус на співпрацю з більш широким спектром країн - членів ЄС, а не лише з традиційними партнерами.

⁴ Фінансування запланованих проєктів (2015-2019 рр.) було вкрай погане, що відобразилося на показнику «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції»

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

У 2014 році в загальному рейтингу областей України за ІЄП Харківська область посідала 15 місце, що було нижче середнього показника. Протягом 2014-2019 років область опустилася на 22 місце, що пояснюється поступовим зниженням як самого значення показника ІЄП в динаміці, так і відносно решти досліджуваних регіонів.

Якщо аналізувати рейтинг області по кожному з досліджуваних років, то можна бачити, що найбільше зниження рейтингу відбулося у 2015 році (відразу на 5 сходинок), а потім у 2017 році (до 21 місця). У 2018-2019 рр. Харківська область опустилася в рейтингу ще на одну сходинку і посідала 22 місце.

Здебільшого це сталося через низькі показники Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, який у 2014 році складав 0,1382, а у 2019 – 0,1348. Впродовж 2014-2019 років за показником цього субіндексу область стабільно посідала 20-21 місце.

Суттєво знизився і Субіндекс глибини торговельно-економічних зв'язків з ЄС. Якщо у 2014 році за цим показником Харківська область знаходилась на 10 місці рейтингу, то у 2019 вже була на 20.

Зниження глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС в основному відбувалося за рахунок зниження питомої ваги експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону, а також зниження питомої ваги імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до Харківського регіону. При цьому спостерігалось і зниження частки експорту з регіону до ЄС, що зумовило низький коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС. За цими індикаторами СТЕЗ у 2019 році Харківська область посідала в рейтингу 23-24 місця, що потягнуло за собою і зниження загального рейтингу ІЄП.

Низькі показники Субіндексу інституційної підтримки були зумовлені передовсім низьким рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в Харківській області, а також здебільшого нульовими значеннями показників кількості та рівня фінансування проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізувалися в Харківському регіоні.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

2014 рік. За кількістю суб'єктів господарювання промисловості, яким було надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС (відносно загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів) область посідала 9 місце. За кількістю схвалених (уповноважених) експортерів (відносно загальної кількості експортерів товарів) – 1 місце. За часткою накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області – 9 місце.

2015 рік. За кількістю схвалених (уповноважених) експортерів (відносно загальної кількості експортерів товарів) область посідала 3 місце. За показником частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області – 7 місце. Відносно високим був і показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, за яким область посідала 7 місце.

2016 рік. За індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС область посідала 6 місце. За часткою накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області – 4 місце. При цьому, за індексом інвестиційної відкритості регіону для ЄС область посідала 5 місце.

2017 рік. За індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС область посідала 7 місце. Високе значення індексу інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону вивів область на 3 місце у рейтингу за відповідним індикатором, а за кількістю звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс», область посідала 10 місце.

2018 рік. За індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС область посідала 6 місце. За рівнем стратегічної інституційної підтримки – 6 місце, а за індексом інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону – 6 місце.

2019 рік. За середньорічним темпом зростання експорту регіону до країн ЄС область посідала 4 місце. За індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС – 8 місце, а за індексом інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону – 6 місце.

Висновок. Економіка Харківської області має високий експортний потенціал, а також високий рівень інвестиційної привабливості для країн ЄС. Запровадження ЗВТ з ЄС та митних преференцій для українських товарів сприяли реалізації цього потенціалу прискореними темпами. На кінець 2019 року частка експорту товарів до країн ЄС від загальнообласного обсягу склала близько 25%, а імпорту – 32,0%. Частка експорту послуг до країн ЄС становила 35,0%, імпорту – 38%. Суттєве значення в цьому процесі відіграло посилення інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону з боку Харківської обласної державної адміністрації.

Попри зміни в значеннях індикаторів, можна виділити показники, які з 2014 р. і до кінця досліджуваного періоду залишалися слабкими сторонами для області. Так за показником питомої ваги експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону область посідала 23 місце. За часткою експорту з регіону до ЄС у ВРП область посідала 24 місце (окрім 2016 р. – 23 місце). Незмінно останнє місце посідала область і за рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

У 2015 році: низьке значення мав показник частки імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону – 21 місце.

У 2016 році: зменшилось значення показника схвалених (уповноважених) експортерів відносно загальної кількості експортерів товарів. За ним область посіла в рейтингу останнє 24 місце.

У 2017 році: показники експорту та імпорту з ЄС зумовили низький коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС, за яким область посіла 23 місце. Це ж саме стосувалося і наступних 2018-2019 рр. Не зважаючи на високий рівень експортного потенціалу Харківської області, питома вага експорту товарів до країн ЄС в загальному обсязі експорту товарів з регіону залишалась дуже низькою. Це пов'язано, насамперед, із збереженням традиційних зовнішньоекономічних зв'язків підприємств області, що зорієнтовані на ринки країн СНД, в т. ч. Росії.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Впродовж останніх років в Харківській області спостерігався позитивний тренд за показником стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Зокрема, у 2014 р. в рейтингу регіонів за показником 2.1 Харківська область посідала 16 місце, у 2015-2017 рр. – 12, у 2018 – 6 і у 2019 – 7 місця. Такі показники були зумовлені відносно невеликою кількістю заходів з економічної тематики в Харківській Стратегії регіонального розвитку, серед яких істотна частка враховувала євроінтеграційну тематику.

Водночас, судячи з нульових показників фінансування, керівництво області лише декларувало підтримку євроатлантичного курсу, не здійснюючи практичних кроків на його підтримку. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції перебував на нульовій позначці у всі досліджувані роки.

Рекомендації

Рекомендації *голови Харківської ОДА*:

- Відновити ліквідований Департамент підвищення конкурентоспроможності регіону, затвердити нове Положення про цей Департамент та його штатну структуру.

- Створити Раду експортерів при Харківській обласній державній адміністрації, як дорадчий орган. Рекомендації *Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської ОДА*:

- Забезпечити надання методичної допомоги органами місцевого самоврядування та суб'єктам господарювання в підготовці проєктів регіонального розвитку, що фінансуватимуться за кошти ЄС.

- Розробити Програму економічного співробітництва Харківської області з ЄС і план її реалізації.

- Розробити окрему Програму підтримки експортного потенціалу Харківської області з урахуванням можливостей та інтересів малого і середнього бізнесу. Така програма, насамперед, має бути зорієнтована на розвиток інноваційних видів економічної діяльності (ВЕД), зокрема в галузі ІТ-технологій, виробництва машин і устаткування, виробництва продуктів харчування тощо.

- Створити електронний Реєстр експортерів Харківської області.

- Відновити роботу проєкту «Абетка експортера», який був спрямований на підвищення рівня поінформованості представників бізнесу Слобожанщини стосовно здійснення експортних операцій.

ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

З 2014 р. спостерігається стійка тенденція до збільшення Індексу з незначним зменшенням його у 2018 р. Найвище значення і найбільший приріст Індексу в Херсонській області були зафіксовані у 2019 році ($ІЕП_{2019}=0,3712$), що дало змогу піднятися регіону на 6 місце серед всіх адміністративних областей України.

Найнижче значення ІЄП Херсонська область мала у 2014 р. ($ІЄП_{2014} = 0,2113$), займавши серед регіонів України 23 передостаннє місце, причому за обома значеннями субіндексів, що формують інтегральний Індекс, область знаходилася на 20 місці ($СТЕЗ_{2014} = 0,2460$, $СІПЕР_{2014} = 0,1468$).

У 2015 р. Херсонська область покращила свої позиції серед регіонів України на дві сходинки, займавши 21 місце ($ІЄП_{2015} = 0,2336$). Зростання Індексу відбулося, передусім, завдяки зростанню значення Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу ($СІПЕР_{2015} = 0,2107$), за яким область посіла 13 місце в Україні. Зростання субіндексу відбулося в основному завдяки збільшенню показників за індикаторами 2.3 (індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону).

Показник 2.4 (кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону) хоча й збільшився на фоні інших показників, але зберіг позиції попереднього року. За Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (СТЕЗ) Херсонська область посіла 20 місце ($СТЕЗ_{2015} = 0,2460$).

У 2016 році Херсонська область показала зростання на 8 позицій, займавши 13 місце серед регіонів України ($ІЄП_{2016}=0,3038$). Найбільше зростання мав Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу ($СІПЕР_{2016} = 0,2570$), за яким область посіла 7 місце в Україні. Зростання субіндексу відбулося за рахунок індикаторів 2.1 (рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції), 2.2 (рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції), 2.5 (питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення). За Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (СТЕЗ) Херсонська область посіла 16 місце ($СТЕЗ_{2016} = 0,3289$).

Зростання за цим субіндексом відбулося за рахунок наступних індикаторів: 1.4 (питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону), 1.6 (середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС), 1.11 (кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів), 1.12 (кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів).

У 2017 році, хоча значення ІЄП збільшилося ($ІЄП_{2017} = 0,3050$), Херсонська область, в порівнянні з 2016 р., позицій не змінила, залишившись на 13 місці ($ІЄП_{2017} = 0,3050$). Поясненням цьому є зниження значення Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (17 місце, $СТЕЗ_{2017} = 0,3199$). В той же час, за значенням Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу ($СІПЕР_{2017} = 0,2773$) Херсонська область піднялася на 4 сходинку в загальному рейтингу, що пояснюється покращенням значень індикаторів 2.3 (індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону).

У 2018 р. значення ІЄП становило 0,2806, що призвело до «падіння» Херсонської області в загальноукраїнському рейтингу (19 місце). За значенням Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС область залишилась на тому ж 17 місці, як і в 2017 р. ($СТЕЗ_{2018} = 0,3276$). Падіння

Індекс євроінтеграційного економічного поступу Херсонської області протягом п'яти років зріс у півтора рази.

За підсумками 2019 р. регіон посів 6 місце в рейтингу областей за ІЄП, поліпшивши свою позицію з 2014 р. на 17 сходинок.

було зафіксовано за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (СІПЕР₂₀₁₈ = 0,1931), за яким Херсонська область опустилася на 21 місце в загальному рейтингу. Падіння СІПЕР відбулося за рахунок зниження показників за індикаторами 2.4 (кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону) та 2.5 (питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні).

У 2019 р. Херсонська область за значенням ІЄП посіла 6 місце (ІЄП₂₀₁₉ = 0,3712). Покращення позиції області відбулося за рахунок Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (СІПЕР₂₀₁₉ = 0,4560), за яким Херсонська область зайняла 1 місце серед областей України. Збільшення СІПЕР стало можливим за рахунок покращення показників індикаторів 2.1 (рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції). До 1 позиції покращилися показники 2.2 (рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції) та 2.3 (індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону). За Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС область залишилась на 17 місці (СТЕЗ₂₀₁₉ = 0,3255).

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду найбільш позитивний вплив на ІЄП Херсонської області мали показники Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. Це, передусім: 2.4 (кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону) та 2.5 (питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні).

Фактори, що стримували динаміку ІЄП в Херсонській області, протягом всього досліджуваного періоду змінювалися. Здебільшого низькі позиції у рейтингу мала Херсонська область за показниками: 1.7 (частка експорту з регіону до ЄС), 1.8. (коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС), 1.9 (індекс проникнення імпорту з ЄС).

Серед складових інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу Херсонської області щорічно низькі рейтинги отримували показники 2.2 (рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції), 2.3 (індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону).

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» в Херсонській області протягом досліджуваного періоду вказує на тенденцію збільшення його значення. Якщо у 2014-2015 рр. за цим показником регіон посідав 16 та 23 місця відповідно, то протягом 2016-2017 рр. зростання його рівня (0,0589) дозволило піднятися до 11 місця у рейтингу. У 2018 р. показник 2.1 зріс до 0,0635, що надало змогу піднятися області на 9 сходинку серед областей України. У 2019 р. за цим показником Херсонська область посіла 1 місце з показником 1,3834.

Показник «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» в Херсонській області протягом 2014-2015 р. мав нульову позначку, що вивело регіон в аутсайдери рейтингу. Найбільше значення було зафіксовано у 2016 р. (0,0704), після чого протягом 2017-2018 р. спостерігалось зниження значення до 0,0311 у 2018 р. У 2019 р. значення показника збільшилось до 0,0418. За показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом досліджуваного періоду відбулось зниження рейтингових позицій регіону: від 13 місця у 2016 р. до 17 місця у 2018 р. У 2019 р. область трохи покращила свої позиції до 16 місця.

Рекомендації

Значний резерв посилення позицій Херсонської області в рейтингу регіонів по ІЄП зосереджено в сфері зміцнення інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Ключовим в цій сфері має стати більш широке відображення в системи стратегічного планування регіону питань посилення економічної взаємодії з ЄС та належний інформаційний супровід взаємодії області з Європою, в т.ч. в економічній сфері.

Іншим вагомим чинником посилення ІЄП регіону є безпосереднє поглиблення економічних контактів з європейськими партнерами. Важливим є збереження додатних темпів приросту торгівлі з ЄС, росту обсягу залучених європейських інвестицій, розширення кількості суб'єктів господарювання, що постачають товари на європейські ринки.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Херсонській обласній державній адміністрації та Херсонській обласній раді:

– забезпечити на сталій основі включення в стратегічні документи області на операційному рівні євроінтеграційного компоненту з акцентом на посилення економічної взаємодії регіону з ЄС;

– включати питання реалізації на регіональному рівні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в т. ч. ПВЗВТ, при розробці цільових регіональних програм розвитку.

Департаменту розвитку сільського господарства та зрошення Херсонської ОДА:

– забезпечити включення в План заходів на 2021-2023 роки з реалізації обласної стратегії проєктів, спрямованих на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, підтримку регіональних експортерів, в т. ч. харчових продуктів;

– передбачати в щорічних програмах економічного та соціального розвитку Херсонської області, обласних програмах залучення інвестицій, розвитку МСП, інших аналогічних документах компоненти зміцнення експортного потенціалу регіону з акцентом на посилення торгового співробітництва з ЄС, посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки, сприяння впровадженню на підприємствах області європейських стандартів безпечності та якості продукції;

– продовжувати роботу із залучення в область європейських інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату.

Управлінню внутрішньої та інформаційної політики Херсонської ОДА:

– забезпечити регулярне висвітлення економічної співпраці регіону з країнами ЄС, сприяти збільшенню в обласному інформаційному просторі інформації про історії успіху регіонального бізнесу на європейських ринках, переваги впровадження європейських стандартів безпечності та якості, поширювати новини про поступ України в реалізації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ;

– ініціювати, проводити та підтримувати проведення заходів, спрямованих на інформаційну підтримку регіонального бізнесу в питаннях взаємодії з європейським ринками.

З урахуванням викладеного, доцільним вважається розробка, інтеграція у регіональну систему планування та реалізація обласної програми стимулювання експорту, основними завданнями якої мають стати:

– збереження сталих позитивних приростів зовнішньої торгівлі області із забезпеченням позитивного зовнішньоторговельного сальдо;

– збільшення частки зовнішньої торгівлі послугами, в структурі ЗЕД регіону;

– розширення кількості підприємств області, здатних проводити експортні операції з партнерами з ЄС та світу;

– сприяння у впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції;

– поширення історій успіху регіонального бізнесу щодо роботи на зовнішніх ринках, передача позитивного досвіду виходу та просування продукції області на європейських ринки.

Виходячи з того, що є дві головні проблеми у розвитку євроінтеграційного поступу регіону, які можна назвати внутрішньою і зовнішньою: недостатня підготовленість місцевих представників малого і середнього бізнесу і недостатня інституційна підтримка первинних регіональних проєктів та ініціатив в самому Євросоюзі, пропонуємо розробити проєкт та відкрити, орієнтовно в Брюсселі, офіс Херсонщини або Херсону.

Сприяти цьому можуть Херсонська обласна державна адміністрація та/або Херсонська міська рада із залученням Херсонської торгово-промислової палати, факультету бізнесу і права Херсонського державного університету та факультету міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу Херсонського національного технічного університету.

Такий офіс має виконувати наступні функції:

- оперативне інформування органів влади та підприємств в обласному центрі і регіоні про нові можливості євроінтеграції і транскордонного співробітництва;

- представлення та лобювання інтересів Херсонщини;

- посередництво під час контактів між зацікавленими особами регіону та наднаціональними європейськими структурами;

- сприяння створенню позитивного іміджу Херсонщини як відкритої територіальної громади, що динамічно розвивається;

- залучення до євроінтеграції нових регіональних акторів – державних, громадських, бізнесових, тощо.

Виконавець: *Департамент розвитку економіки, Управління «Офіс інвестицій та розвитку експорту» Херсонської обласної державної адміністрації.*

Створити в Херсонській області єдину Регіональну платформу євроінтеграції, яка би вирішила 3 питання:

- об'єднала би всі сили, всі сектори (державний, громадський, освітній і бізнесовий) і всіх акторів євроінтеграції в області;

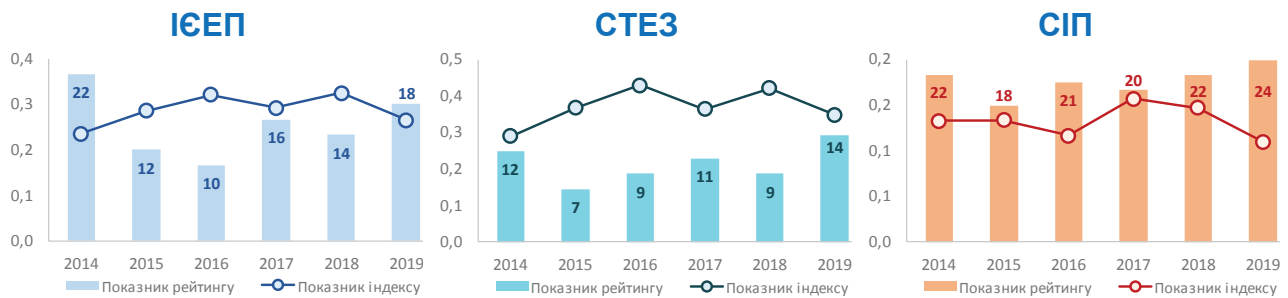
- стала би комунікативним майданчиком євроінтеграції;

- виконувала би функцію центру підвищення кваліфікації представників бізнесу у сфері євроінтеграції.

Виконавець: *Департамент розвитку економіки, Управління «Офіс інвестицій та розвитку експорту» Херсонської обласної державної адміністрації.*

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Аналізуючи динаміку Індексу євроінтеграційного економічного поступу в Хмельницькій області протягом 2014-2019 років, варто зазначити, що рівень взаємодії області з ЄС в економічному та торговельному напрямках помітно не змінився та є посереднім. Зокрема, в період з 2014 по 2016 роки завдяки росту показника ІЄП Хмельницька область піднялась у всеукраїнському рейтингу з 22 на 10 позицію. Такий поступовий та впевнений ріст в ці роки був зумовлений відповідним покращенням показника Субіндексу глибини торговельно-економічних зв'язків. Найбільше на нього вплинуло покращення показників питомої ваги експорту та імпорту послуг до країн ЄС, середньорічного темпу зростання імпорту регіону до країн ЄС та індексу внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС.

Проте в 2017 році показник ІЄП знизився і Хмельницька область опустилась в всеукраїнському рейтингу до шістнадцятого місця. У 2018 рік за рахунок зростання показника ІЄП Хмельницька область піднялась на 2 позиції до 14 місця. На це вплинув вищий, в порівнянні з попереднім роком, рівень СТЕЗ у зв'язку зі зростанням показників накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області та експорту регіону до ЄС. В наступному році показник ІЄП знову зменшився і область посіла 19 місце.

Протягом досліджуваного періоду в Хмельницькій області стабільно низьким залишався Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, а в 2019 році він був найнижчим з усіх регіонів України. Такі низькі результати зумовлені, зокрема, тим, що впродовж періоду дослідження у Хмельницькій області не було реалізовано жодного проєкту в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Найсильнішою стороною Хмельниччини в 2014 році була висока частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області. Також, важливими для області стали питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону та питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону. Такі досягнення були зумовлені тим, що саме в цьому році ЄС ввело для України митні послаблення, чим підприємці Хмельниччини вдало скористались. Проте в той же час, місцеве керівництво області не було підготовлене до такого росту, а тому найслабшою стороною Хмельниччини став індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіон. Також, область мала низькі показники коефіцієнту зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС та індексу проникнення імпорту з ЄС.

Протягом 2015 року Хмельниччина продовжувала збільшувати свій експортний потенціал, зокрема середньорічний темп зростання експорту регіону до ЄС, питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту та частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області були найвищими. Найслабшою стороною області так і залишився індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону. Натомість за кількістю звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону, область посіла 2 місце.

В 2016 році область продовжила утримувати високі позиції рейтингу за показниками експорту, традиційно високими були питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону та частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області. Збільшилась кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів у регіону. На противагу цьому, в області не покращувались показники імпорту, особливо знизився індекс проникнення імпорту з ЄС та коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС.

В 2017 році ситуація змінилась, Хмельниччина зменшила обороти експорту. Незважаючи на те, що вона не втратила показники питомої ваги експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону, частка експорту з регіону до ЄС в цьому році стала її найслабшою стороною. Разом з тим, Хмельниччина стала більш відкритою для імпорту з ЄС (7 місце за показником питомої ваги імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону) та підвищила індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС. Хоча за показником інформаційної підтримки з боку ОДА намітився помітний прогрес і область піднялася з 14 до 8 місця, ряд показників мав незмінні позиції. Так залишилися на рівні минулого року показники стратегічної та цільової підтримки. На нульовій позначці залишилися показники проєктів ЄС.

В 2018 році найвищими для Хмельниччини залишилися питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону та частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області. Зріс коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС. Стабільно спостерігається низький рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Продовжує зменшуватися частка експорту з регіону до ЄС, що свідчить про зменшення експортних оборотів загалом.

В 2019 році Хмельниччина залишилась в лідерах за питомою вагою експорту послуг до країн ЄС. Зросли середньорічні темпи зростання експорту та імпорту регіону до країн ЄС. Ще більше погіршилась ситуація інституційною підтримкою євроінтеграційного економічного поступу з боку ОДА. Залишились незначною кількістю суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Показник рівня стратегічної інституційної підтримки в Хмельницькій області стартував з «0» в 2014 році. За шість років спостерігались спроби влади включати євроінтеграційні економічні заходи до загальних програм розвитку регіону, але бажаних результатів вони не принесли. Зокрема, в 2016-2017 роках Хмельниччина посіла вісімнадцяте місце всеукраїнського рейтингу за цим показником. В 2018-2019 роках показник знизився до 0,0222. Разом з тим позиція Хмельницької області в рейтингу в 2018 році покращилась і вона піднялась до 17 місця, а в 2019 – до 16 місця. Варто зазначити, що підвищення рейтингу області за 2018-2019 роки спричинене загальним зниженням показника стратегічної інституційної підтримки в інших регіонах країни, а не покращенням цього показника безпосередньо в межах Хмельницької області.

Серед причин відносно низького рейтингу області за рівнем стратегічної інституційної підтримки є серед іншого непослідовність у ході планування регіонального розвитку за досліджуваними компонентами. Так у Стратегіях регіонального розвитку потенційно можливі сфери реалізації проєктів євроінтеграційного характеру були відсутні.

Втім у відповідних планах заходів з'явилися економічні проєкти, до цілей, заходів чи результатів яких було включено складові європейської інтеграції. Основним вектором спрямування цих проєктів була інформаційна робота та підтримка європейської інтеграції, зокрема створення Комунікативного центру сприяння зовнішньоекономічній діяльності, інформаційного інтернет-проєкту «Розвиток дрібних фермерських господарств регіону в умовах вступу до ЄС», «Відкрита Академія Сільського Розвитку». Слід зауважити, що жоден з перелічених проєктів не був реалізований через брак фінансування.

Значення показника цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції коливалися з року в рік (0,0253 в 2014 році, 0,0447 в 2015 році, 0,0346 в 2016 році, 0,0715 в 2017 році). В 2018 році цей показник значно погіршився (в порівнянні з 2017 роком) до 0,0481, а в 2019 знизився до 0. Така негативна динаміка показника поступово знижувала рейтинг області в всеукраїнському рейтингу: з 14 до 23 (найнижчого) місця рейтингу.

Причиною зниження позицій Хмельницької області є відносно мала кількість економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках цільових програм. Так, в програмах соціально-економічного розвитку Хмельницької області в період з 2014 по 2018 рік передбачалось від 4 до 8 заходів євроінтеграційного характеру. Програма соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2019 рік та Програма залучення інвестицій в економіку Хмельницької області на 2011-2020 роки таких заходів не передбачали взагалі.

Рекомендації

Для підвищення рейтингу показників в Хмельницькій області рекомендуємо:

Департаменту економічного розвитку, курортів і туризму Хмельницької ОДА:

- взяти до уваги ситуацію з торговельно-економічними відносинами між виробниками області та Європейського Союзу та забезпечити підтримку для виходу на європейські ринки підприємств Хмельниччини;

- долучитись до реалізації проєктів в рамках в Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм з метою підвищення ефективності використання зовнішньої допомоги ЄС;
- приділяти більше уваги проєктам та заходам євроінтеграційного характеру в цільових програмах розвитку регіону (програму соціально-економічного розвитку, програму розвитку малого і середнього підприємництва, програму залучення інвестицій в економіку Хмельницької області);
- працювати над підвищенням інвестиційної привабливості та відкритості регіону, в тому числі через інформаційні заходи, що надавали б потенційним інвесторам доступну, актуальну інформацію про інвестиційні можливості області.

Департаменту фінансів Хмельницької ОДА:

- забезпечити дотримання фінансувань проєктів та заходів євроінтеграційного характеру, передбачених в стратегії регіонального розвитку Хмельницької області та в цільових програмах розвитку регіону.

Департаменту розвитку промисловості та аграрно промислового комплексу:

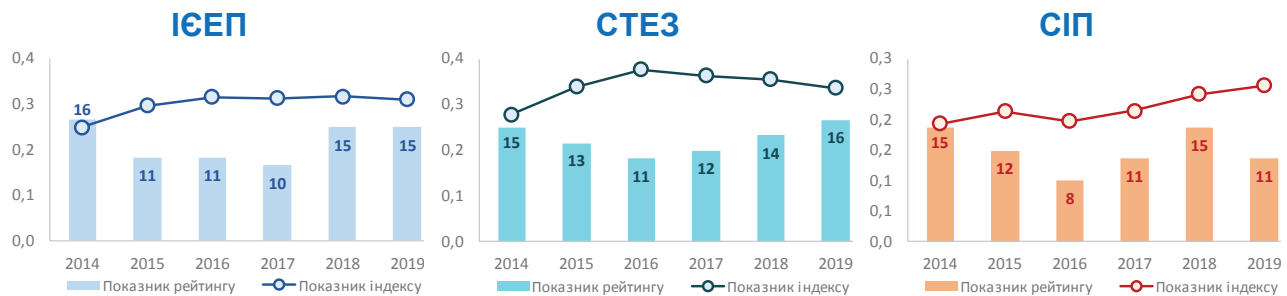
- сприяти підприємцям у отриманні права експорту харчової продукції до країн ЄС;

Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької ОДА:

- забезпечити більш широке висвітлення переваг торгівельного режиму, який зараз існує між Україною та країнами ЄС в рамках Угоди про асоціацію.

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Розрахунок Індексу євроінтеграційного економічного поступу для Черкаської області показав, що регіон займає наступні позиції в рейтингу регіонів: у 2014 р. – 16 місце (значення Індексу - 0,2498), у 2015 р. – 11 місце (0,2963), у 2016 р. – 11 місце (0,3152), у 2017 р. – 10 місце (0,3122), у 2018 р. – 15 місце (0,3168), 2019 р. – 15 місце (0,3098).

Зростання позицій області в рейтингу головним чином забезпечене заходами економічного змісту. Щоправда крива графіку не дає повною мірою відчутти стрімкість стрибку в загальнонаціональному рейтингу Черкащини, яка вийшла на 10 місце у 2017 р. Графік же відображає криву плавного зростання, в той час коли інші області, особливо Західної України, в рази нарощували темпи євроінтеграції. І вже, як наслідок, у 2018-2019 рр. на фоні відчутно прогресуючих областей України, Черкащина опустилась на 15 позначку у рейтингу.

Динаміка Індексу ЄЕП формується на основі врахування двох його субіндексів – Субіндекс глибини торговельно-економічних зв'язків з ЄС та Субіндекс інституційної підтримки ЄЕП за 2014-2019 рр.

Поліпшення позицій Черкаської області в загальнонаціональному рейтингу ІЕЕП у 2015-2017 рр. відбувалось за рахунок обох субіндексів, щоправда в більшій мірі завдяки СІП. Наприклад, у 2016 році за рівнем інституційної підтримки ЄЕП Черкаська область зайняла 8 позицію серед 24 досліджуваних областей. Проте вже наступними двома роками саме по СІП почала втрачати позиції: у 2017 році – 11 місце, в 2018 році 15 місце. Але вже в 2019 р. за цим показником область таки скоротила втрату повернувшись на позиції 2017 року – 11 місце.

Суттєві коливання в рамках Субіндексу глибини торговельно-економічних зв'язків з ЄС відбувалось головним чином в показниках питомої ваги експорту, імпорту товарів, послуг, їх темпів зростання. Наприклад, за показником «Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону» Черкаська область у 2018 році зайняла 12 позицію, а вже в 2019 році 19-. За показником «Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону» Черкащина з 1 позиції у 2016 році перемістилась на 5 в 2017 році. Водночас за показником «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» Черкащина піднялася у 2019 р. до 3 місця в загальному рейтингу, в той час коли ще у 2018 р. була на 12 місці. Дуже нестабільним всі досліджувані роки є показник середньорічного темпу зростання імпорту до країн ЄС: 2014 року – 7 місце, 2015 – 14, 2016 – 15, 2017 – 5, 2018 – 16, 2019 – 13. Проте за показником «Індекс проникнення імпорту з ЄС» область у всі досліджувані роки вище 18 місця у 2017 році не піднімалася.

Показником, який суттєво впливав на СТЕЗ є «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС», який невпинно показував негативну динаміку від 8 позиції (значення показника 0,4497) в 2014 році до 21 (значення показника 0,2011) місця у 2019 році. Тобто в той час, коли інші області, особливо Західної України, нарощували темпи внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС, то Черкащина втратила не лише порівняно з іншими областями, але й порівняно з своїми значеннями попередніх років. Слабка експортоорієнтованість Черкащини в напрямку країн ЄС також прослідковується і в показниках щодо кількості схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів. У 2014-2015 рр., 2017 р. в області не було жодного такого суб'єкта ЗЕД.

Доволі цікавими є показники в групі «інвестиції». Наприклад, за часткою накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області Черкащина пройшла криву від 23 місця у 2014 році до 9 місця у 2017 р., після чого у 2019 році розташувалась на 16 позиції, поступившись таким областям як Житомирська, Чернігівська, Сумська, Хмельницька, Вінницька, Рівненська, які прийнято за багатьма даними розглядати в одному сегменті стартових можливостей.

Коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС взагалі має від'ємну динаміку протягом цих шести років: тільки у 2015 р. та 2017 р. показник вхідних прямих іноземних інвестицій мав додатні значення. В інші роки через відтік капіталовкладень цей індикатор мав нульове значення.

На динаміку СІП, головним чином, впливали наступні значення показників: «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору євроінтеграції регіону» (нижче 6 позиції за шість досліджуваних років область не опускалась), «Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні» (найнижчою позицією було 10 місце в рейтингу). В цілому за деякими складовими СІП Черкащина займала дещо кращі позиції в рейтингу. Серед таких є показник кількості звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці в регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону: 2014 рік – 2 місце, 2015 – 9, 2016 – 3, 2017 – 5, 2018 – 4, 2019 – 3.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Серед найкращих показників у 2014 р. слід відзначити: «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» - 8 місце в рейтингу (значення показника 0,4497), «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчової продукції» - 3 місце в рейтингу (значення показника 0,0099), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору євроінтеграції регіону» - 6 місце в рейтингу (значення показника 0,38637).

У 2015 р. найкращі позиції Черкащина мала за такими показниками: «Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону» - 1 місце (значення показника 91,0279), «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчової продукції» - 1 місце (значення показника 0,0199), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору євроінтеграції регіону» - 3 місце (значення показника 0,3332).

У 2016 р. найкращими показниками по регіону були: «Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону» - 1 місце (значення показника 94,1441), «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчової продукції» - 2 місце (значення показника 0,0324), «Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис.євро/на душу населення» - 5 місце (значення показника 0,2005), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці в регіоні відносно кількості суб'єктів ЗЕД регіону» - 3 місце в рейтингу.

У 2017 р. найкращими показниками по регіону були: «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчової продукції» - 2 місце (значення показника 0,0274), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору євроінтеграції регіону» - 4 місце (значення показника 0,1503), «Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону» - 5 місце (значення показника 86,6174), «Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС» - 5 місце (значення показника 1,2638), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці в регіоні відносно кількості суб'єктів ЗЕД регіону» - 5 місце.

Серед найкращих показників у 2018 р. слід відзначити: «Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону» - 6 місце (значення показника 83,9799), «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчової продукції» - 2 місце (значення показника 0,0364), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору євроінтеграції регіону» - 4 місце (значення показника 0,2118), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці в регіоні відносно кількості суб'єктів ЗЕД регіону» - 4 місце (значення показника 0,0138).

У 2019 р. найкращі позиції Черкащина мала за такими показниками: «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» - 3 місце (значення показника 1,2686), «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчової продукції» - 2 місце (значення показника 0,0357), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору євроінтеграції регіону» - 4 місце (значення показника 0,1667), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці в регіоні відносно кількості суб'єктів ЗЕД регіону» - 3 місце (значення показника 0,0138).

Серед найгірших показників у 2014 р. слід відзначити наступні: «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» - 23 місце в рейтингу (значення показника 0,9033), «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» - 23 місце в рейтингу (значення показника 40,3977), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що

надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці в регіоні відносно кількості суб'єктів ЗЕД регіону» - 23 місце в рейтингу (значення показника 0,0030).

У 2015 р. найгірші позиції Черкащина мала за такими показниками: «Частка експорту з регіону до ЄС» - 21 місце (значення показника 0,1022), «Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» - 21 місце (значення показника 0,1810), «Індекс проникнення імпорту з ЄС» - 20 місце (значення показника 0,0899), «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» - 24 місце (значення показника 54,5442).

У 2016 р. найгіршими показниками по регіону були: «Частка експорту з регіону до ЄС» - 21 місце (значення показника 0,0892), «Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» - 22 місце (значення показника 0,1706), «Індекс проникнення імпорту з ЄС» - 20 місце (значення показника 0,0893), «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» - 23 місце (значення показника 54,4802).

У 2017 р. найгіршими показниками по регіону були: «Частка експорту з регіону до ЄС» - 21 місце (значення показника 0,1017), «Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» - 20 місце (значення показника 0,1976), «Індекс проникнення імпорту з ЄС» - 18 місце (значення показника 0,1069).

Серед найгірших показників у 2018 р. слід відзначити: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС в загальному обсязі експорту регіону» - 19 місце (значення показника 32,4763), «Частка експорту з регіону до ЄС» - 20 місце (значення показника 0,0913), «Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» - 20 місце (значення показника 0,1587), «Індекс проникнення імпорту з ЄС» - 21 місце (значення показника 0,0779), «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» - 19 місце (значення показника 0,2217).

У 2019 р. найгірші позиції Черкащина мала за такими показниками: «Питома вага експорту послуг до країн ЄС в загальному обсязі експорту регіону» - 19 місце (значення показника 32,5724), «Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» - 20 місце (значення показника 0,1631), «Індекс проникнення імпорту з ЄС» - 19 місце (значення показника 0,0748), «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» - 21 місце (значення показника 0,2011), «Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС» - 20 місце.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

За рівнем стратегічної інституційної підтримки Черкащина зберігала позиції на рівні значення показника 0,046 протягом 2015-2017 рр., але вже в наступні два роки це значення впало більш як на 50% до 0,022. А от за рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції можна спостерігати значне зростання значень показників, яке відбулося наступним чином: у 2017 р. - 0,094, 2018 р. - 0,076, 2019 р. - 0,080.

Тобто на рівні економічних цільових програм в більшій мірі вдається враховувати вектор європейської інтеграції, порівняно з рівнем стратегічної інституційної підтримки. Наприклад, про це свідчить кількість декларованих економічних євроінтеграційних заходів в щорічних програмах економічного і соціального розвитку Черкаської області, починаючи з 2015 року, та в Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва на період 2018-2020 рр.

Аналіз документів стратегічного та цільового планування регіонального розвитку показав, що на обох рівнях вкрай мало уваги приділяють євроінтеграційним заходам.

Крім того, істотні проблеми спостерігаються в частині належного фінансування проєктів євроінтеграційного характеру, що відображається у нульових значеннях відповідного індикатора. Іншими словами, задекларовані економічні цілі/пріоритети (як в рамках стратегічної інституційної підтримки, так і цільової інституційної підтримки) на рівні конкретних заходів/проєктів не отримують практичного втілення.

Має місце усталене явище відсутності взаємозв'язків між стратегічними/програмними документами та їх фінансуванням, так зване продукування «планів без грошей». Інша причина може критися у взаємній недовірі ключових суб'єктів регіональної політики у ході формування та реалізації пріоритетів, здатних отримати належне фінансування.

Продовжує залишатись низький рівень підтримки та популяризації з боку ОДА наступних напрямів: підтримка та розвиток інфраструктури підтримки підприємництва; популяризація і сприяння експорто-орієнтованості бізнесу Черкащини, особливо в країни ЄС; залученість до участі в програмах ЄС (як в питаннях підтримки й розвитку малого і середнього бізнесу, його масштабування, так і підтримки й розвитку сільського (зеленого) туризму), підтримка й розвиток інноваційного сектору.

За весь досліджуваний період, згідно даних ОДА, в області реалізувались два проєкти допомоги ЄС економічного спрямування. Продовжує залишатись поза увагою регіональної влади системне інформування мешканців області через свої офіційні web-ресурси, зокрема Черкаської ОДА, про заходи з імплементації Угоди про Асоціацію України та ЄС, про зміст та переваги для місцевого бізнесу, інститутів громадянського суспільства положень Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Рекомендації

Дослідження показало, що Черкащина має посередні показники в рамках процесів економічної інтеграції в європейський економічний простір. В досліджуваному періоді 2014-2019 рр. за розрахованими значеннями Індексу ЄЕП Черкаська область займала позиції в другій десятці рейтингу. Питомо вага експорту з регіону до ЄС продовжує зберігати незначну частку, порівняно з тим, що імпорт товарів/послуг до країн ЄС впевнено переважає. Слід звернути увагу, що системного бачення чи чітких пріоритетів в частині підтримки процесів економічної євроінтеграції регіону з країнами ЄС з боку як обласної ради, так і обласної державної адміністрації, за досліджувані роки так і не напрацьовано.

На середні позиції в загальноукраїнському рейтингу регіону також скоріш за все вплинула і присутність в регіоні великих виробничих потужностей агрохолдингу в сегменті харчової продукції тваринництва. Мова йде про групу компаній агрохолдингу «МХП».

Доволі невтішними є і показники стану інвестицій з країн ЄС в економіку Черкаської області. По всіх інвестиційних показниках область має посередні показники (при тому, що залучення інвестицій є важливою умовою в розвитку високотехнологічного виробництва).

Стан інституційної підтримки євроінтеграційних процесів (за СІП) обумовлений низькою ефективністю та недостатньою кількістю тих заходів/проектів, що мають стимулювати інтенсифікацію економічних зв'язків з ЄС за вже традиційної відсутності фінансової підтримки таких. Не розвивається інфраструктура для розвитку малого й середнього бізнесу (бізнес-інкубатори, технопарки, фонди підтримки підприємництва).

Для забезпечення позитивної динаміки євроінтеграційного економічного поступу регіону можна рекомендувати наступне:

- *Головам Черкаської ОДА та Черкаської обласної ради:* ініціювати діалог ключових суб'єктів регіональної політики шляхом створення спільної робочої групи, в т.ч. і за участі депутатів обласної ради, з метою актуалізації програм економічного спрямування задля напрацювання пріоритетів економічної співпраці саме з країнами ЄС в т.ч. з врахуванням карантинних обмежень, пов'язаних з протидією поширенню COVID-19, забезпечити фактичним фінансуванням конкретні кроки, заходи, проекти;

- *Головам Черкаської ОДА та Черкаської обласної ради:* активізувати роботу з напрацювання дружніх, економічних контактів з представниками регіонального рівня влади країн ЄС згідно визначених пріоритетів, укладання меморандумів про економічну співпрацю та взаємодію, втілення меморандумів в життя;

- *Головам Черкаської ОДА та Черкаської обласної ради:* ініціювати співпрацю з місцевим самоврядуванням громад з метою популяризації та привернення уваги до необхідності розробки й впровадження програм місцевого економічного розвитку. Останні мають передбачати покроковий механізм формування інвестиційної привабливості громад, підтримки експорту, в т.ч. до країн ЄС, підготовку людського потенціалу в цих сферах тощо;

- *Головам Черкаської ОДА та Черкаської обласної ради:* розглянути питання дієвого посилення організаційної та фінансової спроможності установи «Черкаська агенція регіонального розвитку», особливо в частині втілення євроінтеграційних заходів, проектів, формування інвестиційної привабливості регіону, громад регіону, підтримки й розвитку експорту в регіоні;

- *профільним департаментам Черкаської ОДА:* продовжити співпрацю з установою «Черкаська АРР» щодо системного та доступного консультування (в тому числі із залученням експертів з проектів, фінансованих ЄС) і супроводу бізнесів Черкащини щодо можливостей експорту товарів та послуг до країн Євросоюзу;

- *Департаменту регіонального розвитку Черкаської ОДА та Черкаській АРР:* продовжити співпрацю щодо підвищення інвестиційної привабливості та відкритості регіону, в тому числі через спільно плановані, систематичні інформаційні заходи, розробку й запуск інформаційних ресурсів (веб-сторінок), що надавали б потенційним інвесторам доступну, актуальну інформацію про інвестиційні можливості області;

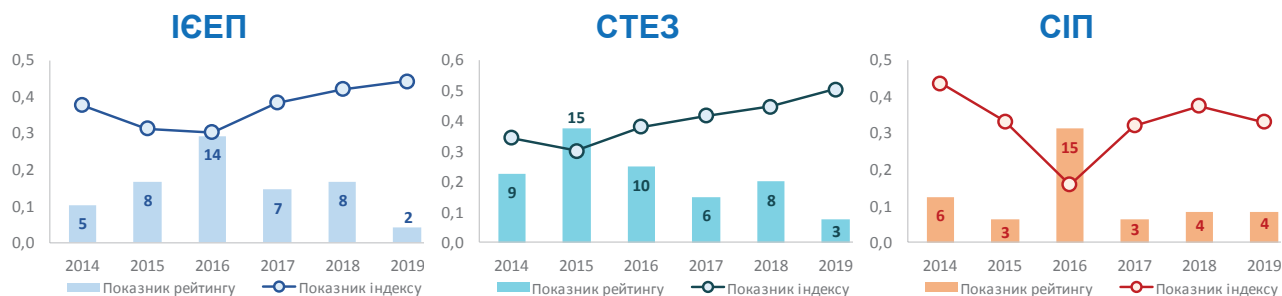
- *профільним департаментам Черкаської ОДА:* активізувати роботу щодо використання можливостей, пропонуєних проектами технічної допомоги ЄС, та ініціювати написання проектів регіонального розвитку, що можуть бути профінансовані в рамках інструментів і програм Євросоюзу;

- *Департаменту регіонального розвитку Черкаської ОДА:* продовжити співпрацю та партнерство з установою «Черкаська агенція регіонального розвитку» з метою розроблення та якісної реалізації проектів, що можуть бути профінансовані в рамках інструментів і програм Євросоюзу, з широким залученням експертів тощо;

- *профільному структурному підрозділу Черкаської ОДА,* який відповідальний за оновлення та наповнення сайту <http://ck-oda.gov.ua>: переглянути і вдосконалити структуру представлення інформації, що стосується економічних питань європейської інтеграції на офіційному сайті ОДА.

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Індекс європейського економічного поступу в Чернівецькій області мав тенденцію до різкого зниження з 2014 до 2016 року та поступового зростання з 2016 до 2019 року. Загалом за досліджуваний період його значення коливались в діапазоні від 0,3030 (у 2016 році) до 0,4434 (у 2019 році). В цілому за весь досліджуваний період значення Індексу зросло на 17%. Наявність чітко вираженого спадного тренду в 2014 – 2016 роках і сильного зростаючого тренду в 2016 – 2019 роках свідчить про формування певних змін в регіоні на шляху до євроінтеграції.

Чернівецька область займала різні місця в загальному рейтингу по Україні від 14 в 2016 році до 2 в 2019 році. В більшості випадках мова йшла про 5-8 місця в різні роки. Особливо невдалим виявився саме 2016 рік, коли відбулось різке падіння Індексу, а сама область за один рік спустилась з 8 місця на 14. Таке різке падіння відбулось за рахунок Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, хоча зниження спостерігалось і за показниками глибини торговельно-економічних взаємовідносин з ЄС.

Протилежні позитивні зміни, які відбулись в 2019 році в порівнянні з 2018 роком, коли Буковина піднялась з 8 місця в рейтингу до 2 місця, відбулись як за рахунок поглиблення торговельних відносин з ЄС, так і за рахунок якісних змін в інституційній підтримці.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

В 2014 році найвищими в рейтингу були показники: індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС (3 місце), який показує якість інтеграції економіки регіону; показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону (3 місце) та питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні (2 місце).

Найнижчими виявились: частка експорту з регіону до ЄС у валовому регіональному продукті (23 місце), коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС, який показує торговельну відкритість області (22 місце), та індекс проникнення імпорту (22 місце).

В 2015 році, коли відбулось загальне зниження показників і відповідно зміна місця в рейтингу, кількість показників з низькими значеннями суттєво зросла: за питомою вагою імпорту послуг регіон посів 22 місце, традиційно низьким залишився індекс проникнення імпорту з ЄС (21 місце), а також суттєвознився індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (22 місце).

Третє місце в рейтингах зайняла область за такими показниками: грошові перекази фізичних осіб з ЄС у % до валового регіонального продукту, рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції та питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС в регіоні на душу населення.

В 2016 році рейтинг області достатньо змістився в сторону зниження. Так, третє місце в рейтингу Буковина зайняла лише за грошовими переказами з ЄС, п'яте місце – за кількістю суб'єктів господарювання, яким надано право експорту харчової продукції до ЄС, шосте місце – за середньорічним темпом зростання експорту регіону до ЄС.

Найнижчим серед показників усіх регіонів України була питома вага імпорту послуг з країн ЄС до Чернівецької області (24 місце). Достатньо низькою залишилась частка накопичених прямих інвестицій нерезидентами з ЄС в області у загальному обсязі інвестицій (Буковина посіла 21 місце). Низьким залишився також індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (19 місце).

В 2017 році відбулось загальне зростання показників по області та ріст Індексу європейського економічного поступу. Суттєво зросла кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших програм ЄС – за даним показником Буковина посіла 1 місце в рейтингу. Стабільно великою

залишилась частка грошових переказів фізичних осіб з ЄС у валовому регіональному продукті (3 місце), а також в п'ятірку лідерів потрапила область за рахунок зростання кількості звернень фізичних та юридичних осіб до сервісу «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні (5 місце). За індексом проникнення імпорту з ЄС, часткою накопичених інвестицій з ЄС та індексом інформаційної підтримки Чернівецька область була аутсайдером в 2017 році.

2018 рік приніс суттєві зрушення в напрямку посилення євроінтеграційних процесів в регіоні, що проявилось у зростанні середньорічних темпів експорту регіону до країн ЄС (2 місце), середньорічних темпів зростання імпорту регіону з ЄС (3 місце) та високому рівні цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (2 місце в Україні). Низькими залишились частка накопичених прямих інвестицій з ЄС (22 місце), коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту (17 місце) та індекс проникнення імпорту з ЄС (18 місце). Проте низькі позиції в рейтингу не досягали критичних позначок.

Така ж тенденція збереглась і в 2019 році, коли найнижче місце в рейтингу було 17 за індексом проникнення імпорту з ЄС та за часткою накопичених прямих інвестицій з ЄС. Невисоким залишився також індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (13 місце). Проте аж за трьома позиціями Буковина зайняла 2 місце у рейтингу, а саме: за середньорічними темпами зростання експорту регіону до ЄС, за темпами зростання імпорту з ЄС, за рівнем цільової інституційної підтримки та питомим обсягом фінансування у рамках допомоги ЄС в регіоні.

Отже, сильними сторонами регіону є прискорення темпів зростання експорту та імпорту з ЄС, грошові перекази з ЄС та їх частка у регіональному продукті, рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції та питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС в регіоні. Натомість імпорт з ЄС не задовольняє внутрішній попит регіону, низьким залишається рівень накопичених прямих інвестицій з ЄС та слабкою є інформаційна підтримка саме економічного вектору інтеграції регіону.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Чернівецької області знижувався впродовж досліджуваного періоду і скоротився з 0,0943 в 2014 році до 0,0374 в 2019 році. Таким чином відбулось зменшення даного показника за 5 років майже на 60%. Натомість рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції зростав протягом усього періоду, за виключенням 2017 року, і протягом останніх трьох років досліджуваного періоду тримається на достатньо високому рівні, що вплинуло і на рейтинг регіону за даним показником, і забезпечило лідируючі позиції Буковині в даному питанні.

В рейтингу рівня стратегічної інституційної підтримки Чернівецька область за досліджуваний період займала від 8 до 13 місця, що є непоганим сигналом та свідчить про достатню стратегічну інституційну підтримку європейського вектору співпраці регіону. Основними сферами, де чітко прослідковується підтримка євроінтеграційних процесів, залишається транскордонне співробітництво, туризм, малий та середній бізнес, транспортно-комунікаційна інфраструктура. Проте, зниження позиції в рейтингу є негативним сигналом, і відбулось воно переважно через низький рівень фактичного фінансування запланованих проєктів і в меншій мірі - через зменшення кількості компонентів євроінтеграційного спрямування.

Рівень цільової підтримки економічних процесів євроінтеграції за 5 років піднявся на 7 позицій, а область займає протягом двох останніх років лідируючі позиції та посідає 2 місце. Такі якісні зміни відбулись завдяки збільшенню кількості цільових програм та включення в них заходів євроінтеграційного характеру.

Рекомендації

Попри позитивні зміни, які відбулись в регіоні, що призвели до підвищення рейтингу Буковини за Індексом європейського економічного поступу, варто зосередитись на слабких місцях. Зокрема, доцільно посилити роботу в напрямку залучення прямих іноземних інвестицій з ЄС для збільшення їх частки в загальному обсязі накопичених інвестицій, сприяти торгівельній відкритості регіону, збільшувати кількість суб'єктів господарювання, яким надано право експорту харчової продукції, підвищувати рівень стратегічної інституційної підтримки та розширювати інформаційну діяльність у підтримці економічного вектору євроінтеграції.

Для посилення позицій Чернівецької області у рейтингу ІЄП доцільно вжити таких заходів:

- *Голові Чернівецької ОДА:* сприяти підтримці економічних процесів регіону євроінтеграційного характеру, контролювати включення дієвих та перспективних компонент євроінтеграції до цілей економічних проєктів у межах Плану заходів з реалізації Стратегії регіонального розвитку області.

- *Департаменту фінансів Чернівецької ОДА:* контролювати обсяги фінансування проєктів та виконання планів, що сприяють економічній євроінтеграції регіону.

- *Департаменту регіонального розвитку ОДА*: сприяти залученню інвестицій з ЄС, розширенню експортно-імпортних операцій, переорієнтації на європейські ринки, розширенню географії партнерства тощо.

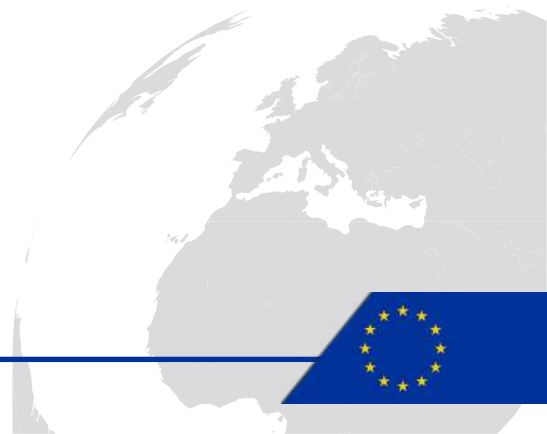
- *Департаменту комунікацій ОДА*: проводити моніторинг поточної ситуації щодо поінформованості населення про співпрацю з ЄС, сприяти поширенню інформації про заходи та події, що стосуються економічної тематики євроінтеграції, розповсюджувати інформацію про історії успіху місцевих підприємств та їх співпрацю з ЄС.

Для посилення інституційної підтримки євроінтеграційного поступу Чернівецької області доцільно вжити ряд рішучих дій, спрямованих на популяризацію економічної діяльності та ознайомлення підприємців області з можливостями виходу на європейські ринки, залучення іноземних інвестицій та створення спільних підприємств. Для цього можна запропонувати наступні кроки:

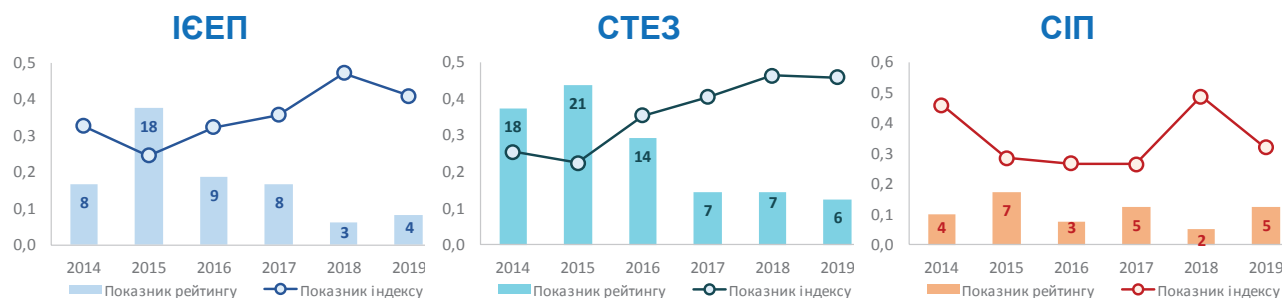
- Залучити маркетингову компанію до проведення дослідження регіону для виявлення сильних і слабких сторін області, перспектив росту та вироблення стратегії руху в напрямку євроінтеграції;

- Розробити регіональний євроінтеграційний портал, де б представники бізнесу могли ознайомлюватись з новинами в законодавстві, перспективами виходу на європейські ринки, динамікою ІЄП та інших показників.

На базі кафедри міжнародної економіки економічного факультету Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича слід створити експертний центр сприяння європейській економічній інтеграції, фахівці якого б проводили дослідження ринків, надавали консультаційні послуги та здійснювали підготовку фахівців з питань євроінтеграції.

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в Чернігівській області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Індекс євроінтеграційного економічного поступу Чернігівської області протягом п'яти років зріс на чверть. За підсумками 2019 р. регіон посів 4 місце в рейтингу областей за ІЄП, поліпшивши свою позицію з 2014 р. на 4 сходинки.

Постійне зростання Індексу розпочалося з 2015 року, коли даний показник був найнижчим за досліджуваний період ($ІЄП_{2015} = 0,2455$), тоді регіон посів 18 сходинку у рейтингу областей. Найвищий для Чернігівщини рейтинг за загальним показником ІЄП ($ІЄП_{2018} = 0,4726$) в рамках досліджуваного періоду спостерігався у 2018 році (3 місце).

Зростання та досягнення найвищого значення ІЄП у 2018 році було обумовлене зростанням значень та рейтингу обох базових складових показника: Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС ($СТЕЗ$) та Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу ($СІПЕР$). При чому динаміка ІЄП (його зростання та зниження) в більшій мірі корелює з динамікою першого субіндексу. Починаючи з 2015 до 2018 року, відбувалося постійне зростання $СТЕЗ$ до 0,4645, що дозволило Чернігівщині піднятися до 7 сходинки у загальноукраїнському рейтингу областей за даним показником.

Показник	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Значення ІЄП	0,3268	0,2455	0,3237	0,3567	0,4726	0,4100
Місце в рейтингу за ІЄП	8	18	9	8	3	4
Значення $СТЕЗ^*$	0,2551	0,2242	0,3541	0,4056	0,4645	0,4590
Місце в рейтингу за $СТЕЗ$	18	21	14	7	7	6
Значення $СІПЕР^{**}$	0,4600	0,2850	0,2672	0,2659	0,4875	0,3191
Місце в рейтингу за $СІПЕР$	4	7	3	5	2	5

* Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС

** Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу

У 2014 році за значенням ІЄП Чернігівщина посідала 8 місце серед 24 українських областей. Така відносно висока позиція була обумовлена високим значенням Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, за яким область посідала 4 місце ($СІПЕР^{2014}=0,4600$), в той час як за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС область зайняла тільки 18 сходинку у рейтингу ($СТЕЗ^{2014}=0,2551$).

У 2015 році рейтинг області за ІЄП різко впав до 18 місця, що було обумовлено одночасним зниженням значень і рейтингів обох субіндексів: рейтинг $СТЕЗ$ впав до 21 місця зі значенням показника 0,2242 (у 2015 році спостерігалася найнижче за досліджуваний період значення показника $СТЕЗ$); рейтинг $СІПЕР$ знизився до 7 сходинки зі значенням показника 0,2850. При цьому зниження значення показника $СТЕЗ$ було обумовлене зниженням значень комплексу таких показників:

- питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону;
- питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону;
- середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС;
- середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС;
- частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області.

Зниження у 2015 році значення показника $C_{іпер}$ пояснюється різким падінням (більш ніж на 90%) рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в області, який займає значну питому вагу у структурі ІСЄП.

У 2016 році позитивна динаміка ІСЄП Чернігівщини відновилася – регіон посів 9 місце за даним показником, зростання якого було обумовлене ростом рейтингу обох основних складових субіндексів: рейтинг $С_{ТЕЗ}$ зріс до 14 місця; рейтинг $C_{іпер}$ досяг 3 місця. При цьому значення $C_{іпер}$ зменшилося до 0,2672, що було викликано зниженням рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Зростання значення $С_{ТЕЗ}$ до 0,3541 відбулося в основному за рахунок появи у регіоні суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, схвалених (уповноважених) експортерів та надходження прямих інвестицій з ЄС в регіон, що були відсутні у минулих досліджуваних роках, а також через ріст питомої ваги експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону та показника грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону.

Підвищення рейтингу регіону з 9 до 8 сходинки за ІСЄП у 2017 році було пов'язане зі стрімким зростанням рейтингу Чернігівщини за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС: за даним показником область перемістилася з 14 на 7 місце у рейтингу областей України. Це відбулося за рахунок росту комплексу таких показників, як:

- питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону;
- питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону;
- середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС;
- частка експорту з регіону до ЄС;
- кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів;
- частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області;
- коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС (за рахунок стрімкого росту прямих інвестицій з ЄС в регіон).

Досягнення Чернігівською областю найвищого в рамках досліджуваного періоду рейтингу за загальним показником ІСЄП у 2018 році (3 місце) пояснюється зрушенням рейтингу за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу з 5 (у 2017 році) на 3 сходинку. У 2018 році $C_{іпер}$ отримав найвище значення (0,4875) за період 2014-2019 років за рахунок зростання (порівняно з 2017 роком) рівнів стратегічної та цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

У 2019 році рейтинг регіону за ІСЄП знизився до 4 місця, що відбулося в основному за рахунок зниження значення та рейтингу Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (до 0,3191 та 5 місця відповідно), до чого призвело стрімке падіння рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (на 70%).

Таким чином стала позитивна динаміка $С_{ТЕЗ}$ та високі рейтинги за $C_{іпер}$ дозволяли Чернігівському регіону впевнено триматися у першій десятці рейтингу областей України за ІСЄП протягом 2016-2019 років.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІСЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду до переліку сильних та слабких сторін регіону входили як показники інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, так і показники, що відображають динаміку торгівлі з ЄС.

Серед показників інституційної підтримки євроінтеграційного поступу постійний (кожного року) позитивний вплив справляв «2.3. Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції» (кожного року в рамках досліджуваного періоду даний показник займав 1 місце у рейтингу серед регіонів). Протягом періодів 2014-2015 рр. та 2018-2019 рр. серед показників, що займали найвищі місця серед інших для Чернігівської області індикаторів в рейтингу регіонів, можна виділити «1.4. Питому вагу імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону» (рейтинг регіону за даним показником протягом зазначених періодів не був нижчим за 2 місце). З меншою частотою у складі сильних сторін з'являлися показники, що стосуються:

- індикаторів експорту та імпорту у торгівлі з ЄС: «1.5. Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» (2014, 2015, 2018 роки та 2, 5 та 1 місця у загальноукраїнському рейтингу

відповідно), «1.6. Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС» (2014, 2015 роки та 2, 6 місця у загальноукраїнському рейтингу відповідно), «1.11. Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів» (5 місце у 2016 році), «1.12. Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості і експортерів» (1 місце у 2019 році);

- індикаторів, що характеризують інвестиційну активність: «1.13. Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» (3 позиція у 2017 та 2019 роках), «1.14. Коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС» (рейтинг коливався від 2 до 3 позиції у 2016-2018 роках);

- індикаторів інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції: «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (2 місце у 2018 році).

У переліку показників, що обмежували рейтингові позиції області за ІЄП, займаючи найнижчі місця в рейтингу серед регіонів, протягом досліджуваного періоду найчастіше перебували: «1.10. Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» (2014, 2018, 2019 роки та 21, 20, 19 місця у рейтингу регіонів відповідно), «1.15. Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП» (всі досліджувані роки, крім 2015 року, показник займав 21 місце у рейтингу регіонів; у 2015 році його рейтинг знижувався до 23 сходинки), «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (всі досліджувані роки, крім 2015, його рейтинг коливався від 16 до 21 сходинки).

Показник «2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні» всі досліджувані роки мав нульове значення через фактичну відсутність такого фінансування.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка рівня стратегічної інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу Чернігівщини була нерівномірною: після 2014 року, коли за показником 2.1 область займала 6 місце, у період 2015-2017 років рейтинг даного показника значно знизився (до найнижчого за весь досліджуваний період 21 місця у 2015 році та 13 і 15 позицій у 2016 та 2017 роках відповідно).

Це пояснюється (1) відносно малою кількістю потенційно можливих сфер реалізації проєктів євроінтеграційного характеру, визначених у структурі стратегії регіонального розвитку області до 2020 року, (2) низьким рівнем включення компонента європейської інтеграції до цілей, заходів, результатів економічних проєктів у межах плану заходів з реалізації даної стратегії регіонального розвитку до кінця 2017 року, (3) а також (найбільш впливова причина), відсутністю (крім 2016 року) фактично виділених коштів на економічні проєкти (заплановані до реалізації до кінця 2017 року), що мають цілі, заходи чи результати, орієнтовані на підтримку європейської інтеграції.

Починаючи з 2018 року, ситуація значно змінилась у позитивному напрямку: рейтинг області за рівнем стратегічної інституційної підтримки виріс до свого максимуму за досліджуваний період – до 2 місця, а також утримувався на 9 місці у 2019 році. Причиною цього стало (1) збільшення кількості економічних проєктів у межах плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку на період 2018-2020 року, що містять компоненти європейської економічної інтеграції (в даному випадку євроінтеграційний вектор прослідковувався найбільше у таких сферах, як залучення інвестицій, впровадження програм міжнародної технічної допомоги, сприяння експорту місцевих товаровиробників), а також (2) стрімке зростання обсягу фактично виділених коштів на дані економічні проєкти.

Динаміка рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в області була більш рівномірною за абсолютними значеннями показника 2.2, проте рейтинг регіону був відносно низьким протягом всього досліджуваного періоду: від 21 позиції у 2016 році, до 16 позиції у 2018 році. Причиною цього стала відносно низька кількість економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках цільових програм області економічного характеру протягом всього досліджуваного періоду. При цьому до 2016 року переважна більшість таких заходів входила до складу щорічних програм економічного і соціального розвитку області. З 2016 року було прийнято «Програму розвитку інвестиційної, зовнішньоекономічної та виставково-ярмаркової діяльності Чернігівської області на 2016-2020 роки», а з 2017 року – «Обласну програму розвитку малого і середнього підприємництва на 2017 - 2020 роки», які сприяли збільшенню кількості економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках цільових програм області.

Рекомендації

Результати проведеного аналізу показують можливості для підвищення рейтингу Чернігівської області за ІЄП. Це насамперед стосується нижче наведених складових показників, які протягом останніх 2 років в рамках досліджуваного періоду займали найнижчі місця у загальному рейтингу по Україні.

В даному контексті важливе місце посідає індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС товарами чи послугами (показник 1.10), який визначає “якість” інтеграції економіки регіону з ЄС, оскільки чим більше розвиненим в технічному та економічному плані є регіон, тим вищою буде питома вага внутрішньогалузевої торгівлі товарами чи послугами у його товарообігу з ЄС. Розвиток внутрішньогалузевої торгівлі стимулює обмін новими технологіями з ЄС та сприяє економічному зростанню регіону. Водночас в 2018 та 2019 роках даний показник займав 20 та 19 місця у рейтингу регіонів відповідно.

Важливою передумовою для підвищення індексу внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС є покращення рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (показник 2.2). Всі роки в рамках досліджуваного періоду, крім 2015, його рейтинг коливався від 16 до 21 сходинки у загальному рейтингу українських регіонів.

Для покращення показників внутрішньогалузевої торгівлі з країнами ЄС та підвищення рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в Чернігівській області *Чернігівській обласній державній адміністрації, Департаменту розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації, Державній організації «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області»* рекомендується:

1) забезпечити включення до Плану заходів з реалізації у 2021-2023 роках Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року проєктів, спрямованих на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, в т. ч. підтримку регіональних експортерів;

2) забезпечити належне виконання Комплексної Програми підвищення конкурентоспроможності Чернігівської області на 2021-2027 роки «Чернігівщина конкурентоспроможна» (особливо в контексті сприяння європейській економічній інтеграції);

3) передбачити збільшення кількості компонентів / заходів, спрямованих на зміцнення експортного потенціалу регіону з акцентом на посилення торгового співробітництва з ЄС та посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки, в таких цільових програмах, як:

- Програма економічного і соціального розвитку Чернігівської області на 2021 рік (та на майбутні роки);

- Обласна програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2021 - 2027 роки;

- Обласна цільова програма розвитку туризму в Чернігівській області на 2021-2027 роки;

- Комплексна Програма підтримки розвитку агропромислового комплексу Чернігівської області на 2021-2027 роки;

4) розробити та інтегрувати у регіональну систему планування додаткові комплексні профільні програмні документи, спрямовані на розширення експортної євроінтеграційної географії та залучення підприємств до торговельної співпраці з країнами ЄС (обласна програма стимулювання експорту або цільова програма підтримки експортерів області);

5) розробити та впроваджувати комплексні навчальні програми для підприємств області, спрямовані на розширення кількості підприємств, здатних проводити експортні операції з партнерами з ЄС;

6) продовжити супровід та підвищити активність популяризації інформаційного веб-ресурсу <http://www.chernihiv-oblast.gov.ua>;

7) забезпечити гнучкість та доступність механізмів підтримки регіональних товаровиробників, орієнтованих на торгівлю з країнами ЄС, зокрема:

- часткове відшкодування вартості витрат, пов'язаних з проведенням робіт з оцінки відповідності виробленої ними продукції вимогам директив Євросоюзу та технічним вимогам європейських країн;

- часткове відшкодування витрат підприємств області на участь у виставково-ярмаркових заходах в країнах ЄС та на загальноєвропейському рівні;

8) забезпечити сталу інформаційну підтримку підприємств регіону, що виробляють та експортують до ЄС «нішеву» продукцію з високою доданою вартістю.

Виконання наступного блоку рекомендацій є необхідним з огляду на нульове значення питомого обсягу фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні протягом всього досліджуваного періоду (показник 2.5). Слід відмітити, що в контексті дослідження даний показник стосується проєктів технічної допомоги у торговельному, сільськогосподарському та туристичному секторах.

Для покращення описаної ситуації Чернігівській обласній державній адміністрації, Департаменту розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації, Департаменту культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації рекомендується:

1) залучити незалежних експертів для розробки та реалізації навчальних програм для представників регіональних органів влади та місцевого самоврядування, спрямованих на формування навичок з розробки конкретних проєктів транскордонного характеру, їх лобювання у відповідних структурах Європейського Союзу з метою одержання коштів у рамках програм технічної допомоги;

2) активізувати діяльність щодо налагодження співпраці з країнами та інституціями ЄС щодо залучення та використання міжнародної технічної допомоги (розробка спільних проєктів в торговельно-економічній сфері);

3) сприяти потенційним реципієнтам (регіональним підприємствам, громадським організаціям, агенції регіонального розвитку) у підготовці заявок для участі у програмах технічної допомоги за підтримки ЄС, спрямованих на розвиток торгівлі з країнами ЄС, просування аграрної продукції на європейський ринок, розвиток туристичного сектору через популяризацію туристичного потенціалу області.

4) розробити на обласному рівні механізми фінансування та співфінансування пріоритетних євроінтеграційних проєктів з урахуванням можливостей залучення коштів програм технічної, фінансової допомоги ЄС, а також можливостей європейських програм транскордонної співпраці.

COVID-19 та євроінтеграційний поступ областей України

У 2020 р. перебіг процесів, що відображають торговельно-економічні зв'язки України з ЄС, зазнав істотного впливу пандемії COVID-19. За підсумками 2020 р., вперше з 2015 р. український товарний експорт зменшився. Коронакриза, укупі з іншими чинниками, коштувала вітчизняним експортерам понад 2 млрд дол. США, що становило 10,% від показника 2019 р. Прямі іноземні інвестиції з ЄС в економіці України скоротилися на 4,8 млрд дол. США, а обсяги приватних грошових переказів – на 132 млн дол. США. Такі тенденції безперечно позначаються на індикаторах торгівлі, інвестицій та інтеграції трудових ресурсів у складі СТЕЗ усіх українських регіонів. Реалізація розпочатих інвестиційних проєктів буде призупинена, а нових відкладена. При цьому найбільше постраждають позиції областей, для яких ЄС є основним ринком збуту товарів, а також важливим партнером у виробничій кооперації. Через шоки в глобальних ланцюгах постачань промисловці в ЄС борються за безперебійне постачання імпоротної сировини, напівфабрикатів та комплектуючих, потерпають від високих тарифів на перевезення вантажів. Дефіцит споживчих товарів на початку кризи Covid-19, поступився місцем проблемам з постачанням в одній з найбільш глобально інтегрованих галузей: автомобільному виробництві. Масштабне скорочення випуску в автомобільній промисловості ЄС може негативно відбитися на технологічній структурі експорту та показниках внутрішньогалузевої торгівлі областей, що постачають комплектуючі для автомобілебудування в ЄС.

Судячи з тенденцій захворюваності, перебігу кампанії з вакцинації, коронакриза негативно впливатиме на міжнародну торгівлю, рух капіталу та робочої сили, зокрема у площині Україна-ЄС, щонайменше у 2021 р. Перші місяці 2021 р. показали зростання обсягів товарного експорту до ЄС порівняно з аналогічним періодом 2020 р. Втім, темпу приросту, швидше за все, буде недостатньо для досягнення передкризового рівня торгівлі. Основними чинниками, що впливатимуть на торговельну та інвестиційну активність у вимірі ЄС-Україна виступатимуть: оновлення інституційної бази їх відносин, передусім УА та підготовка до укладання “промислового безвізу”. У разі, якщо торговельні (тарифні) параметри для українських експортерів залишаться незмінними, а позиції агровиробників з ЄС будуть зміцнені за рахунок потужної державної підтримки, вітчизняний бізнес ризикує зіткнутися із підвищеною конкуренцією з боку європейських підприємств. Це формуватиме виклики для областей, істотно залежних від імпорту товарів та послуг з ЄС у задоволенні внутрішнього попиту. Крім того, за такого сценарію кількість підприємницьких структур, зацікавлених у нарощуванні експорту до ЄС в регіонах залишиться в кращому разі сталою або ж зменшиться. Це відповідно відіб'ється на чисельності суб'єктів господарювання, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, а також кількості схвалених (уповноважених) експортерів.

Попри той факт, що ЄС залишається найбільшим регіоном торговельним партнером, інвестором та донором України, потрібно зважати на зниження інтересу ЄС на користь внутрішнього економічного відновлення. Відтак варто очікувати і на скорочення доступу до фінансової та інших видів підтримки. Зокрема, пандемія COVID-19 вдарила по транскордонному співробітництву (ТКС), передовсім по проєктах, що передбачають багато поїздок, обмін досвідом та живе спілкування. Внаслідок пандемії реалізація інфраструктурних проєктів відбувається із затримкою, а «м'які» проєкти на паузі в очікуванні кращих часів. Зважаючи на загальну слабкість інституційної підтримки економічної складової європейської інтеграції з боку ОДА, у разі збереження закладеної до пандемії інерції руху, під впливом коронакризи динаміка СІП загрожує повернути на негативний вектор у більшості в областей України. Попередження таких трендів виступає особливо складним завданням в умовах перерозподілу ресурсів на боротьбу з COVID-19 та її наслідками, вимушеного онлайн-формату спілкування, а значить потребує концентрації зусиль на місцевому рівні. Зростає роль внутрішньої комунікації, зовнішнього консалтингу та гнучкого впровадження концепції “освіта впродовж життя” для фахівців на місцях з метою розвитку компетенцій проєктного менеджменту (з урахуванням транскордонної специфіки та особливостей міжнародних проєктів). Для областей, що мають поточні активності, фінансовані з міжнародних джерел, важливо підтримувати діалог з партнерами та своєчасно інформувати про можливі обмеження й узгоджувати шляхи їх вирішення. Загальне ж бачення проєктів, що плануються до реалізації регіональному рівні у рамках програм технічної допомоги, секторальної бюджетної підтримки, фінансової допомоги ЄС потребує коригування відповідно до нещодавно оприлюднених пріоритетів розвитку Європейського Союзу.

Висновки і рекомендації

П'ять років особливої уваги ЄС до України укупі зі спеціальним режимом торгівлі загалом сприятливо позначилися на показниках економічної інтеграції областей з ЄС. Попри негативні зміни окремих індикаторів торговельно-економічних зв'язків та інституційної підтримки у розрізі років та областей, динаміка ІЄП була позитивною. Зміцненню позицій областей за дослідженими показниками сприяли ряд внутрішніх та зовнішніх чинників. Преференційні умови торгівлі та подальше скасування мит на українську продукцію, спрощення процедур митного оформлення та загальний контекст євроінтеграційного реформування національної економіки укупі з масштабною фінансовою та технічною підтримкою з боку ЄС забезпечили підтримку українським експортерам у складний період втрати ринку Російської Федерації та змушеної переорієнтації на іншу географію збуту. У результаті більшість областей України покращили індикатори стану й динаміки торговельних та інвестиційних взаємозв'язків з ЄС. Зростання чисельності експортерів харчової продукції тваринництва до країн ЄС, а також кількості суб'єктів ЗЕД зі статусом уповноважених експортерів є підтвердженням інтересу, техніко-технологічної та організаційно-управлінської спроможності вітчизняних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності співпрацювати з контрагентами з числа країн ЄС. Хоча економічні системи західних областей України випереджали інші регіони за рівнем торговельно-економічних зв'язків з ЄС, за досліджуваний період розрив між ними поступово скорочувався.

Лібералізація торгівлі між Україною та ЄС сприяла зростанню рівня відкритості регіональних економік для торгівлі з ЄС. Більшість областей стали більш залежними від експортних поставок до країн ЄС, що нівелювало значення російського ринку. Хоча обсяги імпорту з ЄС до України зростали, міра задоволення внутрішнього попиту товарами та послугами з ЄС в регіонах залишилася на рівні 2014 р. Узагальнений якісний профіль торгівлі області з ЄС залишився майже незмінним: на експорт йшла переважно сировинна та аграрна продукція, у складі імпорту з ЄС – машини та обладнання, продукція хімічної промисловості, мінеральні продукти, транспортні засоби. У 2014 р., судячи з показників внутрішньогалузевої торгівлі, найвищий ступінь виробничої кооперації мали області на заході України, де традиційно більш налагоджені ділові зв'язки, освоєні канали імпорту сировини, комплектуючих та обладнання з ЄС. 2019 р. показав розширення географії європейських ланцюгів постачань за участі вітчизняних виробників на північ (Сумська область), схід (Луганська та Харківська області) та південь (Запорізька область). Втім зниження показників внутрішньогалузевої торгівлі товарами у багатьох областях України свідчать про небажання партнерів продовжувати й нарощувати виробничу співпрацю, причини чого важливо виявити та усунути для повернення на позитивний трек модернізації.

Супутнім індикатором тут має виступати показник прямих іноземних інвестицій з ЄС. Кошти з ЄС незмінно становили основну частку іноземних капіталовкладень в обласних економіках, концентруючись у промисловості, фінансовій та страховій діяльності, торгівлі. Однак динаміка інвестиційних потоків була нестабільною, часто змінюючи свій характер з позитивного на негативний, що відображає як загальнодержавні проблеми із залученням інвестицій, так і неспроможність зацікавити потенційних інвесторів на місцевому рівні. Одним із побічних ефектів недоінвестованості реального сектора обласних економік є нестача в них робочих місць, здатних конкурувати за умовами оплати праці з країнами ЄС. Як наслідок, зростали обсяги трудової міграції та ступінь інтегрованості трудових ресурсів регіонів в економіку ЄС, а перекази коштів фізичних осіб коштів з ЄС відігравали все більшу роль у фінансуванні економік областей. Протягом 2014-2019 рр. їх співвідношення до ВРП у середньому зросло у п'ять разів. У 2019 р. перекази з ЄС на третину перевищили обсяги вхідних інвестицій.

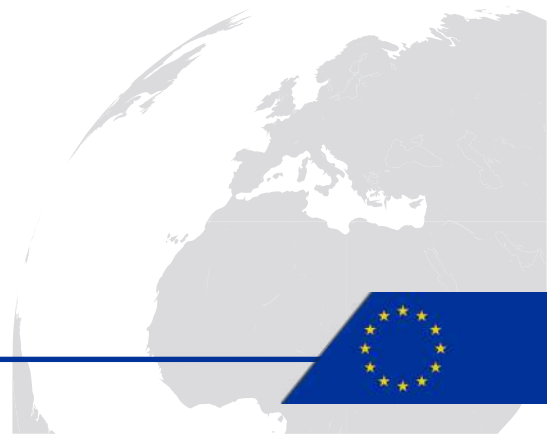
Вказані несприятливі процеси є, серед іншого, свідченнями слабкості інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу з боку ОДА. З 2015 р., з початком впровадження нових підходів до регіонального розвитку, вектор європейської інтеграції було вбудовано в систему стратегічного планування на рівні сфер реалізації проєктів майже у всіх областях. З кожним роком посилювалась цільова підтримка процесів євроінтеграції, що знайшло відображення у відповідних програмних документах, розроблених ОДА. Але через брак цілісного перспективного бачення, непродуманість ресурсного забезпечення, непослідовність реалізації, слабкість інформаційно-консультативної компоненти, показники якості інституційного середовища для реалізації проєвропейських реформ у торговельно-економічній сфері були вразливим місцем у лівій частці областей, що стримувало і можливість для нарощування їх торговельно-економічних зв'язків з ЄС. Зважаючи на проблеми із забезпеченням фінансовими ресурсами запланованих проєктів євроінтеграційного спрямування на рівні областей, залучення коштів у рамках програм ЄС мало б виступати зоною підвищеної уваги з боку ОДА. Натомість останні часто не володіли детальною інформацією щодо усіх діючих в області проєктів ЄС, зокрема щодо обсягів їх фінансування. Інформаційний супровід процесів європейської інтеграції залишався незмінно проблемним аспектом інституційної підтримки. Хоча дослідження показало, що реформа митниці, передбачена УА, істотно спростила процедури оформлення зовнішньоторговельних операцій з ЄС, несприятливий вплив людського чинника остаточно нівелювати не вдалося. На

антикорупційний сервіс “Пульс” продовжували надходити заяви від фізичних та юридичних осіб, що відбиває загальнонаціональні проблеми недовіри до працівників митниць та непрозорості розгляду скарг.

Через вплив COVID-19 та складну суміш геополітичних чинників 2020 р. та принаймні декілька наступних років стануть своєрідним випробуванням для регіонів зберегти та продовжити намічені зрушення. На фоні уповільнення позитивної динаміки та відкату за окремими індикаторами торговельно-економічних зв'язків у 2019 р., інституційна підтримка з боку ОДА набуває особливого значення та потребує посилення за всіма доступними компонентами. Заслужують на увагу ОДА рекомендації, розроблені регіональними експертами АРАЦ щодо застосування системного підходу при формуванні євроінтеграційної компоненти у СРР, планах заходів їх реалізації, а також програмних документах цільового змісту, врахування можливостей програм ЄС для фінансування важливих для області проєктів, постійного оновлення інформації з євроінтеграційної тематики та можливостей УА/ПВЗВТ для місцевого бізнесу.

Додаток 1. Обґрунтування вибору показників Індексу євроінтеграційного економічного поступу регіону

Назва показника	Вагомість показника, %	Зміст показника	Стимулятор (+) / дестимулятор (-)	Особливості вимірювання
Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС	65	Інтегральний показник, що характеризує різні аспекти стану й динаміки торговельно-економічних взаємозв'язків між регіонами України та ЄС під впливом інтеграційних процесів	X	Середнє арифметичне зважене із 1.1-1.17
1.1. Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону, % (PBT_E^{EC})	4	Слугують кількісними індикаторами забезпечення вільного доступу товарів та послуг українського походження до країн Європейського Союзу та навпаки як однієї із умов функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС	+	$PBT_E^{EC} = \frac{E_m^{EC}}{E_m} \cdot 100\%,$ де E_m^{EC} – обсяг експорту товарів до ЄС з регіону, тис. дол. США E_m – обсяг сукупного експорту товарів з регіону, тис. дол. США
1.2. Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону, % (PBT_I^{EC})	4		+	$PBT_I^{EC} = \frac{I_m^{EC}}{I_m} \cdot 100\%,$ де I_m^{EC} – обсяг імпорту товарів з ЄС до регіону, тис. дол. США I_m – обсяг сукупного імпорту товарів до регіону, тис. дол. США
1.3. Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту послуг з регіону, % (PBP_E^{EC})	4		+	$PBP_E^{EC} = \frac{E_n^{EC}}{E_n} \cdot 100\%,$ де E_n^{EC} – обсяг експорту послуг до ЄС з регіону, тис. дол. США E_n – обсяг сукупного експорту послуг з регіону, тис. дол. США

1.4. Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону, % (PBP_I^{EC})	4		+	$PBP_I^{EC} = \frac{I_n^{EC}}{I_n} \cdot 100\%,$ де I_n^{EC} – обсяг імпорту послуг з ЄС до регіону, тис. дол. США I_n – обсяг сукупного імпорту послуг до регіону, тис. дол. США
1.5. Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (за останні три роки) (T_E^{EC})	5	Відображають динаміку торгівлі регіонів за країнами ЄС	+	$\overline{T_E^{EC}} = \sqrt{\frac{E_3^{EC}}{E_1^{EC}}},$ E_3^{EC} – обсяг експорту (товарів + послуг) з регіону до ЄС у 3-му з досліджуваних років, тис. дол. США E_1^{EC} – обсяг експорту (товарів + послуг) з регіону до ЄС у 1-му з досліджуваних років, тис. дол. США
1.6. Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС (за останні три роки) (T_I^{EC})	5		+	$\overline{T_I^{EC}} = \sqrt{\frac{I_3^{EC}}{I_1^{EC}}},$ I_3^{EC} – обсяг імпорту (товарів+послуг) до регіону з ЄС у 3-му з досліджуваних років, тис. дол. США I_1^{EC} – обсяг імпорту (товарів+послуг) до регіону з ЄС у 1-му з досліджуваних років, тис. дол. США
1.7. Частка експорту з регіону до ЄС у ВРП (Ψ_E^{EC})	5	Відображає ступінь залежності регіональної економіки від збуту товарів на ринку ЄС	+	$\Psi_E^{EC} = \frac{E^{EC}}{BPP_{п.ц.}(тис.дол.США)}$ ВРП п. ц. (тис. дол. США) – валовий регіональний продукт для відповідного року (у порівнянних цінах минулого року), тис. дол. США E^{EC} – обсяг експорту (товарів + послуг) з регіону до ЄС
1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС ($K_{ЗТО}^{EC}$)	5	Відображає торговельну відкритість регіону ЄС	+	$K_{ЗТО}^{EC} = \frac{E^{EC} + I^{EC}}{BPP_{п.ц.}(тис.дол.США)}$ E^{EC} – сукупний експорт з області до ЄС, тис. дол. США I^{EC} – сукупний імпорт до області з ЄС, тис. дол. США

1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС (I_{III}^{EC})	4	Показує на скільки імпорт з ЄС задовольняє внутрішній попит регіону	+	$I_{III}^{EC} = \frac{I^{EC}}{BPI_{2014}(тис.дол.США) + (I - E)}$ E – обсяг сукупного експорту (товарів+послуг) з регіону, тис. дол. США I – обсяг сукупного імпорту (товарів+послуг) до регіону, тис. дол. США BPI. ц. – валовий регіональний продукт для відповідного року (у порівнянних цінах минулого року), тис. дол. США
1.10. Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС (IBT_i^{EC}) (розраховується як середнє арифметичне зважене з часткових індексів за товарами та послугами IBT_i^{EC})	15	За рівнем внутрішньогалузевої торгівлі товарами чи послугами визначається “якість” інтеграції економіки регіону з ЄС, оскільки чим більше розвиненим в технічному та економічному плані є регіон, тим вищою буде питома вага внутрішньогалузевої торгівлі товарами чи послугами у його товарообігу з ЄС. Розвиток внутрішньогалузевої торгівлі стимулює обмін новими технологіями з ЄС та сприяє економічному зростанню регіону	+	$IBT_i^{EC} = 1 - \frac{ E_i^{EC} - I_i^{EC} }{E_i^{EC} + I_i^{EC}},$ де E_i^{EC} – експорт товару чи послуги i-го виду до ЄС з регіону, тис. дол. США I_i^{EC} – імпорт товару чи послуги i-го виду з ЄС до регіону, тис. дол. США
1.11. Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів ($PE_{промтвар}^{EC}$)	10	Відоображає, яка частка підприємств регіону випускає продукцію, що відповідає вимогам ЄС та користується попитом серед європейських споживачів	+	$PE_{промтвар}^{EC} = \frac{P_{промтвар}^{EC}}{P_{харч.пром.}^{EC}},$ де $P_{твар}^{EC}$ – кількість суб'єктів господарювання, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, од. $P_{харч.пром.}^{EC}$ – загальна кількість суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, од.
1.12. Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів ($K_{Експор}^{Схв}$)	10	Для спрощення та прискорення митного оформлення товарів, що експортуються з України до країн ЄС в Україні запроваджено європейську модель “уповноваженого” експортера, який має змогу без оформлення сертифіката EUR.1 самостійно декларувати	+	$K_{Експор}^{Схв} = \frac{Q_{Експор}^{Схвал}}{Q_{Експор}^{тов}},$ де $Q_{Експор}^{Схвал}$ – кількість схвалених (уповноважених) експортерів у регіоні, од. $Q_{Експор}^{тов}$ – загальна кількість експортерів товарів у регіоні, од.

		преференційне походження товарів на комерційних документах.		
1.13. Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області ($ПІІ_{накоп}^{ЕС}(\%)$)	10	Індикатори рівня взаємодії регіонів з ЄС в інвестиційній сфері. Дозволяють порівняти регіони за рівнем значущості взаємних інвестиційних потоків.	+	$ПІІ_{накоп}^{ЕС}(\%) = \frac{ПІІ_{накоп}^{ЕС}}{ПІІ_{накоп}} \cdot 100\%$ де $ПІІ_{накоп}^{ЕС}$ – обсяг прямих іноземних інвестицій нерезидентів з ЄС, що накопичені в області на 31.12 року, що досліджується, млн дол. США $ПІІ_{накоп}$ – сукупний обсяг прямих іноземних інвестицій, що накопичені в області на кінець року, що досліджується, млн дол. США
1.14. Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС ($I_{ІВ}$), %	5		+	$I_{ІВ} = \frac{ПІІ_{вх}}{ВРП_{2014}(\text{млн.дол.США})} \cdot 100\%$ де $ПІІ_{вх}$ – прямі інвестиції з ЄС в регіон – різниця між обсягом накопичених інвестицій на кінець року, що досліджується та обсягом інвестицій на початок року, що досліджується, млн. дол. США ВРП_{п. ц.} (тис. дол. США) – валовий регіональний продукт для відповідного року (у порівнянних цінах минулого року), тис. дол. США
1.15. Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП _{п. ц.} ($ГП_{ВРП}$)	10	Слугує індикатором інтегрованості трудових ресурсів регіону у економіку ЄС. Чим вищою є частка грошових переказів відносно до ВРП, тим вищою є залежність регіональної економіки від ЄС та навпаки	+	$ГП_{ВРП}^{ЕС} = \frac{ГП^{ЕС}}{ВРП_{п.ц.}(\text{тис.дол.США})}$ де $ГП^{ЕС}$ – обсяг грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону ВРП_{п. ц.} (тис. дол. США) – валовий регіональний продукт для відповідного року (у порівнянних цінах минулого року), тис. дол. США
Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу	35	Інтегральний показник, що відображає якість інституційного середовища для реалізації проєвропейських реформ у торговельно-	X	Середнє арифметичне зважене із 2.1-2.11

		економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні		
2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції ⁵	30	Відображає ступінь врахування євроінтеграційного вектору у ході стратегічного планування розвитку регіону	+	Інтегральний індекс, розрахований як середнє арифметичне з нижчеперелічених складових: 1. Підтримка економічних процесів європейської інтеграції прописана у потенційно можливих сферах реалізації проєктів – співвідношення таких пунктів із загальною кількістю потенційно можливих сфер економічного спрямування 2. Включення компонент європейської інтеграції до цілей, заходів чи результатів економічних проєктів у межах плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку – співвідношення економічних проєктів, що мають такі компоненти до загальної кількості проєктів економічного спрямування. 3. Рівень фінансування запланованих проєктів – частка фактично виділених коштів до запланованого обсягу фінансування
2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції	15	Відображає ступінь врахування євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку територій	+	Розраховується як середнє арифметичне з показників за кожною із цільових програм області. Кожен із таких показників, у свою чергу, рахується як – співвідношення кількості заходів, в яких враховано вектор європейської інтеграції, до загальної кількості заходів програми
2.3. Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону.	15	Веб-ресурси місцевих органів виконавчої влади є одним із перших перевірених джерел інформації, до якого звертається громадськість, ЗМІ та суб'єкти підприємницької діяльності для отримання актуальної інформації з питань імплементації Угоди про асоціацію на постійній основі. Інформаційна підтримка економічних процесів європейської інтеграції в регіоні передбачає ведення та систематичне оновлення відповідних розділів на офіційних сайтах органів виконавчої влади.	+	Розраховується як середнє арифметичне з перелічених складових: – наявність загальної інформації про співпрацю між Україною та ЄС (шкала від 0 до 1); – інформування про проведення в області подій/заходів/ініціатив, пов'язаних з економічною тематикою європейської інтеграції (шкала від 0 до 1); – наявність рекомендацій (корисних посилань) для виробників, які бажають експортувати свої товари до ЄС (або посилання на відповідні ресурси), каталогу чинних та потенційних експортерів тощо (шкала від 0 до 1); – наявність інформації щодо законів, ухвалених у сфері євроінтеграції, а також рішень та постанов місцевих органів влади (шкала від 0 до 1).

⁵ Оскільки стратегії регіонального розвитку почали розроблятися з 2015 р., у 2014 р. значення цього індикатора для всіх регіонів приймається за «0»

2.4. Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону ($PP_{нас}^{EC}$)	15	Виходячи з цілей 1 та 3 Державної Стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., в якості індикаторів інституційної підтримки євроінтеграційних реформ у регіонах можуть бути показники, що характеризують проєкти, реалізовані на регіональному рівні у рамках програм технічної допомоги, секторальної бюджетної підтримки, фінансової допомоги ЄС	+	$PP_{нас}^{EC} = \frac{PP^{EC}}{Ч_{нас}},$ PP^{EC} – кількість реалізованих проєктів в рамках програм допомоги Європейського Союзу у регіоні, заходів; $Ч_{нас}$ – чисельність населення регіону, тис. осіб
2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення ($\Phi D_{нас}^{EC}$)	15		+	$\Phi D_{нас}^{EC} = \frac{\Phi D^{EC}}{Ч_{нас}},$ ΦD^{EC} – обсяг фінансування у рамках програм допомоги ЄС у регіоні, тис. євро $Ч_{нас}$ – чисельність наявного населення регіону (на 1 січня року, що слідує за досліджуванним, тобто для 2014 р. - на 01.01.2015 р. і т.д.), тис. осіб
2.6. Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс “Пульс” у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону ($K_{Антикор}$)	10	Оскільки реформування митної сфери здійснюється на базі нової редакції Митного кодексу України, який розроблено з урахуванням положень Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, Конвенції про тимчасове ввезення, Митного кодексу ЄС, єдиним фактором котрий може негативно впливати на митні процедури залишається людський. Опосередковано відобразити подібний негативний вплив на рівні регіону можна шляхом аналізу показників кількості звернень фізичних та юридичних осіб у розрізі зон діяльності митниці, а також даними опитувань підприємств	-	$K_{Антикор} = \frac{Q_{Антикор}}{Q_{СЗЕД}},$ де $Q_{Антикор}$ – кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс “Пульс” у розрізі зон діяльності митниці у регіоні; $Q_{СЗЕД}$ – кількість суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону, одиниць

Обласні профілі євроінтеграційного економічного поступу були розроблені за участі наступних регіональних експертів:

Вінницька область – Сологуб Олександр (Громадська організація «Спілка фермерських і енергетичних операторів ринку «СФЕРО»)

Волинська область – Безвербний Дмитро (Луцька міська громадська організація «Центр політичного аналізу та виборчого консалтингу»)

Дніпропетровська область – Літвінов Олексій (Громадська організація «Інститут громадської експертизи»)

Донецька область – Боровська Наталія (Громадська організація «Точка Доступу»)

Житомирська область – Боросовський Тарас (Громадська організація «Об'єднання «Юнітек»)

Закарпатська область – Бабіля Святослав (Закарпатська обласна організація Всеукраїнської громадської організації «Громадянська мережа ОПОРА»)

Запорізька область – Арабаджієв Дмитро (Незалежний центр правових досліджень та ініціатив)

Івано-Франківська область – Вербовська Леся (Громадський центр «Ділові ініціативи»)

Київська область – Гуменюк Василь (Громадська організація «Крюківщина-2020»)

Кіровоградська область – Гріднєва Ольга (Громадська організація «Прес-клуб реформ»)

Луганська область – Боровой Станіслав (Громадська організація «Агентство стійкого розвитку Луганського регіону»)

Львівська область – Неберикут Олександр (Львівська обласна організація Всеукраїнської громадської організації «Громадянська мережа ОПОРА»)

Миколаївська область – Локтіонова Дінара (Громадська організація «Центр інноваційного розвитку територій»)

Одеська область – Кобилянська Алла (Громадська організація «Сприяння міжкультурному співробітництву»)

Полтавська область – Кузьменко Ніна, Калініченко Володимир (Регіональний фонд підтримки підприємництва по Полтавській області)

Рівненська область – Лебедюк Віталій (Аналітичний центр «Школа політичної аналітики «ПОЛІС»)

Сумська область – Романова Тетяна (Громадська організація «Бюро аналізу політики»)

Тернопільська область – Хлебас Сергій (Тернопільська обласна громадська організація «Дослідницький центр соціальних технологій»)

Харківська область – Козоріз Віктор (Громадська організація «Фонд місцевої демократії»)

Херсонська область – Коробов Володимир (Херсонська міська громадська організація «Центр досліджень південноукраїнського прикордоння»)

Хмельницька область – Михайлишин Романа (Громадська організація «Хмельницька ініціатива»)

Черкаська область – Ропало Любов (Громадська організація «Академія стратегічних досліджень»)

Чернівецька область – Роговська-Іщук Ірина (Громадська організація «Буковинська агенція регіонального розвитку»)

Чернігівська область – Романенко Євген (Громадська організація «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень»)

ІНДЕКС ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОСТУПУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. 2014 – 2019

*Підписано до друку 05.05.2021р. Папір типовий.
Друк офсетний. Гарнітура Arial.
Тираж 500 прим. Замовлення № 147-К*

*Видавець – ФОП Герасимчук С.П.
Дата та номер запису в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб,
фізичних осіб-підприємців та громадських формувань:
21.09.2020, 2003050000000045813*

© 2021 Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень.
Україна, 14000 Чернігів, вул. Шевченка 12, офіс 5. <https://www.pfirs.org/>

ІНДЕКС ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОСТУПУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. 2014 - 2019 / За ред. ГО
«Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень» – Аналітичний документ. – Травень 2021. 115 с.